

Григорий вв кнх
Григорий Григорьев
1934

Ж. Григорьев

059

9-13

06 JUN 2009

6409

Ս.Ա.ՄԱՃԵԱՆ

ԴԱՐԻ

ԼՐԱՅՈՅՅ

1934

Ժ.Ե. ՏԱՐԻ

Տպագրութիւն «ՍԷԼԱՄԷԹ»

Գ. ՅՈՎՀԱՆՆԵՍԵԱՆ

Ֆինանսներ Կ. ՊՈԼԻՍ

Գին Եւրոպայի համար 8 Ժամանակամ 2 շիլին
Ամերիկայի՝ 40 սենթ, Պոլսոյ 50 դրու

ՇԵՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԻ ՍՏԱՅՈՒՍԾ ԹԵՐԹԵՐ ԵՒ ԳՐԲԵՐ

ՀԱՅ ԵՍՍԵԱԿ. — Կրօնաբարոյական, գրական ամսաթերթ, Թ. տարի, մանկական թափինով, խմբագիր Տ. Ջարմայր Ա. Գնչ. Կէօզիւրեան: Հիւթեղ պարունակութիւն, հանրային գնահատումով պատուուած: Տարեգին՝ Թուրքիա 200 դր., արտասահման 50 ֆր. ֆրանս: Մանկանց Խօսնակի տարեգին՝ Թուրքիա 100 դր. Արտասահման 25 ֆրանք ֆրանս: Երկու թերթերու միանուագ տարեգին 300՝ Թուրքիա, իսկ արտասահման 75 ֆր. ֆրանսական: Հասցէ՝ Պարութհանէ Տատտէսի, թիւ 71, Ֆէրի-թէյ, Կ.Պոլիս:

ՀԱՅ ԳՊՐՈՅ. — Հրատ. Հայ Ուսուցչ. Միութեան Ա. տարի, 1933 Աղերսանդրիա. — Ահա օգտակար ձեռնարկ մը որուն մէջ Գահիրէի եւ Աղերսանդրիոյ հայ կրթիչներ ձեռք ձեռքի տուած գրական ասպարէզ կ'իջնեն Ազգ. դատարաւորութեան բարիքները տարածելու: Ձերմ համակրանք այս պարբերաթերթին: Տարեգին՝ եգիպտոսի համար 20 եգիպտ. դհիւ., Արտասահմանի համար 1 տուր:

Հասցէ՝ «HAÏ TEBROTZ» immeuble Arménien No. 36 Abou Tartar, Alexandrie

Հրաւարձ Բաղսերիան. — Անկուրակաւ քիճրիկ այժը. — Դրեց՝ Սեպուհ Ստեփանեան Աղերսանդրիա:

Ահա զոյգ մը գիւղատնտեսական երկիր, զոր Պ. Ս. Ստեփանեան ձեռնհասօրէն յորինած է: Առաջինը՝ **Բաղսերիան** անմահն Բասթէօի ուսում նախըութեան արդիւնք, կը խօսի անտեսանելի փոքրոյսերու վրայ, որոնք օգտակարութիւններ կը սրվուն մարդոս, անասուններու, բոյսերու մէջ: Իսկ երկրորդն է ծանօթ **Անկուրական քիճրիկ այժը** որուն բարբը կը մրցի մնադարին հետ: Այս գործն որուն՝ որոնց մէջ բանաստեղծական շունչ մը կը թրբ

059

9-13

ՍԻՄՈՆ ԳԱԲԱՍԱՃԵԱՆ

ԴՐՊԱՆԻ

Տ Ա Ր Ե Ց Ո Յ Ց

1934

Ժ. Ե. Տ Ա Ր Ի

Տպագրութիւն «ՍԷԼԱՄԷԹ»

Դ. ՅՈՎՀԱՆՆԵՍԵԱՆ

Ֆինանսներու Կ. ՊՈԼԻՍ

ՆՈՒԻՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ Ս. Ե Կ Ե Ղ Ե Ց Ի Ո Յ

Վ. Ե ՀԱՓԱՌ

Տ. Տ. ԽՈՐԷՆ ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՅՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՅ Ի Ս. ԷԶՄԻԱՆԻՆ

Տ. Տ. ՍԱՀԱԿ Բ. ԽԱՊԱՅԵԱՆ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՏԱՆՆ ԿԵԼԻԿԻՈՅ

[Այժմ ի Սուրիա, Անթիլիաս]

ԱԹՈՌԱԿՈՅ Տ. Տ. ԲԱՐԳԷՆ Ս. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

Տ. ԹՈՐԳՈՄ Ս, ԱՐՔԵՊԻՍԿ. ԳՈՒՇԱԿԵԱՆ

Պատրիարք Հայոց Ս. Երուսաղեմի

Տ. ՄԵՍՐՈՎՊ Ս. ԱՐՔԵՊԻՍԿ. ՆԱՐՈՅԵԱՆ

Պատրիարք Հայոց Թուրքիոյ

9689-71

ՏԱՐԵՄՈՒՑՔ ԸՍՏ ՆՈՐ ՏՕՄԱՐԻ

Փրկչական բուսական	1 Յունուար 1934
Փոքր Ազարիայի ՅժԹ — 319	3 Ապրիլ »
Բուն Հայոց բուսական ՏՆԻԶ — ՏՆԻԿ	4426—27 19 Օգոստոս »
Տօմարական բուսական Հայոց ՌՅԶԳ—ՌՅԶԳ	1383—1384 24 Օգոստոս »
Երկից բուսական 5695	26 Մեյս. »
Առաք. Հինդեթի բուսական 1353	27 Ապրիլ »
Թուրք. Ելեւմսական բուսական	1 Յունիս »

ԸՍՏ ՆՈՐ ՏՕՄԱՐԻ

Տարեգիր	Ի
Իննեւսանդերեակ	16
Վերադիր	14
Եօթներեակ	Է
Տանուսէր	Այծեղջիւր

ՀԱՄԱՌՕՏԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ

Լ.Տ.	Լաւինաց
ՅՈՒ	Յունաց
Յայմ.	Ըստ Յայմաւուրաց
Տօմ.	Ըստ Տօմարին Հայոց

ՊՍՍԱԿԻ ՀԱՄԱՐ ԱՐԳԻԼԵԱԼ ՕՐԵՐ

Հաս Եկեղեցական կանոնի պսակ օրհնելու համար արգիլեալ օրերն են.

1. Հինգ ճաղաւարներու մեռելոցի օրեր:
 2. Ս. Իննդեան, Անուանակոչութեան, Տեառնընդառաջի, Աւետման եւ Համբարձման օրեր:
 3. Ամբողջ Մեծ Պահոց եւ Զատիկան առաջին ուրբ օրերը, այսինքն Բարեկենդանէ մինչեւ Նոր կիրակի:
 4. Առաջաւորաց. Վարդապառի, Վերափոխման, Խաչվերացի, Յիսնակի եւ Ս. Իննդեան շաբաթապահոց հինգ օրեր:
- Մնացեալ բոլոր օրերու մէջ կարելի է պսակ օրհնել:

Ցարւոյն չորս եղանակներու տեւողութիւնը

Գարուն եւ հասարակած	92 օր, 19 ժամ 38 վայրկեան
կր սկսի Մարտ 21 ին	
Ամառ եւ արեւադարձ	93 օր, 14 ժամ 5 վայրկեան
կր սկսի Յունիս 22ին	
Աւուն եւ հասարակած	89 օր, 18 ժամ 53 վայրկեան
կր սկսի Սեպտ. 23 ին	
Զմեռ եւ արեւադարձ	89 օր, 19 ժամ 27 վայրկեան
կր սկսի Դեկտ. 22 ին	
365 օր	5 ժամ 54 վայրկեան

Շարժական տօներ

ՍՐ ԻՆՆԴԵԱՆ	Ուր. Յուն. 6
Բարեկենդան Առաջ. պահոց	» 21
Ս. Սարգիս	» 27
Բուն Բարեկենդան	Փետր. 11
ՏԵԱՌՆԸՆԴՊԱՌԱԶ	» 14
ԶԱՏԻԿ	Ապրիլ 1
Օր Աւետման	» 7
Երեւման Խաչ	» 29
Համբարձումն	Մայիս 10
Հոգեգալուստ	» 20
Բարեկենդան Ս. Լուսաւորչի պահոց	Յունիս 10
Գիւտ Նշխարաց Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի	» 16
Բարեկենդան Վարդապառի պահոց	Յուլիս 1
ՎԱՐԳԱՎԱՌ	» 8
Բարեկենդան Ս. Աստուածածնի պահոց	Օգոստ. 5
ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԻԱԾԻՆԻ	» 12
Բարեկենդան պահոց Խաչվերացի	Սեպտ. 9
ԽԱԶՎԵՐԱՅ	» 16
Բարեկենդան Վարդապ Ս. Խաչի	» 23
Վարդապ Ս. Խաչ	» 30
Գիւտ Խաչ	Հոկտ. 28
Հրեշտակապետաց	Նոյմբ. 10
Բարեկենդան Յիսնակաց	» 18
» Ս. Յակոբայ պահոց	Դեկտ. 9
Ս. Յակոբ	» 15
Բարեկենդան Ս. Իննդեան պահոց	» 29

ԱՐԱՐԱԿԱՆ ՏԱՐԻՆ 1934 ի

Յունուար	1	14	Բամազան	(օր 30)	1352
»	18	1	Շէվվալ	(» 29)	»
Փետրուար	16	1	Զիլգատէ	(» 30)	»
Մարտ	18	1	Զիլհիմէ	(» 29)	»
Ապրիլ	16	1	Մուհարրէմ	(» 30)	1353
Մայիս	16	1	Սէֆէր	(» 29)	»
Յունիս	14	1	Բ. Էվվէլ	(» 30)	»
Յուլիս	14	1	Բ. Ախըր	(» 29)	»
Օգոստոս	12	1	Ճ. Էվվէլ	(» 30)	»
Սեպտ.	11	1	Ճ. Ախըր	(» 29)	»
Հոկտ.	10	1	Բէճէպ	(» 30)	»
Նոյեմբեր	9	1	Շապան	(» 29)	»
Դեկտ.	8	1	Բամազան	(» 30)	»

ԱՐԱՐԱԿԱՆ ՏՕՆԵՐ

Դատըր կէճէսի,	Բամազան	27,	Յունուար	14
Բամազան Պայրամը,	Շէվվալ	1,	»	17
Դուրպան Պայրամը,	Զիլհիմէ	10,	Մարտ	27
Աշուրէ կիւնիւ,	Մուհարրէմ	10,	Ապրիլ	25
Մէվլուտ	Բ. Էվվէլ	12,	Յունիս	25
Դանտիլ կէճէսի, իւշ ալլար, Բէճէպ	1,	Հոկտ.	10	
Էէյլէի. Բէղայիպ	» 2,	»	11	
Պէրաթ կէճէսի	Շապան	15,	Նոյեմբեր	24
Բամազան	Դեկտ.		8	

ԹՐԲԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՅԵԱՍԿԱՆ ՏՕՆԵՐ

Յունուար	27	Տօն Սաւառնակի զոհերուն
Ապրիլ	23	» Տղայոց
Յուլիս	23	» Սահմանադրութեան
Օգոստոս	15	» Տարտանէլի նահատակաց այցել.
Հոկտեմբեր	6	» Ազատագրութեան
»	29	» Հանրապետութեան (երկու օր)
Նոյեմբեր	1	» Ժողովրդային դպրոցներու բացման և ազգային վեհապետութեան

Յունաց ամսական տօներ

Ռուն Բարեկենդան	Փետր. 18
Զատիկ	Ապրիլ 8
Համբարձումն	Մայիս 22
Հոգեգալուստ	Յունիս 1

Յունաց զիստուր տօներ

Աւետումն	Մարտ 25
Ծն. Յովհ. Կարապետի	Յունիս 24
Այլակերպութիւն	Օգոստոս 6
Վերափոխումն	» 15
Խաչվերաց	Սեպտեմբեր 14
Ս. Դրիգոր Լուսաւորիչ	» 30

ՏԱՐԵՑՈՅՑԸ՝

ՀԱՄԱԿԻՐՆԵՐՈՎ ՇՐՋԱՊԱՏՈՒԱՆՑ

Պատշաճութեան թէ ազնուական կենցաղագիտութեան եւ կամ փափուկ զգացմանց ցոյքեր են՝ զբաւոր եւ բերանացի նպաստաւոր արտայայտութիւններ մեծարժէք անմասնորութիւններու, որոնցմով **Տարեցոյցս** պատիւ կը շահի. այս բոլոր համակիրներուն առջեւ յարգանքով կը խոնարհինք:

Բաղդը է մեզ յայտնել թէ այս տարի ալ Կիլիկիոյ զոյգ Հայրապետներ, առաջինը ալեփառ Կեհ. Սս. Խակ Բ. նախնի երանաշնորհ Ս. Հայրերու խմորով, իսկ աթոռակիցն **Բաբգէն** Կաթողիկոս եկեղեցականի արդիական քանքարաւոր տիպար. երկուքն ալ շերմորէն սիրող Հայ Դրականութեան, իրենց բաղդը ակնարկներով հաճեցան խրախուսել Տարեցոյցս, որոնց զգացմանց հաղորդակից է նոյնպէս Թուրքիոյ Հայոց Սրբազան Պատրիարքն Տ. Մեսրոպ Նարոյեան ինչպէս նաեւ Երուսաղէմի Սրբազան Պատրիարք Հայրն, որ հետեւեալ սիրուն տողերով կը խոտացնէ իր բարձր գնահատումը փոքրիկ Տարեցոյցիս համար:

«Աղուոր է Ձեր Տարեցոյցը, մարուք ճաշակը եւ գործնամիտ ոգին, անոյշ դաշնաւորումով մը լծորդուած են հոն իրարու հետ, ընթերցողին տալու համար հետաքրքրաշարժ եւ օգտակար գրքոյկ մը, որ գինով ու ծաւալովն ալ տանելի է»:

ԹՈՐԳՈՒՄ ԱՐԲԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

Նիւ-Սերէէն. — «Գեղեցիկ է Ձեր Տարեցոյցը, օգտակար իր ամփոփումով, ժուժկալ բովանդակութեամբ, րայց բազմակողմանի բովանդակութեամբ»:

Տիկին Զարուհի Մ. Գալէմբարեան

Բագմավէպէն (1932 Գեկ. 12) Գարա-մանեան Տարեցոյց. 1933. — «Կորսուած յուշերու եւ մտքերու կողմնացոյց, անիրկելի մուացումներու փրկարար, գրական եւ գիտական բազմատեսակ խնդիրներու հետախուզ: Դիտարան եւ դատարան անբաժանելի եւ ընտրելազոյն մտքով: Մասնինկ կաթիլ մի ջրոյ իր մէջ ծով հայագիտութեան ամփոփէ»:

Հ. Ս. ԵՐԵՄԵԱՆ

Այս բարի վկայութիւններ կը վերջացնեն, ակամայ զանց ընելով դեռ ուրիշներ ալ, ամէնուն ալ ջերմ շնորհակալիք: Գրականութեան դերը կրթիչ բլավով, կը ներկայացնեն մտացի ընթերցողի մը հայ ուսուցչութեան հասցէին նուիրած աս տողերը: «Նախախնամութեան մէկ օրհնութիւնը կը նկատեն եւ արժանի վարձատրութեան» անվհատ հոգին եւ լաւատես ունակութիւնը անոնց. որոնք մարմնապէս տկար եւ տաքիներով բնուումը՝ կը պանծացնեն այս թանկագին արժէքները: Սա օրերուս առիթը ունեցալ փարտէկիս վայրի մէկ ծառը պատուաստել տալու: Բաւական հասակ նետած ծառ մը եւ պարտիզպանը փոքր մատնաչափ ճիւղ մը ազնիւ ծիրանիէ՝ խնամով կը զետեղէ վայրի ծառին սրտին մէջ. թէեւ ես չտեսնեմ գուցէ. սակայն գաւալներս պիտի տեսնեն որ տեղի տուած է վայրի ծառը եւ մեծցած, տարածուած, ճիւղաւորուած է ծիրանիի փոքրիկ ճիւղը հասուն պտուղներով: Դա ր ուսուցիչներդ ալ այս հրաշագրծ դերն ունիք եւ այս՝ Ձեր ծերութեան տարիներու մէջ միտքարութիւն ու զօհունակութիւն է»:

3/1/33 Փաթիկ

Լ. Բանիկեան

ԳԱՐՆԱՆ ԱՌԱՌՈՏ

Ահ, ո՞ր ես, գարուն, տեսիլդ ենք կարօտ.
Այգն է տրամագին խոկումներու մէջ,
Երկինքն է մրթին, հորիզոն՝ ամպոտ,
Թռչնիկներ զուարթ չունին ելեւէջ:

Սիրո՛ւն եղանակ, ո՞վ սըգաւոր կոյս,
Միթէ երազներդ եղած ցան եւ ցիր՝
Գոռաս բախտին ղէմ տենչերով անյոյս,
— « Կեանքս քեզ մատաղ, առ եւ կշտացիր »:

Բայց ահա ձեռք մը, անտես եւ քնքուշ,
Կ'ամփոփէ երկնի քօղեր մրթագին.
Կ'սթափինք յանկարծ երագով մ'անուշ,
Ի՞նչ երանութիւն մեր ղժխեմ կեանքին:

Պատկերն է փոխուած, քաղցրածաւալ լոյս
Կը ժպտի վերէն, խաւարն է անհետ,
Ամէն կողմ ծածկեն զոյն զոյն ծաղիկ, բոյս,
Մարզ, դաշտ, լեռ, անտառ թուրն խնկաւէտ:

Իցի՛ւ, Հայրդի, յոյսերովդ ի սպառ
Շողջողաս եւ զուն ջինջ եւ անաղօտ,
Ողորեն ըզբեզ լոյսեր վառ ի վառ,
Որպէս այս գարնան չքնաղ առաւօտ:

Սիմոն Գաբամանեան

ՅՈՒՆՈՒՍԻ (or 31)

ԻՐԵՆԻ ԲԵԱՌՈՒՆ

19 1	Բ. Գ. Գ. or պահոց Ծննդեան, ԿԱ-
ՂԱՆԴ Եւ Տարեմուտ 1934 քուականին
Քս.ի քս նոր տօմարի, Տօմ. Քաղոց 20
Յայսմ. 11, Արաք. Բամագան 14, Հր.
Թէվէք 14, Գասրմ 55:	14 55
20 2	Գ. Գ. Գ. or պահոց Ծննդեան, Գ
Լուսն լուսնի:	15 56
21 3	Գ. Գ. Գ. or պահոց Ծննդեան:	16 57
22 4	Ե. Գ. Գ. » » » » »	17 58
23 5	Ուր. աճ. ճրագալոյց Ծննդեան Եւ Աւս-	18 59

Յ.Տ.	Գ.Տ.	Բամազան	Լ.Ա.	Գ.
		ուածայայտութեան Տեառն մերոյ Յս.ի Քո.ի, Նաւակախի:		
24	6	† Եբ. ալ ՏՕՆ ԾՆՆԴԵԱՆ ԷՆ ԱՍՏ- ՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԵԱՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵ- ԲՈՑ ՅՍ.ի ՔՍ.ի:	19	60
25	7	† Կիր. բձ. Բ. օր Ծննդեան, յիշատակ մեռելոց:	20	61
26	8	Բե. բկ. Գ. օր Ծննդեան:	21	62
27	9	Գե. զկ. Գ. » » Ե վերջին Բա- նորդ լուսնի:	22	63
28	10	Գե. զկ. Ե. օր Ծննդեան:	23	64
29	11	Եե. զկ. Զ. » »	24	65
30	12	Ուր. զկ. Է. » » Տօմ. Արաց, (or 30):	25	66
31	13	† Եբ. ած. Ը. օր Ծննդեան, Տօմ Ան- ուանակոչութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:	26	67
1	14	† Կիր. ալ. Ա. զկնի Ծննդեան, Յլ. Յունուար [or 31] ԷՆ Տարեմուտ 1934 տարւոյ:	27	68
2	15	Բե. բձ. Տօմ ծննդեան Սրբոյն Յովնան- նու Կարապետի:	28	69
3	16	Գե. բկ. Սրբոյն Պետրոսի Հայրապետին, Վլասայ Եպիսկոպոսին ԷՆ Արքիտղոմայ Սարկաւազին:	29	70

Յ.Տ.	Գ.Տ.	Շէվկալ	13	Լ.Ա.	Գ.
4	17	Գե. զձ. Պանի, Հր. Սէփաթ [or 30] • Ծն. Լուսնի:	30	71	
5	18	Եե. զկ. Սրբոյն Անտոնի, Տրիփոնի, Պարսամայ ԷՆ Ոնոփրիոսի ձգնաւորացն. Արաթ. Շէվկալ [or 29]:	1	72	
6	19	Ուր. զձ. Պանի:	2	73	
7	20	Եբ. զկ. Սրբոյն Թէոդոսի բազաւորին ԷՆ Էօթն մանկանցն Եփեսոսի:	3	74	
8	21	† Կիր. ած. Բ. զկնի Ծննդեան, Բարե- կենդան պահոց Առաջաւորաց. Յայսմ. Արաց [or 30] • ի Զրիստն, Արաթ. Պուրնի Շէվկալ:	4	75	
9	22	Բե. ալ. Ա. օր պահոց Առաջաւորաց:	5	76	
10	23	Գե. բձ. Բ. » » »	6	77	
11	24	Գե. բկ. Գ. » » »	7	78	
		Ծ Ա. Քաւորդ լուսնի:			
12	25	Եե. զձ. Գ. օր պահոց առաջաւորաց	8	79	
13	26	Ուր. զկ. Ե. » » » ԷՆ	9	80	
		յիշատակ առաքման Յովնանու մարգա- րէին առ Նիմուէացիս:			
14	27	Եբ. զձ. Սրբոյն Սարգիս զօրավարին ԷՆ որդւոյ նորա Մարտիրոսին ԷՆ չորեքսա- սան զինուորացն:	10	81	
15	28	† Կիր. զկ. Գ. զկնի Ծննդեան:	11	82	
16	29	Բե. ած. Սրբոյն Ասովմանց:	12	83	

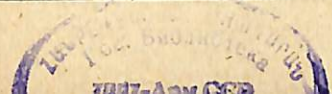
Յ.Տ.	Ե.Տ.	14	Լ.Ա.	Փ.
17	30	Պ.Ե. ակ. Սրբոց Սուփասանց վկայից, Արաբ. Ախրր Էրայային, վերջ Բառասուն առաջ առաջնոյ մասին ձմեռան, [Ա. Զեմմերի]:	13	84
18	31	Պ.Ե. բձ. Պանֆ, Արաբ. Էվվէլի Խամսային, սկիզբն յիսուն առաջ երկրորդի մասին ձմեռան [Բ. Զեմմերի]:	14	85
				
ՓԵՏՐՈՒԱՐ (or 28)				
Շուպար				
19	1	Ս.Ե. բկ. Սրբոց Ոսկեանց Բահանայից, ☉ Լռումն լուսնի:	15	86
20	2	Ուր. գձ. Պանֆ:	16	87
21	3	Շր. գկ. Սրբոյն Իսահակայ Պարբերի Հայրապետին մեռայ:	17	88
22	4	† Կիր. դձ. Դ. զկնի Ծննդեան:	18	89

Յ.Տ.	Ե.Տ.	Զիլգասէ	15	Լ.	Փ.
23	5	Բ.Ե. դկ. Սրբոցն Մարկոսի Եպիսկ.ին, Պիոնի Բահանային, Կիւրդի եւ Բենիամինի սարկաւագացն եւ վկայիցն Աբղըմսեհի, Ռմզգանայ եւ Սայեհի:	19	90	
24	6	Պ.Ե. աձ. Սրբոց Ղեւոնդեանց Բահանայից	20	91	
25	7	Պ.Ե. ակ. Պանֆ:	21	92	
26	8	Ս.Ե. բձ. Սրբոց Վարդանանց զօրավարացն մեռոց 1036 վկայից, յիշատակ մեռելոց, ☉ Վերջին Բառորդ լուսնի:	22	93	
27	9	Ուր. բկ. Պանֆ:	23	94	
28	10	Շր. գձ. Կ. Պսլոյ Ս. Ժողովոյն 150 հայրապետացն:	24	95	
29	11	† Կիր. գձ. Ա. Բառասնորդաց, Բուն Բարեկենդան, Տօմ. Մեհեկան [or 30]:	25	96	
30	12	Բ.Ե. դձ. Ա. or Մեծ պահոց:	26	97	
31	13	Պ.Ե. դկ. Բ. » » »	27	98	
1	14	† Պ.Ե. աձ. Գ. or » » ՏեԱՌՆԸՆԴԱՌԱՋ, Բլ. Փետր. [or 28]:	28	66	
2	15	Ս.Ե. ակ. Դ. or Մեծ պահոց, Հր. Աղար [or 30] ☉ Ծնունդ լուսնի:	29	100	
3	16	Ուր. բձ. Ե. or Մեծ պահոց, Արաբ. Զիլգասէ [or 30]:	1	101	
4	17	Շր. բկ. Զ. or մեծ պահոց, Ս. Թեոդորոսի զօրավարին:	2	102	
5	18	† Կիր. գձ. Բ. Բառասնորդաց եւ Ե. or Մեծ պահոց:	3	103	

Յ.Տ.	Ե.Տ.	16 Փետրուար	Լ.Ս.	Գ.
6	19	Բ.Ե. գկ. Բ. or Մեծ պահոց:	4	104
7	20	Գ.Ե. դձ. Թ. » » » Ճեմրէի ու- լա պէ հավա, or իջանելոյ ջերմութեան արեւու յօդս, Յայտ. Մեհեկան [or 30]:	5	105
8	21	Գ.Ե. դկ. Ժ. or Մեծ պահոց, ③ ի Զուկն, Աւաթ. Պուրնի Հուր:	6	106
9	22	Ե.Ե. աձ. ԺԱ. or Մեծ պահոց, ③ Առ. Քառորդ լուսնի:	7	107
10	23	Ուր. ալ. ԺԲ. or Մեծ պահոց:	8	108
11	24	Շր. բձ. ԺԳ. » » » Սրբոցն Կիւրդի Երուսաղեմայ Հայրապետին եւ միւս Կիւրդի եպիսկոպոս եւ մօր հօրա Աննայի:	9	109
12	25	† Կիր. բկ. Գ. Քառասնորդաց, ԺԳ. or Մեծ պահոց, Անտաղիկն:	10	110
13	26	Բ.Ե. գձ. ԺԵ. or Մեծ պահոց:	11	111
14	27	Գ.Ե. գկ. ԺԶ. » » » Աւաթ. Ճեմրէի սանիյէ պէ ապ, or իջանելոյ ջերմութեան արեւու ի ջուրս:	12	112
15	28	Գ.Ե. դձ. ԺԷ. or Մեծ պահոց	13	113

Յ.Տ.	Ե.Տ.	17	Լ.Ս.	Գ.
ՄԱՐՏ (or 31) Մարտ				
16	1	Ե.Ե. դկ. ԺԲ. or Մեծ պահոց:	14	114
17	2	Ուր. աձ. ԺԹ. » » » ③ Լուսնի լուսնի:	15	115
18	3	Շր. ալ. Ի. or Մեծ պահոց, Սրբոցն Յովնանու Երուսաղիմայ Հայրապետին, եւ Հայրապետացն մերոց Յովնանու Ո- րոսնեցւոյն եւ Գրիգորի Տաթեւադոյն:	16	116
19	4	† Կիր. բձ. Գ. Քառասնորդաց եւ ԻԱ. or Մեծ պահոց. Տնեստին:	17	117

968971

Յ.Տ.	Ն.Տ.	18	Զիլգասէ	Լ.Ս.	Գ.
20	5	ԲԵ. գկ. ԻԲ. or Մեծ պահոց:		18	118
21	6	ՊԵ. գձ. ԻԳ. » » »	Արաբ.	19	119
		ձեմրէի սալիս ժիլ քիւրապ, or իջանե- լոյ ջերմութեան արեւու ի հողին:			
22	7	ՊԵ. գկ. ԻԴ. or Մեծ պահոց, Միջին:		20	120
23	8	Ե. դձ. ԻԵ. » » »		21	121
24	9	Ուր. դկ. ԻԶ. » » »	Շ Վերջին	22	122
		հառորդ լուսնի:			
25	10	ՇԲ. աձ. ԻԸ. or Մեծ պահոց, Սրբոյ		23	123
		հառասնից մանկանցն՝ որք ի Սեբաստիա կասարեցան, Արաբ. Լվիլէի պէտք իւլ անուգ, Սիկզբն ցրտոյն պառաւանց:			
26	11	† Կիր. ալ. Ե. Բառասնորդաց, ԻԲ. or Մեծ պահոց, Գասաւորին, Տօմ. Արեգ. [or 30]:		24	124
27	12	ԲԵ. բձ. ԻԹ. or Մեծ պահոց:		25	125
28	13	ՊԵ. բկ. Լ. » » »		26	126
1	14	ՊԵ. գձ. ԼԱ. » » »	Յլ. Մարտ.	27	127
		[or 31]:			
2	15	ԵԵ. գկ. ԼԲ. or Մեծ պահոց:		28	128
3	16	Ուր. դձ. ԼԳ. » » »	Ախրը պէտք իւլ անուգ, Վերջ ցրտոյն պառաւանց:	29	129
4	17	† ՇԲ. դկ. ԼԴ. or Մեծ պահոց, Սրբոյ հօրն մերոյ Գրիգորի Լուսաւորչին, յի- շասակ չարչարանաց եւ մտից ի վիրապն, Չ Ծնունդ լուսնի:		30	130

Յ.Տ.	Ն.Տ.	19	Զիլիհնէ	Լ.Ս.	Գ.
5	18	† Կիր. աձ. Զ. Բառասնորդաց եւ ԼԵ. or Մեծ պահոց Գալստեան, Հր. Նիսան [or 30], Արաբ. Զիլիհնէ [or 29]:		1	131
6	19	ԲԵ. ալ. ԼԶ. or Մեծ պահոց:		2	132
7	20	ՊԵ. բձ. ԼԷ. » » »	ի խոյն,	3	133
		Արաբ. Պուրհի Համէլ:			
8	21	ՊԵ. բկ. ԼԸ. or Մեծ պահոց, Արաբ. Ախրը խամսին, վերջ յիսուն աւուրց երկրորդի մասին ձմեռան:		4	134
9	22	ԵԵ. գձ. ԼԹ. or Մեծ պահոց. Արաբ. Նէվրուզի Սուլքանի, որ է հոր or ար- հայական, զարնամանոս զուգօրեայ. որ է Տիւ հաւասար գիշերոյ, Յայսմ. Արեգ [or 30]:		5	135
10	23	Ուր. գկ. Խ. or Մեծ պահոց:		6	136
11	24	ՇԲ. դձ. Յիշասակ Յարութեան Ղազա- րու, Շ Ա. հառորդ լուսնի:		7	137
12	25	† Կիր. դկ. Ծաղկազարդ. Պահն:		8	138
13	26	Աւագ Երկուցաքի, աձ. Պահն:		9	139
14	27	Աւագ Երեքաքի, ալ. Պահն, Յիշա- սակ սաւն կուսանաց:		10	140
15	28	Աւագ Չորեքաքի, բձ. Պահն:		11	141
16	29	† Աւագ Հինգաքի, բկ. » Տօմ ամենասուրբ Հաղորդութեան եւ յիշա- սակ Ոսնալուսայի:		12	142

Յ.Տ.	Դ.Տ.	20	Լ.Տ.	Գ.
17	30	Աւագ Ուրբար , գձ. Պահի, Յիւսակ Զաչարանաց եւ Խաչելուքեան եւ Թաղ- ման Տեառն մերոյ Յս.ի Բս.ի:	13	143
18	31	Աւագ Շաբար , գկ. ճրագալոյց Զատիկի Նաւակաթիք յերեկոյին:	14	144
				
Ա ՊԻԼ (or 30)				
Նիսան				
19	1	† Կիր. աձ. ԶԱՏԻԼ , ՅԱՐՈՒԹԻԻՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ ՅՍ.Ի ՓՍ.Ի, եւս ԼՏ. Ուսիք է մեզ մինչեւ գշամբարձումն, ⊕ Լրումն լուսնի:	15	145
20	2	† ԲԵ. ալ. Բ. or Զատիկի, Յիւսակ մե- ռելոյ:	16	146

Յ.Տ.	Դ.Տ.	Մոսարէմ	21	Լ.	Գ.
21	3	† ԳԵ. բձ. Գ. or Զատիկի		17	147
22	4	ԳԵ. բկ. Գ. » »		18	148
23	5	ՆԵ. գձ. Ե. » »		19	149
24	6	Ուր գկ. Զ. » »		20	150
25	7	† ՇԲ. դձ. Ե. » » Տօն Աւետեաց	21	151	
Ս. Աստուածածնի եւ յիւսակ գլխա- ման Ս. Յովհաննու Մկրտչին:					
26	8	† Կիր. դկ. Ը. or Զատիկի, Նոր Կիրակի, Կրկնագաթիկ, Գլ. երջին Բառորդ լուսնի:	22	152	
27	9	ԲԵ. աձ. Թ., or Յիւսակ:	23	153	
28	10	ԳԵ. ալ. Ժ. » »	24	154	
29	11	ԳԵ. բձ. ԺԱ. » »	25	155	
30	12	ՆԵ. բկ. ԺԲ. » » Տօմ. Անեկան	26	156	
[or 30]:					
31	13	Ուր. գձ. ԺԳ. » »	27	157	
1	14	ՇԲ. դկ. ԺԴ. » » Անկասեղ, Յլ.	28	158	
Ապրիլ [or 30]:					
2	15	† Կիր. Գ. դձ. ԺԵ. or Յիւսակ. Տօն Աշխարհամասրան, Կանաչ Կիրակի, ⊕ Ծնունդ լուսնի:	29	159	
3	16	ԲԵ. դկ. ԺԶ. or Յիւսակ, Արար Մու- հարէմ [or 30]:	1	160	
4	17	ԳԵ. աձ. ԺԷ. or Յիւսակ, Հր. եւս [or 29]:	2	161	
5	18	ԳԵ. ալ. ԺԸ. » »	3	162	

Յ.Ա.	Յ.Տ.	24	ՍԷՃԷՐ	Լ.Ա.	Խ.
25	8	Գ. Գ. Լ. Ը. օր Յինանց:	23	3	
25	9	Գ. Գ. Լ. Ը. » »	24	4	
27	10	† Ե. Գ. Լ. » »	25	5	
		Համբար- ձումն Գրիստի Տեան մերոյ յերկինս, Տոմ. Մարտի [օր 30]:			
28	11	Ուր. ած. Խ. Ը. օր Յինանց, Պահ:	26	6	
29	12	Շր. ած. Խ. Ը. » »	27	7	
30	13	† Եր. եօքներոյ Կիրակէ, բա. Խ. Ը. օր Յինանց եւ երկրորդ ծաղկազարդ:	28	8	
1	14	Բ. Գ. Լ. Ը. օր Յինանց:	29	9	
2	15	Գ. Գ. Լ. Ը. » »	30	10	
3	16	Գ. Գ. Լ. Ը. » » Աւար. ՍԷՃԷՐ [օր 29]:	1	11	
4	17	Ե. Գ. Լ. Ը. » » երկնային վիհակ, ի յիշատակ վիհակաւ բնորոյ թեան Մա- սաթեայ Առաքելոյն:	2	12	
5	18	Ուր. Գ. Լ. Ը. օր Յինանց:	3	13	
6	19	Շր. ած. Խ. Ը. » »	4	14	
7	20	† Եր. ած. Խ. Ը. » » Հոգեգալստս, Պենեկոստէ, Յայմ. Մարգար [օր 30]:	5	15	
8	21	Բ. Գ. Լ. Ը. օր Հոգեգալստեան, Պահ:	6	16	
9	22	Գ. Գ. Լ. Ը. » »	7	17	
		⊕ Առաջին փառոյ լուսնի, ⊕ յերկա- ւուն, Աւար. Պուրնի հեղու:			
10	23	Գ. Գ. Լ. Ը. օր Հոգեգալստեան, Պահ:	8	18	

Յ.Ա.	Յ.Տ.	ՍԷՃԷՐ	25	Լ.Ա.	Խ.
11	24	Ե. Գ. Լ. Ը. օր Հոգեգալստեան, Պահ:	9	19	
12	25	Ուր. Գ. Լ. Ը. » »	10	20	
13	26	Շր. Գ. Լ. Ը. » »	11	21	
14	27	† Եր. Ա. Կիրակէ Յարութեան եւ յի- շատակ եղիայ Մարգարէին, Առաջին Պահ:	12	22	
15	28	Բ. Գ. Լ. Ը. Սրբոյ Հովհաննէանց Կու- սանաց:	13	23	
16	29	Գ. Գ. Լ. Ը. Սրբոյ Գայիանէանց Կու- սանաց:	14	24	
17	30	Գ. Գ. Լ. Ը. Պահ, ⊕ Լուսն լուսնի:	15	25	
18	31	Ե. Գ. Լ. Ը. Սրբոյն Յովհաննէան Կարապետին եւ Արամազինեայ եղիսկ ին:	16	26	
 ՅՈՒՆԻՍ (օր 30) Հագիրան					
19	1	Ուր. Գ. Լ. Ը. Պահ.	17	27	
20	2	† Շր. Գ. Լ. Ը. Սրբոյն մերոյ Գրիգորի	18	28	

Յ.Յ.	Լ.Յ.	26	Յունիս	Լ.Յ.	Խ.
			Լուսաւորչին , Յիսասակ ելից ի վի- րապէն:		
21	3	†	Կիր. ղկ. Բ. Տօն Կարուղիկէ եկե- ղեցւոյ սրբոյ էջմիածնի:	19	29
22	4		Բե. ած. Սրբոց մանկանցն Բեթղեմէմի եւ Ակակիտսի վկային, Մովկիմայ Բա- հանային եւ Կոստասիոսի զինուորին:	20	30
23	5		Պե. ալ. Սրբոց կուսանացն Նունեայ եւ Մանեայ:	21	31
24	6		Պե. բծ. Պանք, Է Վ. Բառուղ լուսնի:	22	32
25	7		Սե. բկ. Սրբոց իշխանացն Սահակայ եւ Յովսէփայ եւ վկայիցն Սարգսի եւ Բագոսի:	23	33
26	8		Ուր. գծ. Պանք:	24	34
27	9		Շր. ղկ. Սրբոցն Մեծին Ներսէսի հայրա- պետին մերոյ եւ Խաչայ Եպիսկոպի:	25	35
28	10	†	Կիր. դծ. Գ. ղկնի Հոգե. Բարեկեն- դան պահոց Լուսաւորչի, Տօմ. Մարգայ [or 30]:	26	36
29	11		Բե. ղկ. Պանք, Սրբոցն Եպիփանու Կիպ- րացւոյն, Բաքելայ հայրապետին եւ երից առակեռաց նորին:	27	37
30	12		Պե. ած. Պանք, Սրբոցն Կոստանդիանոսի քաղաւորին եւ մօր նորա Հեղինեայ:	28	38
31	13		Պե. ած. Պանք:	29	39

Յ.Յ.	Լ.Յ.	Բ. Էվվէլ	27	Լ.Յ.	Խ.
1	14		Սե. բծ. Պանք, Սրբոցն Թեոդիսոսի Գա- ղասացոյն եւ Թալիկայ բժշկին եւ Եօթն կուսանաց՝ որք յԱնկիւրիա Կա- սարեցան, Յլ. Յունիս [or 30] Զ Նոնդ. լուսնի, Արաբ. Բեպիլ Էվվէլ [or 30]:	1	40
2	15		Ուր. բգ. Պանք:	2	41
3	16	†	Շր. գծ. Պիւս Նեխարոց սրբոյ հօրն մերոյ Գրի.ի Լուսաւորչին:	3	42
4	17	†	Կիր. ղկ. Գ. ղկնի Հոգեպաշտեան:	4	43
5	18		Բե. դծ. Սրբոց վկայիցն Անտոնինոսի, Թեոփիլոսի, Անիկոսի եւ Փոսինոսի:	5	44
6	19		Պե. ղկ. Սրբոցն Գանիէլի մարգարէին եւ երից մանկանցն Սեդրակայ, Միսա- կայ եւ Աբեղնագովի:	6	45
7	20		Պե. ած. Պանք, Յայմ, Մարգայ [or 30], Զ Ա. Բառուղ լուսնի:	7	46
8	21		Սե. ալ. Սրբոց քարգմանչացն մերոյ Սահակայ եւ Մեսարայ:	8	47
9	22		Ուր. բծ. Պանք, Ամառնամոս աւագա- բաշխական եւ արեւադարձ խեցեցենի, ցերեկն սկտանի կարճանալ եւ զիւերն երկարի: Արաբ. ժապը սարժ, սկիզբն առասուքեան ջուրն Նեղոսի Զ խեց- գետինն, Արաբ. Պուրնի Սերէքան:	9	48
10	23		Շր. բկ. Սրբոցն Տրդատայ քաղաւորին,	10	49

Տ.Տ.	Գ.Յ.	28	Բ. Էվվել	Լ.Ս.	Լ.
11	24	†	Կիր. գձ. Ե. Գիւս սիոյ Ս. Աս- ուածածնի:	11	50
12	25	Բ. ց. Սրբոյն Կալիստոսի եւ Բա- նասուն եւ ինն վկայիցն եւ Ղուկկիա- նոսի Բահանային:	12	51	
13	26	Գ. ց. Սրբոյն Զաֆարեայ մարգարէին	13	52	
14	27	Գ. ց. Պահ:	14	53	
15	28	Ե. ց. աձ Սրբոյն Եղիսէի մարգարէին, Գ Լուսն լուսնի:	15	54	
16	29	Ուր. ակ. Պահ:	16	55	
17	30	Շր. քձ. Սրբոյն Երկոսասան առաքելոցն եւ Պողոսի Երեմասաներոց առաքելոցն:	17	56	
					
ՅՈՒՆԻՍ (or 31)					
Թ. Էմմուգ					
18	1	†	Կիր. ք. Զ. Բարեկնդ. վարդապատի:	18	57
19	2	Բ. ց. գձ. Ա. or	Պահոց վարդապատի:	19	58

Տ.Տ.	Գ.Յ.	Բ. Ա. խր	29	Լ.Ս.	Լ.
20	3	Գ. ց. ք. Բ. or	պահոց վարդապատի:	20	59
21	4	Գ. ց. քձ. Գ. , , ,		21	60
22	5	Ե. ց. ք. Ե. , , ,		22	61
Յ վերջին Բառոց լուսնի:					
23	6	Ուր. աձ. Ե. or	պահոց վարդապատի:	23	62
24	7	Շր. ակ. Յիւսասկ	սալանակին հնոյ եւ Տոմ Երոյս Ս. Եկեղեցոյս, Նաւակաթի:	24	63
25	8	†	Կիր. քձ. վարդապատ:	25	64
26	9	†	Բ. ք. Բ. or վարդապատի, Յիւս- սակ մեռելոց:	26	65
27	10	Գ. ց. գձ. Գ. or	վարդապատի, Տոմ. Հր- սից [or 30]:	27	66
28	11	Գ. ց. ք. Պահ:		28	67
29	12	Ե. ց. ք. Սրբոյն Եսայեայ	մարգարէին:	29	68
30	13	Ուր. ք. Պահ, Գ	Ծնունդ լուսնի:	30	69
1	14	Շր. աձ. Սրբոյն Թադէոսի	առաքելոյն եւ Սանդիսայ կուսին, Աւար. Բ. Ախր [or 29] Յ. Յուլիս [or 31]:	1	70
2	15	†	Կիր. ակ. Բ. ք. վարդապատի. Հր. Ար. [or 30]:	2	71
3	16	Բ. քձ. Սրբոյն Կիպրիանոսի	Եպիսկ ին, եւ Բառասուն եւ հինգ վկայիցն եւ կուսանացն Յուսիսանեայ, Եւփիմեայ եւ Քրիստինեայ:	3	72
4	17	Գ. ք. Սրբոյն Աթանազիոսեայ	Եպիսկ. ին	4	73

Յ.Տ.	Ե.Տ.	30	Յուլիս	Լ.Ա.	Խ.
			Եւ տասն առաքելաց եւ հինգ վկայիցն:		
5	18	Պ.Ե. դձ. Պահֆ:		5	74
6	19	Յ.Ե. դկ. Սրբոց նախահարցն Ադամայ, Աբելի, Սեբայ, Ենովայ, Ենովայ, Նոյի, Մեֆիսեղեկի, Աբրահամու, Իսահակայ, Յակոբայ, Յովսէփայ, Մովսէսի, Ահարոնի, Եղիսաւրու, Յեռուայ, Սամուէլի. Սամվսոնի, Յեփթայեայ, Բարակայ, Գեդեոնի եւ այլոց նախահարց:		6	75
7	20	Ուր. դձ. Պահֆ, Յայսմ. Հռոսից [or 30], Չ Ա. Բառորդ լուսնի:		7	76
8	21	Շր. դկ. Սրբոց որդւոց եւ քառանց սրբոյ հօրն մեռոյ Գրիգորի Լուսաւորչին, Արիստակէսի, Վարդանէսի, Յուսէփան. Գրիգորիսի եւ Գանիէլի:		8	77
9	22	† Կիր. աձ. Գ. զկնի վարդավառի:		9	78
10	23	Բ.Ե. ալ Սրբոց Մակարայեցւոցն՝ Եղիազարու Բահանային եւ Շամուկեայ եւ Եօրն որդւոց նորին, ☉ յԱռիւծն, Առաք. Պուրնի		10	79
11	24	Պ.Ե. բձ. Սրբոց Երկոստսան մարգարէիցն՝ Ովսեայ, Ամովսայ, Միքեայ, Յովելեայ, Աբդիու, Յովնանու, Նաուսայ, Ամբակումայ, Սովոնեայ, Անգեայ, Զափաւեայ եւ Մաղաֆեայ:		11	80

Յ.Տ.	Ե.Տ.	31	Լ.Ա.	Խ.
12	25	Պ.Ե. բկ. Պահֆ:	12	81
13	26	Յ.Ե. գձ. Սրբոց Սովեայ: Եւ Երից դստերացն Պիողոսի, Էլպիսի եւ Ագապեայ:	13	82
14	27	Ուր. բկ. Պահֆ:	14	83
15	28	Շր. դձ. Սրբոց հայրապետացն Աքանաի եւ Կիրղի եւ Գրիգորի Ասուածաբանին: Չ Էլուսն լուսնի:	15	84
16	29	† Կիր. դկ. չԳ. զկնի վարդավառի:	16	85
17	30	Բ.Ե. աձ. Սրբն Կիրակոսի եւ մօրն Յուդայի եւ վկայիցն Գորղիոսի, Պողիկոսի եւ Գրիգորիսի, Առաք. Էվֆէլի Էլեամիլ պահուր, սկիզբն Շնիկ [Սիրիոս] սասեղ, Սամ Էէլի, որ տէր Եօրն or:	17	86
18	31	Պ.Ե. ալ. Սրբոցն Վահանայ Գողթացւոյն եւ Եղիսեայ Կուսին եւ հօրն Փիլիպպոսի եւ մօրն Կողոդեայ եւ Երկուց եղբարցն Սեղեայ եւ Ապիսոնիլ եւ Երկուց ներխնեաց:	18	87
 ՕԳՈՍՏՈՍ (or 31) Աղոսքս				
19	1	Պ.Ե. բձ. Պահֆ:	19	88
20	2	Յ.Ե. բկ. Սրբոցն Եղիսեայ, Մակա-	20	89

Յ.Տ.	Տ.Տ.	32	Ճ. Էվվել	Ն.Ն.	Գ.
			րիոսի, Վաղերիոսի, Կանսիսոսի եւ Ա. կիւղասայ:		
21	3	Ուր. գծ. Պանի:		21	90
22	4	Եբ. գլ. Եփեսոսի Ս. Ժողովոյն 200 հայ- րապետացն, Ե Վերջին Բառորդ լուսնի:		22	91
23	5	† Կիր. դձ. Ե. զկնի Վարդապետի, Բա- րեկենդան պահոց Ս. Ասուածածնի, Առաք. Սխորք Էյեամ իւլ պանուր, վերջ աւուրն Շնիկ ասեղ:		23	92
24	6	Բե. դկ. Ա. պահոց Ասուածածնի:		24	93
25	7	Դե. աձ. Բ. » »		25	94
26	8	Դե. ալ. Գ. » »		26	95
27	9	Եե. բձ. Դ. » »		27	96
28	10	Ուր. բկ. Ե. » »		28	97
29	11	Եբ. գձ. Տօմ Շողակաթի Սրբոյ Էջմիածնի քս սեպեան Սրբոյն Գրիգորի Լուսա- ւորչին մերոյ, Նաւակաթի, Ե Ծնունդ լուսնի:		29	98
30	12	† Կիր. գլ. Վերափոխումն Ս. Աս- ուածածնի, Առաք Ճ. Էվվել [or 30]:		1	99
31	13	† Բե. դձ. Բ. or Վերափոխման, յիւս- սակ մեռելոց:		2	100
1	14	Դե. դկ. Գ. or Վերափոխման. Յլ. Օգոստոս [or 31]: Տօմ. Աւելեաց [or 5], Հր. Իյլուլ [or 29]:		3	101

Յ.Տ.	Տ.Տ.	Օգոստոս	33	Ն.Ն.	Գ.
2	15	Դե. աձ. Գ. or Վերափոխման:		4	102
3	16	Եե. ալ. Ե. » »		5	103
4	17	Ուր. բձ. Զ. » »		6	104
5	18	Եբ. բկ. Ե. » » Ե առաջին Բառորդ լուսնի:		7	105
6	19	† Կիր. գձ. Ը. or » Տօմ. Նա- ւասարդ (or 30), Ամանոր եւ Տարեմուս Տնիկ (4427) բուն եւ շարժական բու- ականին հայոց.		8	106
7	20	Բե. գլ. Թ. or Վերափոխման:		9	107
8	21	Դե. դձ. Սրբոյն Յովակիմայ եւ Աննայի, ծնողաց Ս. Ասուածածնի եւ կանանցն իւղաբերից:		10	108
9	22	Դե. դկ. Պանի:		11	109
10	23	Եե. աձ. Սրբոյն Երեմեայ մարգարէին: Ի Կոյսն, Առաք. Պուրհի Սիւմպիլէ:		12	110
11	24	Ուր. ալ. Պանի. Յայսմ. Նաւասարդ (or 30) եւ Տարեմուս ՌՅԶԴ (1384) անշարժ բուականին Հայոց:		13	111
12	25	Եբ. բձ. Սրբոց առաքելոցն Թովմայի, Յակոբայ եւ Շմաւոնի:		14	112
13	26	† Կիր. բկ. Գ. զկնի Վերափոխման. Գիւս գօսւոյ Ս. Աստծոնի. Ե Լր. լուսնի:		15	113
14	27	Բե. գձ. Սրբոց վկայիցն Սեփանոսի Ուլ- նեցւոյն եւ Գոհարիսեայ, Ծամիսոսի, Տաւփիկոսի եւ Ռասիկոսի:		16	114

Յ.Տ.	Ե.Տ.	34	Ճ. Էվվել	Լ.Ա.	Խ.
15	28	Պ.Ե. գկ. Սրբոց մարգարեիցն եղեկիելի, եզրի եւ Ջափարեայ, հօրն Յովհաննու Մկրտչին:		17	115
16	29	Պ.Ե. դձ. Պահի:		18	116
17	30	Ս.Ե. դկ. Սրբոցն Յովհաննու Կարապետին եւ Յոբայ արդարոյն:		19	117
18	31	Ուր. աձ. Պահի:		20	118
					
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ (or 30) Իլուկ					
19	1	Շր. ալ. Նիկիոյ Ս. Ժողովոյն 318 հայ-րապետաց:		21	119
20	2	† Կիր. բձ. Ե. գկնի վերափոխման. Ե վերջին ֆառորդ լուսնի:		22	120
21	3	Բ.Ե. բկ. Սրբոցն Անդրէի զօրավարին եւ բանակի նորին եւ Կալինիկոսի եւ Դեմետրեայ վկայիցն:		23	121
22	4	Պ.Ե. գձ. Սրբոցն Ադրիանոսի եւ Կնոջն		24	122

Յ.Տ.	Ե.Տ.	Ճ. Ա.Իր	35	Լ.Ա.	Խ.
		Անաստայ եւ Թէոդորոսի եւ Ելեւթիւ-րոսի վկայից:			
23	5	Պ.Ե. գկ. Պահի:		25	123
24	6	Ս.Ե. դձ. Սրբոց ֆահանայիցն Աբրահա-մու եւ Խորենայ եւ անարծաթ բժեկացն Կողմայի եւ Դամիանոսի եւ Ասուա-մասրոյ վկայիցն:		26	124
25	7	Ուր. դկ. Պահի:		27	125
26	8	† Շր. աձ. Եմ. Ս. Աստծոնի. յԱննայ:		28	126
27	9	† Կիր. ալ. Զ. գկնի վերափոխման. Բարեկենդան պահոց Ս. Խաչի:		29	127
28	10	Բ.Ե. բձ. Ա. or պահոց Խաչի, Եմ. Եմ. լուսնի:		30	128
29	11	Պ.Ե. բկ. Բ. » » Արաբ.		1	129
		ձէմագիւլ Ահր (or 29):			
30	12	Պ.Ե. գձ. Գ. or պահոց Խաչի, Հր. Թրքի (or 30) եւ Տարեմուտ 5695 ֆաղափական քուսկանին:		2	130
31	13	Ս.Ե. գկ. Դ. or պահոց Խաչի:		3	131
1	14	Ուր. դձ. Ե. » » Յլ. Սեպտ.		4	132
		(or 30):			
2	15	Շր. դկ. Տօն Եկեղեցւոյ ի նաւակափա Ս. Խաչի:		5	133
3	16	† Կիր. աձ. Խաչվերաց:		6	134
4	17	† Բ.Ե. ալ. Տօն Խաչի, յիշատակ մեռե-լոց. Ե Ա. ֆառորդ լուսնի, Տօմ. Հոռի (or 30):		7	135

Յ.Տ.	Յ.	36	Սեպտեմբեր	Լ.Ս.	Խ.
5	18	Գ. Բ.	Սոն Եկեղեցւոյ:	8	136
6	19	Գ. Բ.	» » Պահի:	9	137
7	20	Ս. Գ.	» » »	10	138
8	21	Ուր. Գ.	» » »	11	139
9	22	Շր. Դ.	Սոն Խաչի: Աւանամուտ Եւ զուգորեայ, այս է իսկ հաւասար գիւե- րոյ. Արար. Կիւլ ժապը, որ են աւան- նային ամիս, սկիզբն նուագութեան շուրջն Նեղոսի:	12	140
10	23	Կիր. Դ.	Բ. զկնի Խաչին: Բարեկեն- դան պահոց Վարագայ Ս. Խաչին: Յայսմ. Հոռի (or 30): ☉ Ի Կեիւն, Արար. Պարնի միգան:	13	141
11	24	Բ. Բ.	Ամ. Պահի. Սրբոցն Մամասայ, Փի- լիկիսմոնի Եւ Սիւնոնի Սիւնակեցւոյն:	14	142
12	25	Գ. Բ.	Ամ. Սրբոց Կուսանացն Փեփրոնեայ Եւ Մարիանեայ Եւ վկայունոյն Շուշա- նայ. դստր մեծին Վարդանայ. ԶԼր. Լսի:	15	143
13	26	Գ. Բ.	Պահի:	16	144
14	27	Ս. Բ.	» Սրբոց հայրապետացն Բա- րադամու Եւ Անքիմոսի Եւ Երանոսի:	17	145
15	28	Ուր. Գ.	Պահի:	18	146
16	29	Շր. Գ.	Սրբոց Գեորգայ զորավարին Եւ Ասուկոսի Եւ Ռոմանոսի երգեցողին:	19	147
17	30	Կիր. Դ.	Գ. զկնի Խաչին. Սոն Վա- րագայ Ս. Խաչին. Ա. Կիրակէ եօթն շաբաթոց:	20	148

Յ.Տ.	Յ.	37	Սեպտեմբեր	Լ.Ս.	Խ.
					
Հուլիս (or 31)					
Թրքիին Էվվէլ					
18	1	Բ. Բ.	Սրբոցն Գարի Գրնեցւոյն Եւ Վկայիցն Ղարբոսի Եւ Ղարբունոյն:	21	149
19	2	Գ. Բ.	Ամ. Սրբոցն Եւստիոսի Եւ Կնոյն Թեոփիսեայ Եւ Երկուց որդոցն Եւ Կուսանացն Եւ Երանեայ Եւ Նեֆարիանեայ: ☉ Վեջին Բառորդ լուսնի:	22	150
20	3	Գ. Բ.	Ամ. Պահի:	23	151
21	4	Ս. Բ.	Սրբոց իշխանացն Սահակայ Եւ Համագասպայ:	24	152
22	5	Ուր. Գ.	Պահի:	25	153
23	6	Շր. Գ.	Սրբոց Եօրանասուն Եւ Երկու աւակեաց Բրիսոսի:	26	154

Յ.Տ.	Ե.Տ.	38	ԲԷՆԷԱՅ	Լ.Տ.	Խ.
24	7	† ԿԻՐ. գկ. Գ. զկնի Խաչի, Բ. Կիւրակէ եօթն շաբաթուց:		27	155
25	8	ԲԵ. դձ. Սրբոցն Փոկասու հայրապետին եւ Երանոսի հետեւողի առաքելոց:		28	156
26	9	ԳԵ. դկ. Սրբոց կուսանացն Թեկղեայ, Վառվառեայ եւ Պեղեգեայ:		29	157
27	10	ԳԵ. աձ. Պահմ. ☉ Ծնդ. լուսնի, Արաք. ԲԷՆԷԱՅ (or 30):		1	158
28	11	ԵԵ. ալ. Սրբոցն Պանդոլէօնի բժեկին եւ Երմոդեայ Բահանային եւ Եւպրաֆեսայ կուսին:		2	159
29	12	ՈՒՐ. բձ. Պահմ: Հր. Խէտուան (or 29):		3	160
30	13	ՇՐ. բկ. Սրբոց քարգմանչաց վարդապետացն մեծոց Մեսրոպայ, Եղիշէի, Մովսէսի Բերթողին, Դաւթի անյաղբ փիլիսոփային, Գրիգորի Նարեկացւոյն եւ Ներսէսի Կլայեցւոյն:		4	161
1	14	† ԿԻՐ. գձ. Ե. զկնի Խաչի. Գ. Կիւրակէ եօթն շաբաթուց. Ել Հոկ. (or 31):		5	162
2	15	ԲԵ. գկ. Սրբոցն Գրիգորիոսի Աղուանից Կաթողիկոսին եւ սրբոց հարցն Թաքլոյ, Վարոսի, Թովմասու Անճոնի եւ Կրօնիսեայ եւ եօթն խոսանարակացն՝ որք յիննակեայ վանան կասարեցան:		6	163
3	16	ԳԵ. դձ. Սրբոց առաքելոցն Անանեայ, Մասաբեայ, Բառնաբայ, Փիլիպպոսի,		7	164

Յ.Տ.	Ե.Տ.	Հոկտեմբեր	39	Լ.Տ.	Խ.
		Յովհաննու, Շիղայի եւ Սիդուանոսի: ☉ Ա. Բառորդ Լուսնի:			
4	17	ԳԵ. դձ. Պահմ:		8	165
5	18	ԵԵ. աձ. Սրբոցն Դիոնեսիոսի Արիսպագացւոյն եւ առաքելոցն Տիմոթէոսի եւ Տիսսի:		9	166
6	19	ՈՒՐ. ալ. Պահմ:		10	167
7	20	ՇՐ. բձ. Սրբոց Աւետարանչացն Մասքէոսի, Մարկոսի, Դուկասու եւ Յովհաննու. Տօմ. Սահմի (or 30):		11	168
8	21	†	ԿԻՐ. բկ. Զ. զկնի Խաչի. Գ. Կիւրակէ եօթն շաբաթուց:	12	169
9	22	ԲԵ. գձ. Սրբոցն Դուրկիանոսի հարիւրապետին եւ Յովսէփայ Ասուածաօրն եւ Յովսէփայ Արեմաքացւոյն եւ բարեկամին Քրսի Դազարու եւ Բեց ճորա Մարքայի եւ Մարիամու:		13	170
10	23	ԳԵ. գկ. Սրբոցն Թէոդիսոնի Բահանային եւ Զենոնի զինաւորին եւ Մակարայ եւ Եւսոփեսայ եւ Ռամելայ: Ի Կարինն. Արաք. Պուրնի Ագրեայ:		14	171
11	24	ԳԵ. դձ. Պահմ: ☉ Լուսնու լուսնի:		15	172
12	25	ԵԵ. դկ. Սրբոց Խարիթեանց եւ վկայիցն Արեմեայ եւ Քրիստափորի եւ Երկուց կանանցն Կալինիկեայ եւ Ակիւլինեայ:		16	173

Յ.Տ.	Ե.Տ.	40	ԲԷՏԷԱՅ	Լ.Ս.	Խ.
13	26	Ուր. ան. Պանի:		17	174
14	27	Շք. ակ. Սրբոց եկոսասան վարդապետացն՝ Ռեքեոսի, Դիոնեսիոսի, Սեղբեստասի, Աքանաոսի, Կիւրդի Երուսղէմացւոյն, Եփեսմի Խուրին Ասորւոյ, Բարսեղի Կեսարացւոյն, Գրիգորի Նիսացւոյն, Գրիգորի Ասուածաբանին, Եպիփանու Կիպրացւոյն Յովնանու Ոսկերեանին եւ Կիւրդի Աղեփանդրացւոյն:		18	175
15	28	† Կիր. բձ. է. զկնի Խաչի: Գիւս Խաչի. Ե. կիւրակէ եօթն շաբաթուց:		19	176
16	29	Բե. բկ. Սրբոցն Անաստասայ եւ Վարոսի եւ Թէոփիլոսայ եւ որոնց նորա եւ որոց ընդ նմա կատարեցան: Յայսմ. Սահմի (or 30):		20	177
17	30	Պե. գձ. Սրբոց Հիպերիկեանց որք ի Սահուսս կատարեցան եւ Սեւեռիանոսի Սեբաստացւոյն եւ Բաբելայ ծերոյն եւ ԶԳ. առակեցաց նորին:		21	178
18	31	Պե. գկ. Պանի: Ծ Վեցին Բառորդ Լուսնի:		22	179

Յ.Տ.	Ե.Տ.		41	Լ.Ս.	Խ.
					
		ՆՈՅՆՄԱՆԻՐ (or 30)			
		Թըրքինի Սանի			
19	1	Յե. դձ. Սրբոյն Յովնանու Ոսկերեանին:	23	180	
20	2	Ուր. դկ. Պանի:	24	181	
21	3	Շք. ան. Ամենայն սրբոց, հնոց եւ նորոց, յայտից եւ անյայտից:	25	182	
22	4	† Կիր. ակ. Բ. զկնի Խաչին: Զ. Կիւրակէ եօթն շաբաթուց:	26	183	
23	5	Բե. բձ. Սրբոցն Ստեփանոսի Հռովմայ հայրապետին եւ Բահանայից եւ սարկաւազաց եւ ժողովրդոց, որք ընդ նմա կատարեցան:	27	184	
24	6	Պե. բկ. Սրբոցն Ակիփսիմայ Եպիսկ.ին, Յովսեփայ Բահանային, Այիթալայ սարկաւազին եւ Պլատոնի վկային:	28	185	
25	7	Պե. գձ. Պանի:	29	186	

Յ.Տ.	Ե.Տ.	42	Շապան	Լ.Ս.	Գ.
26	8	ՆԵ. գկ.	Արբոց հայրապետացն Մեսրոփա- լնոսի, Աղեփանդրոսի եւ Պողոսի խոս- տովանողին եւ հոսարացն Մարկիանոսի եւ Մարտիրոսի: Առաք. Գաղաթ: Սկիզբն օրե- րեւուրաբանական ամերան, Թ ծնդ. Լ.ս.ի:	30	1
27	9	Ուր. դձ.	Պահֆ: Առաք. Շապան (or 29):	1	2
28	10	ՇԲ. դկ.	Արբոց հրեւսակապետացն Գաբ- րիէլի եւ Միխայէլի եւ ամենայն երկ- նային զօրաց: Հր. Քառդեւ (or 30):	2	3
29	11	† Կիր. աձ.	Թ. զկնի խաչին: Է. Կիւ- րակէ եօթն շաբաթոց:	3	4
30	12	ԲԵ. ալ.	Արբոցն Մելիսոսի Անիսոփայ հայրապետին եւ Մինասայ եգիպտացւոյն եւ միւս Մելիսոսի եպիսկ.ին, Բուրայ հնդ.ին եւ Շիմու սարկաւագին:	4	5
31	13	ԳԵ. բձ	Արբոցն Գեմեսեայ վկային եւ Բասիլիսկոսի հնդ.ին:	5	6
1	14	ԳԵ. բկ.	Պահֆ: Յլ. Նոյ. (or 30):	6	7
2	15	ՆԵ. գձ.	Արբոցն Գուրիսայ, Սամուհայ, Աբիբայ սարկաւագին, Ռոմանոսի միայ- նակեցին, Մանկանն խոստովանողին եւ Հիւսիփոսի զինաւորին: Է Ա. Բառորդ լուսնի:	7	8
3	16	Ուր. գկ.	Պահֆ:	8	9
4	17	ՇԲ. դձ.	Արբոց առաքելոցն Անդրէի եւ Փիլիպպոսի:	9	10

Յ.Տ.	Ե.Տ.	Նոյեմբեր	43	Լ.Ս.	Գ.
5	18	† Կիր. դկ. Ժ.	զկնի խաչի. Բարեկեն- դան Յիսնակաց. Տօմ. Տրէ (or 30):	10	11
6	19	ԲԵ. աձ.	Ա. or պահոց Յիսնակաց:	11	12
7	20	ԳԵ. ալ. Բ	» » »	12	13
8	21	† ԳԵ. բձ. Գ.	» » » Ընծա- լումն Ս. Աստծոյ երկց ամաց ի սանարն:	13	14
9	22	ՆԵ. բկ. Գ.	or պահոց Յիսնակաց:	14	15
10	23	Ուր. դձ. Ե.	» » Ըմբռ- նող. Թ ի յԱղեղնաւորն: Առաք. Պուրնի զավիս, Է Լուսն լուսնի:	15	16
11	24	ՇԲ. գկ.	Արբոցն Գրիգորի սփանչեղազոր- ծին, Նիկողայոսի հայրապետին եւ Մի- ռոնայ եպիսկ.ին:	16	17
12	25	† Կիր. դձ. Ա.	Յիսնակաց:	17	18
13	26	ԲԵ. դկ.	Արբոց կուսանացն Յուլիանայ եւ Վասիլուհոյ:	18	19
14	27	ԳԵ. աձ.	Արբոցն Ղուկիանոսի հնդ.ին, Տարագրոսի, Պրոքոսի եւ Անդրոնիկոսի վկայից եւ Ոնեսիմայ եւ այլոց առակե- սացն Պողոսի:	19	20
15	28	ԳԵ. ալ.	Պահֆ:	20	21
16	29	ՆԵ. բձ.	Արբոցն Կլեմայ հայրապետին եւ Բագարասայ, Տոռոմիլեայ եպիսկ.ին: Յայսմ. Տրէ (or 30):	21	22
17	30	Ուր. բկ.	Պահֆ Է Վերջին Բառորդ Լուսնի:	22	23

Յ.Տ.	Կ.Տ.	44	Լ.Ս.	Գ.
				
		ԳԵԿՏԵՄԱՆԲ (or 31)		
		Քեանունի Եվվել		
18	1	† Ծբ. գձ. Սրբոց առաքելոց եւ առաջին չուսա որչաց Թաղէոսի եւ Բարթոլիմէոսի:	23	24
19	2	† Կիր. գկ. Բ. Յիսնակաց:	24	25
20	3	Բե. դձ. Սրբոցն Գեանարիոսի եպիսկոպին եւ Մերկերիոսի զինաւորին, Յակովկայ եւ Իրաւափառայ:	25	26
21	4	Գե. դկ. Նախավկայ եւ ի Քրս. հաւասացեալ անդամիկ քաղաւորին Սրբոյն Աբգարու:	26	27

Յ.Տ.	Կ.Տ.	Բամազան	45	Լ.Ս.	Գ.
22	5	Դե. աձ. Պանի.		27	28
23	6	Եե. ալ. Սրբոց հարցն եգիպտացոյ՝ Պողոսի, Պողայ, Մակարայ, Եւագրի, Յովհաննու Դրենցոյն, Յովհաննու կարճահասակին. Նեղոսի, Արսէնի, Միսիանու, Դանիէլի, Սրապիոնի, Մակարիոսի, Պիմենի եւ այլոց սրբոց հարց:		28	29
24	7	Ուր. Բձ. Պանի:		29	30
25	8	Եբ. բկ. Սրբոցն Նիկողայոսի սփանչելագործ հայրապետին: Առաք. Բամազան (or 30):		1	31
26	9	† Կիր. գձ. Գ. Յիսնակաց: Յղութիւն Ս. Աստուածածնի ի յԱննայէ, Բարեկենդան Ս. Յակոբայ պահոց:		2	32
27	10	Բե. գկ. Պանի: Սրբոցն Մինասայ, Երմոզինեայ, Գրաբոսի եւ կամաւոր ազգասացն Յովհաննու եւ Ալեքսիանոսի: Հր. Թէփէք (or 29):		3	33
28	11	Դե. դձ. Պանի: Սրբոցն Կուռնելլոսի հարիւրապետին եւ Շմաւոնի ազգականին Քսի եւ Պողիկարպոսի հայրապետին Չմբունիոյ եւ վկայիցն՝ որք յԱրեւելս կատարեցան:		4	34
29	12	Դե. դկ. Պանի:		5	35
30	13	Եե. աձ. Պանի: Սրբոց վկայիցն եւ ստու-		6	36

Յ.Տ.	Գ.Տ.	46	Գեկեմբեր	Լ.Ս.	Գ.
			սիոսի. Օգսենսիոսի, Եւգինեոսի, Ուրեսէսի եւ Մարգարիոսի:		
1	14	Ուր.	ակ. Պանի: Յլ. Գեկս. (or 31).	7	37
			Յ Ա. Բառորդ Լուսնի:		
2	15	Շք.	բձ. Սրբոցն Յակոբայ Մծբնայ հայ- րապետին, Մարուգէի ճգնաւորին եւ Մեղիսոսի Եպիսկ ին:	8	38
3	16	†	Կիր. բկ. Գ. Յիսնակաց:	9	39
4	17	Բգ.	գձ. Սրբոց հայրապետացն Իգնատիոսի եւ Աղղէի եւ Մարուբայի Եպիսկ.ին:	10	40
5	18	Գգ.	գկ. Սրբոցն Թէոպոմպայ Եպիսկ.ին եւ Թէոմիայ վկային եւ չորից զինուո- րացն Բառսոսի, Եւսեբի, Եւսիփի եւ Բա- սիլիդեայ:	11	41
6	19	Գգ.	դձ. Պանի:	12	42
7	20	Սգ.	դկ. Սրբոց կուսանացն Ինդոսի եւ Դոմնայի եւ Դղերիկոսի Բնդ.ին եւ Եր. կուց բիւրուցն՝ որք այրեցան յեկեղեցին Նիկոմիդացոց: Տօմ. Գաղոց (or 30):	13	43
8	21	Ուր.	աձ. Պանի:	14	44
9	22	Շք.	ակ. Սրբոցն Բարսղի հայրապետին եւ Եղբօրն Գրիգորի Նիւսացոյն եւ Սեղբեստոսի Հռովմայ հայրապետին եւ Աբբայ Եփրեմի Խուրին Ասորոց: Վերջ 90 աւուրց ձմեռան: Յ Լր. Լուսնի,	15	45

Յ.Տ.	Գ.Տ.	Բամազան	47	Լ.Ս.	Գ.
10	23	⊕ ի յԱյծեղջիւրն. Արաբ. Պուրնի ձէսի: † Կիր. բձ. Ե. Յիսնակաց: Չմեռնա- մուս եւ Արեւադարձ Այծեղջեր: Յերեկն սկսանի Երկարիլ եւ զիւեքն կարճանալ: Արաբ. Ջէմնէրի կամ Էվլէի Արապային, որ կոչի Գարազբ: Կիւն տօնիւմիւ ժուրքունաւ:	16	46	
11	24	Բգ.	դկ. Սրբոցն Դաւթի մարգարէին եւ Յակովբայ առաքելոյն:	17	47
12	25	Գգ.	գձ. Սրբոյն Ստեփաննոսի ճիւղկ.ին:	18	48
13	26	Գգ.	գձ. Պանի:	19	49
14	27	Սգ.	դձ. Սրբոց առաքելոցն Պետրոսի եւ Պողոսի:	20	50
15	28	Ուր.	դկ. Պանի:	21	51
16	29	Շք.	աձ. Սրբոց որդւոցն Ռոսման Յակո- բայ առաքելոյն եւ Յովհաննու Աւեսա- րանչին: Բարեկենդան պահոց ծննդեան: ⊕ Վերջին Բառորդ Լուսնի:	22	52
17	30	†	Կիր. ակ. Ա. or պահոց ծննդեան: Յայսմ. Գաղոց (or 30):	23	53
18	31	Բգ.	գձ. Բ. or պահոց ծննդեան:	24	54

ԱՐԵՒՈՒ ԾԱԳՈՒՄԸ

ԵՒ

ՄԱՅՐԱՄՈՒՏԸ

Ամ.	ՅՈՒՆՈՒԱՐ			ՓԵՏՐՈՒԱՐ			ՄԱՐՏ		
	Ծագ.	Մայր.		Ծ.	Մ.		Ծ.	Մ.	
1	7	28	4 39	7	14	5 13	6	30	5 48
6	7	28	4 44	7	9	5 20	6	32	5 51
11	7	27	4 49	7	4	5 26	6	13	6 4
16	7	26	4 55	6	57	5 32	6	7	6 9
21	7	23	5 1	6	50	5 38	5	59	6 14
28	7	19	5 6	6	43	5 44	5	57	6 15
31	7	15	5 12				5	48	6 20

	ԱՊՐԻԼ			ՄԱՅԻՍ			ՅՈՒՆԻՍ		
1	5	47	6 22	5	01	6 53	4	33	7 22
6	5	38	6 27	5	56	6 58	4	32	7 26
11	5	30	6 32	4	50	7 3	4	30	7 28
16	5	23	6 37	4	45	7 7	4	30	7 30
21	5	15	6 43	4	40	7 13	4	30	7 32
26	5	8	6 48	4	37	7 18	4	32	7 33
30	5	3	6 52	4	34	7 21	4	34	7 33

ԱՐԵՒՈՒ ԾԱԳՈՒՄԸ ԵՒ ՄԱՅՐԱՄՈՒՏԸ

Ամ.	ՅՈՒՆԻՍ				ՕԳՈՍՏՈՍ				ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ			
	Ծագ.	Մայր.			Ծ.	Մ.			Ծ.	Մ.		
1	4	34	7 33		4	58	7 14		5	28	6 32	
6	4	37	7 32		5	3	7 9		5	33	6 24	
11	4	40	7 30		5	7	7 3		5	38	6 15	
16	4	44	7 28		5	12	6 56		5	43	6 7	
21	4	48	7 24		5	17	6 49		5	48	5 59	
26	4	52	7 20		5	22	6 41		5	53	5 50	
31	4	57	7 16		5	27	6 33					

	ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ				ՆՈՅԵՄԲԵՐ				ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ			
1	5	58	5 41		6	33	4 55		7	8	4 30	
6	6	3	5 33		6	40	4 49		7	13	4 29	
11	6	9	5 25		6	46	4 43		7	18	4 29	
16	6	14	5 17		6	51	4 39		7	22	4 30	
21	6	20	5 10		6	57	4 35		7	25	4 33	
26	6	26	5 3		7	3	4 32		7	27	4 35	
31	6	32	4 56						7	28	4 33	

ՎԵՀԱՓԱՌ Տ. Տ. ԽՈՐԷՆ Ս. ԿԱՅՈՂՆԻՍԻ
ԱՄԵՆԱՅԻՆ ՀԱՅՈՅ

ՎԵՀԱՓԱՌ Տ. Տ. ԽՈՐԷՆ Ս. ԿԱՅՈՂՆԻՍԻ
ԱՄԵՆԱՅԻՆ ՀԱՅՈՅ

(Ղկնւում անցեալ տարւոյ Նոյ. 12 ին եւ օծուած
 13 ին նոյն ամսոյ)

Ծնած Թիֆլիզ 1873 ին, աւակերտած Ներսէսեան
 Վարժարանը, յետոյ մտած Գէորգեան ճեմարանը, ուրկէ

ԱՐԱՐԱՏ

վերջ յանախած է Մոսկուայի Համալսարանը, հազիւ
 28 տարեկան՝ ձեռնադրուած է Վարդապետ հոգեղոյս
 Խրիմեան Հայրիկի օրով, այնուհետեւ վարած է Գէորգ-

Եւան ճեմարանի մէջ ուսուցչական պաշտօն, նոյնպէս հոգեւոր պաշտօններ: Եպիսկոպոսացաւ Իզմիրեան Կաթողիկոս, յետոյ վարեց Երեւանի տառգնորդութիւն, անբաժան մնալով Մայր Աթոռէն, աշխատեցաւ միշտ Հայ Եկեղեցիին դիրքը բարձր պահել, մահաւանդ երբ՝

ՄՐ ԳԲԳՈՐ
ԼՈՒՍՈՒՈՐԻՉ ԶԱՅՈՅ

Էջմիածին դրկուած էր իր իրաւասութիւններէ, նիւթական միջոցներէ, խորէն Ս. Խոհականութեամբ յանձնածեց ամէն ինչ իբր Կաթողիկոսական Տեղապահ եւ ուրուրեմն արժանացաւ գահակալել Արարատայ հովանիին սակ եղող Հայրապետական Աթոռին

Հնախօսական . —

Կաթողիկոս բառին նախնական առումը *pus* ժրանս. Catholique բառին Հռովմէական կայսրութեան մէջ հարկահանութեան բարձր պաշտօնէի տիտղոս:

— «Մեր մէջ ալ Հայ Եկեղեցւոյ վերին պետերը պետական հարկերու զանձումին վրայ կը հսկէին, այս կերպով հաւանական է որ կոչուեցան Կաթողիկոս: Եւ երբ այս պարսկահանութիւնը դադրեցաւ, տիտղոսը մնաց, կը գրէ Բարգէն Կաթողիկոս: (Տես Սիոն, Բ. Տարի 1928 Յունիս, էջ 184):

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Եկեղեցին Հայկական՝ բարձր բերդն է հաւատքին, Իմ պապերուս, որ հոգէն զայն քաւ առ քաւ հանեցին, եւ երկինքէն իջուցին զայն ցօղ առ ցօղ, ամպ առ ամպ եւ քաղուեցան անոր մէջ հանդարտութեամբ, քաղութեամբ:

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷՆԱՆ

Ուսած Պէրպլեւան եւ Կեդրոնական վարժարաններ, Կեսարացի ծնողքի զաւակ, գրող եւ բանաստեղծ, որ քրեանայ գրական վերջին երեսնամեակին իր արժանիքով փայլեցաւ: Զարգարած է հայ մամուլը իր գրաւածքներով եւ հրատարակած է բանաստեղծութեանց տիրուն հասարակութիւն:

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷՆԱՆ
Ծն. 1878 Յունուար 21
Օրբազիւղ Կ.Պոլիս

ԱՂՈՆԻՍԻ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Պիպլոսի աղջիկները, արշալոյսն ըղծալի
 ծալքերով թիկնոցին ճո՛ւս կը ծաւալի,
 Կայծկատուն աչքերէն կը թափի գոհար ուխ՝
 Սարերու կողերուն, մարգերու վրայ կակուղ,
 Ու, դից բընակարան կապոյտին մէջ է որ
 Կը ժըպտի՛, իր թռիչքը՝ շունչով դաշնակաւոր
 Վարդ փրփուր կը ցանէ Որոնդի ջուրերուն:
 Օ՛ն, կոյսեր խառնեցէք ձեռքով ժիր ու սիրուն
 Լոյժ ոսկի մազերնուդ թեթեւ երկայնածիկ՝
 Նարնջի ծաղիկներով մրտենի ու յասմիկ.
 Մէջ աւատ սափորին՝ գուշին ալ բեւեկնի,
 Սիկիլեան՝ Կորընթեան ճերմակ ու սեւ գինի:
 Շարժական պարսերով, ո՛վ օրուան նորածին
 Թիթեռներ, բըսուցէք անոնց լանջքի ծիւնին,
 Յօղեցէք, աղանիք, մարգրիտով թւերնուդ,
 Առիւծներ մընչեցէք, վիթեր, կայտոցէք փոյթ,
 Փաղփուռ կրակով արծարծ կանթեղներ եղընգնեայ.
 Դաւիթը խնկեցէք ուր արծաթ մահճի վրայ
 Պառկա՛ծ է Աղոնիս, պստիկի ճակտին յեռած:
 Իսկ դուն ալ, Աղոնիս, չքնաղագեղ աստուած,
 Զոր մութը դժոխքին զո՛ւր կը պատէր այնքան
 Պատանի երկնացեղ, Աստղիկին սիրական,
 Որ երէկ կը քնէիր արտերուն մէջ շրէշի,

Աղոնիս զոր լացին արցունքներ բոլորշի՛
 Վատշուէր այն ժամէն՝ ուր սեւ կինճն անտալին
 Արիւնովդ ծաղկեցուց փուշերը մացառին.
 Երջանիկ Աղոնիս, գգուանքով մ'ո՛րպիսի
 Կը շաղեն զբեզ հիւսքով աղջիկներն Պիպլոսի,
 Արթնցի՛ր, ու ծրծէ ցոլքերուն դէմ ժպտուն՝
 Մեղրն անոնց բերանին, սէքն անոնց աչքերուն:

Թարգմ.

Leconte de Lisle

Ե. Ն. Դ.

ԴԻՅԱԲԱՆԱԿԱՆ, — Աղոնիս էր պատանի չքնա-
 ղագեղ տարփաւոր Աստ-
 դիկի, որուն այնքան
 սիրելի էր բոլոր դիր-
 քերէն եւ իր Արէս ա-
 մուսնէն աւելի: Աստ-
 ուածոց հրամանով կինճ
 մը վարդաստաններուն
 մէջ վրայ հասաւ եւ յօ-
 շոտեց զանի եւ անոր
 արիւնով կարմիր ներ-
 կուցան վարդենինե-
 րու թերթերը եւ ինք
 փոխուեցաւ անխմոր:

ԵԼՂՇԷ Վ. ԴՈՒՐԵԱՆ
 ԱՐՄԱՇԱՆ ԴԱՐԵՎԱՆԲԻՆ
 ՎԱՅՏՈՃԱՎԱՐՈՒՅԵԱՆ Ա-
 ՌԱՅԻՆ ՏԱՐԻՑԵՐՈՒՆ

ՓՈՔԵՐԿ ԱՆՈՒԱՆԱԿՑԻՍ

Սիրոյ ԱՐՄԸՂԱՆ

Թորգոմ փորրիկ, Իտալիոյ լեռներէն
Ի՞նչ կ'ուզես որ քեզի հովերը բերեն.
Բո՞յլն անուշակ Թոսքանիոյ խընձորին,
Թէ շեշտը գոռ Լոմպարտական շեփորին . . .

Երբ հոգեգմայլ Տանդէական տաղերուն,
Թէ Թաստոյի յաղթերգին սոյլը թըրթռուն,
Իտալայէլեան հրեշտակներուն մեղեդիօն,
Թէ թինդը կուռ Միքէլանժեան նուրբ գրոցին . . .

Օ՛, երբ ուշիմ մտքի մը շնորհն անուշակ
Խմորէ մէջդ օր մ'այդ ամէնուն սուրբ ճաշակ,
Դուն այդ ամէնը, ո՞հ, ինքնին պիտ' ըմպես
Ծաղիկներուն հոյզը ծըծող մեղուին պէս:

Թո՛ղ որ, ուրեմն, Իտալիոյ լեռներէն
Հովին տորուած այս տողերը քեզ բերեն.
Զերմ օրհնութեան համբոյրը լոկ, թէ կամիս
Քեզմէ կէս դար երէց նոյն միւս Թորգոմիս

Օգոստ. 1922 Եպիսկ. Գուռակեան
Մօմբէ Գաթիկէ (Իտալիա)

Ծանօթ. Սայն ֆերուածը ձօն է բժիշկ Վահան
Գալպեանի Թորգոմ որդւոյն, յիշեալին ալպօմին մէջ
գրուած: Սայն բժիշկը իր ազգասէր ոգւով արժանացած
է Թորգոմ Մրբագանի քանկազին բարեկամութեան, ա-
սոր ապացոյց է սայն գողօրիկ ֆերուած:

Ս. ՆԵՐՍԷՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻ

(1102 - 1172) Պատմական հայեացք

Նպասակս չէ հին պատմութեան դրուագներ ներ-
կայացնել, այլ միայն ամոնց քեթեւ վերյիշումով հրա-
հանգիչ դասեր աւանդել: Արդ ո՞վ չգիտէր թէ Շնորհալի
սերած է այդ տոհմէն, որ ընծայած է Հայ Եկեղեցւոյ
եւ դպրութեան՝ երեք Գրիգորներ, ճախ Գրիգոր Մա-
գիստոս, Միջագետքի իւ-
լան. թէ՛ զինուորական
հանձնարով եւ հմտութամբ
անուանի, իջած Ս. Գրիգոր
Լուսաւորչէն եւ Արեա-
կունեաց տոհմէն, ճախ
Գրիգոր վկայասէր եւ Գրի-
գոր Պահլաւունի. բայց
Ներսէս գերագանցեց իր
ցեղին այս դիւանները իր
անսգիւս վարով, փա-
փուկ փնարով եւ պերճի-
մաս գրչով եւ ճանեցաւ
ՇՆՈՐՀԱԼԻ պատուա-
նունը. կանուխէն կրօ-

ՆԵՐՍԷՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻ

նաւորեցաւ եւ երբ իր եղբայր Գրիգոր Կարողիկոս
իր արժուր Հոռմկլայ փոխադրեց. հոն Ներսէսը Եպիս-
կոպոս ձեռնադրեց եւ ինչ ասեցէն իր եղբոր յորդորու-
մով Հայրապետական գահը բարձրացաւ: Ներսէս եւ-

կար տեսն Հոռովկայ ապրելուն՝ Կլայեցի կոչուեցաւ։ Արագ ուսումով անցնինք Շնորհալիի գրուածներուն վրայէն։ Հայ եկեղեցին անոր կը պարտի արագաբաւ ծարականներ, օտարներու իսկ հիացումն արժանի։ Հրուշակաւոր է նոյնպէս **Ողբ Եղեթիոյ**, գործուած ռեթրեներու պակերացումով՝ Քրիստոնէից ձեռքէն նոյն քաղ-
 փին առնուելուն առթիւ 1144 ին էմասէրքին Զէնկի Աքապէկին ձեռնով, որ Խաչակրաց պատմութեան մէջ անուանի Նուրէսիին հայրն էր։

Իսկ իր արձակներուն մէջ է հայոց դաւանանքի մասին գրուած մը Յունաց Մանուէլ Կոմնենասի կայսեր փեսայ Ալեքս իսխանի խնդրանքով։ Այդ աշեններ Բիւզանդիոնի արժուինքին եւ Հայոց մէջ կրօնական միաբանութեան խնդիր կը յուզուէր. այս մասին գրած է Շնորհալի, հայ եկեղեցիին քրիստոնէական հարազատ ռզին ցոյցցելով։ Ի՞նչ օգուտ սակայն այսպիսի ծրագրուած մերձեցումներ, երբ խորհիմք թէ Ասիայ լեռներուն մէջ պարփակուած հայ բնաւայառնը աշակրօն ցեղերու դրացնութեամբ օրացապատուած, անոնց մշտնէն բճամուրթեան ենթակայ, երբեք չէ ունեցած ակնկալութիւն պաշտպանութեան քրիստոնէայ ազգերէ, ցաւով տեսած է իրեն հակառակամար՝ քրիստոնէան ալ հաւասար հեքանոսին եւ այսպէս անօգնական աննեցուկ մնացած՝ Թաքարին, Պարսիկին, Արաբին ոտնակոխ։ Այս պատճառներ կրած է յուէտ, ինչպէս Խաչակիրներու արշաւանքին, երբ ամբողջ հայ հայրենիքը իր կրօնական եւ աշխարհական պէտքերով, ի սէր Քրիստոսի

գորաւիզ կանգնած է Եւրոպական քաղաւորներու, կերակրած է բանակներ, զանազան առաջնորդած է յաղթանակներու, իսկ անոնք յետոյ լքած են մերինները եւ քաղաւորներու եւ արքայան պապերու խոստումներ անհետեւանք մնացած։

Այս պատմական սուղ դասը, ինչպէս որակած է Բիւզանդ Քէչեան, Բճան չէ զգաստուցած զմեզ, մինչեւ իսկ հաղափալիրութեան ամենավերջին օրացներուն՝ մեր շահած փոքրիկ զինակից Տիգրանը կորստաբեր եղած է մեզ։

Ուսի խմաստը իւրն է ամփոփուիլ մեր մէջ, ոչ աչ եւ ձախ հայելու, առանց օտարին բճամուրթիւնը գրգռելու մեր գոյութեան դէմ, լռին եւ խռնմ գործունէութեան լծուելով եւ այս պարագային Շնորհալիներ կը խայտան իրենց յաւիտեանակամութեան մէջ երբ կը դիտեն թէ իրենց զաւակներ փոխանակ օտարին հետ կրօնական միութեան հարցը լուծել ջանալու եւ այս կերպով ազգովին ձուլուելու վտանգին հանդէպ գնուելու, ուրիշ կերպով կ'ըմբռնեն միութիւն, եղբայր եղբոր հետ գրկախառնուելով։ Այս է մեր փրկութիւնը **Ս. Կ.**

Ոսկեփորիկ. — Տարեցոյցս փոխ կ'առնու մեր նախնիքներէն մեզի հասած այս վերնագիրը ոչ թէ Երեւակայել տալու ընթերցողին՝ ոսկիներու հարուստ քրոջի մը, այլ հայկական ոսկեփորիկներու նման շարժող մը, այլ հայկական ոսկեփորիկներու աւանդող, միտք պահելու հետեւ ծանօթութիւններ աւանդող, միտք պահելու սահմանուած, կրթող, մասամբ զարգացող, ընդարձակող, լուսաւորող։

ՈՒՎ Է ՍՈՒՔԻԱՍ Վ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

Հայ կաթողիկէ ծնողքի զաւակ, բայց ի վերջոյ
Հայ եկեղեցւոյ ծուլ
դարձած, նախ Մխիթար-
եան միաբան վենետկոյ
Ս. Հազարու վանքին.

ուր ուսուցչական պաշ-
տօն վարած, իրեն աշա-
կերտն է. Նորայր Բիւ-
զանդացի, յետոյ Ս. Էջ-
միածնի միաբան, լեզ-
ուագէտ, բանասէր, հայ
մատենագրութեան պա-
րապած քննական ոգով.
թողած է Հայաստան-
եայց եկեղեցի, Բագ-
կեղոնի ժողով, օսա-
րայեզու գրեալք, Մես-
րոպեան ատոմ, եւ ի :

ՍՈՒՔԻԱՍ Վ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ
1839 — 1903 Սեպտ. 6
(Պիլիս) (Լոնտոն)

Ըստիս Պարոնեանի ամէնէն կարեւոր գործն է
Խորենացւոյ հայոց պատմութեան քնազրին սրբազրու-
թիւնը, որով հայ Հերոդոտոսը կը գտուի իր բոլոր
վրէպներէն: Այս սրբագրութիւնը հրատարակած է Կ.
Բասմաջեանի Բանասէրներու մէջ: Հետեւեալը փոքր
նմոյշ մըն է Պարոնեանի բանասիրական հմտութեան:

«Ծանօթ իսկ է գիտնոց որ ամառու բառն բա-

ռական Թարգմանութիւնն է նոյն իսկ մերձակայ նա-
ւասարդ (= Նոր ամ) հին պարսկական բառին,
յորմէ սերած է, նսեւ նոր պարսկական **ՆԷՎՐՈՒՂ**
(= նոր օր) եւ թէ սա պարզ կրօնական հանդիսի
մը օրուան անունն է. եւ ոչ թէ դիցական աստուա-
ծութեան »:

ՍՈՒՔԻԱՍ Վ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

Յիշեալին՝ Ամանոր եւ Վանատուր բառերու հետ
կցուած **դից** բառին յիշատակութիւնը հերքող.—
(**Բանասէր**, լեզուաբանական հանդէս, Կ. Յ. Բաս-
մաջեան, հատոր Բ. պրակ Բ. էջ 965—1900):
Սուքիաս Վ. մեր հայ բանասէրներու անհետացած
խուժքին կը վերաբերի, ինչպէս, Էմինի, Պր. Խալաթ-
եանցի, Բ. Պատկանեանի, Նորայր Բիւզանդացւոյ,
եւ այլոց՝ որոնք գիտէին պատմութիւնը ուսումնա-
սիրել բանասիրութեան արդիական հայեացքներով,
ինչ որ ճշմարտութեան կը ծառայէին, փոխանակ
անիրական վարկածներով մտերբու նախապաշա-
րուամները տեւականացնելու:

Աւելորդ չըլլայ նաեւ Սուքիաս Վ. ի նկարագրի
մասին բառ մըսել, Պարոնեան շատ համեստ ապ-
րած է եւ առատաձեռն եղած է բոլոր իրեն դիմող-
ներուն, այս կերպով ոչ միայն բանասիրական հըմ-
տութեամբ մեծարելի եղած է. այլ եւ զթած սրտով,
որով պահեստի գումար մը չէ ունեցած: Վարած է
ստաշնորդութիւն Մանչեսթրի Հայոց (1883 - 1896)

սակաւ ընդհատուածով: Պարոնեանի նոյն առաջնորդութենէն հրաժարման օրերուն կը պատահի Օթֆորտի համալսարանին Տորթորութեան տեսչութիւնը Պարոնեան վ.ի: Կը պատմուի թէ երբ Ռէստմինսդրի Դուքսը կը գրէ իրեն, որպէս զի որոշեալ օրը ներկայ գտնուի պաշտօնական ձեւակերպութիւններու համար, Պարոնեան կը շփոթի, նոյն իսկ տորթորութեան վերարկուն շինելու նիւթական կարողութիւնը չունենալուն: Այս պարագան կը լսէ Ռէստմինստրի դուքսը եւ ինք իր կողմէ կը հոգայ Պարոնեան վ.ի ծախքը:

Մանչէսթըրի Հայ գաղութը յարգած է միշտ իր հոգեւոր հովիւը, որչափ որ իր եւ վ.ին մէջ ցրտութիւններ տեղի ունեցած են, բայց անոր արժանիքը բարձրօրէն գնահատած է Մանչէսթըրցիին, այնպէս որ անպաշտօն մնացած ատեն տարեկան նպաստ մը յատկացուցած է անոր պէտքերուն եւ այս նպաստը շարունակած է անոր քրոջ՝ վարդապետին մահէն վերջ՝ ի սէր իր առաջնորդին: Անոր Հոնտոնի մէջ վախճանու մէն վերջ մարմինը Մանչէսթըր կը փոխադրէ եւ 1910 ին անոր վրայ փառաւոր շիրիմ մը կը կանգնէ:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԱՋ. — Այն գարունը, որ ազաւ կը բերէ, չի գայ բարով,
Այն օրը, որ ամպերով կը սկսի, չի լուսնայ խերով:

Յ. ԹԼԿԱՏԻՆՅԻ

ԱՅՅԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԹՈՎՄԱՍ ԹԷԲԵԱՆԻ ՀՈՂԱԿՈՅՏԻՆ

Ամէն ազգէ մարդիկ, ընդհանրապէս նշանաւոր

ԹՈՎՄԱՍ ԹԷԲԵԱՆ

մարդիկ, մեծ կարեւորութիւն տուած եւ մասնաւոր կարգադրութիւններ ըրած են մահուրէն վերջ իրենց յուղարկաւորութեան եղանակին եւ գերեզմանի մասին, ու կտակով կամ բերանացի, փափագ յայտնած եւ երբեմն մինչեւ իսկ երդուընցուցած մերձաւորները, որ գործադրուին իրենց այդ կարգադրութիւններն:

Այսպէս, Յովսէփ Նահապետն՝ եգիպտոսի մէջ վախճանելէ առաջ կ'երդուընցնէ Իսրայէլի որդիքը, որ երբ վերադառնան իրենց հայրենի երկիրը, միասին տանին հոն նսեւ իր ոսկրները. «Հանջիք եւ զիմ ոսկերս աստի ընդ ձեզ», (Դիրք. Ծննդ. Գլ. Ծ. 23—25):

«Սկիւտարի տիսակն»՝ Պետրոս Դուբեան, զգալով իր հիւժձած մարմնոյն անշնչանալը՝ հառաջանքով մը կ'ըզձայ, որ՝ մահուրէն վերջ՝ գոնէ լացող մը ունե-

Նայ վրան, եւ յիշատակը անթաւամ պահող շիրիմ.
ուստի կ'ընէ.

«Եւ մահամերձն ալ կ'ուզէ երկու բան,
Նախ կեանքը՝ յետոյ լացող մ'իւր վրան»:
— «Իսկ անցեան եթէ մընայ
երկիր մէկ խորեմ հողակայսն իմ
Եւ յիշատակս ալ բառամի,
Ա՛հ, այն ասեմ ես կը մեռնիմ»:

Հայրենասէրն Մինաս Չերազ, մահուան անկող-
նին մէջ, փափագ կը յայտնէ, որ իր մահկանացու
մարմնոյն՝ անիւնները փոխադրուին Հայաստան:

Այսպէս նաեւ հանրաժանօթ բերթողն Թովմաս
Թէրզեան սրտահառաջ կը տենչայ, որ՝ մահուընէն
վերջ իւր անշունչ մարմինը հանգչի Վոսփորի ծո-
վափնետ պարեւանդին վրայ, նո՞նի մը հովանաւորէ,
իր գերեզմանը, եւ որ ըստ կար իի:

Աժա իր բերթուածը՝ որ միանգամայն իր կտակն է:

«Օր պիտի գայ որ այս կենաց
Բեռն ուսերէս քօթալիելով
Պիտի ննջեմ հետ սիրեցեաց
Որոց հալիմ ես կարօտով:

Ա՛հ, գերեզմանս այն տեղ ըլլար
Ուր Վոսփորի դարեւանդներ
Ծաղկապսակ եւ միտ զալար
Թանգն յալիս զիրենց պատկեր:

Եւ այն ծառի ծառի ալեակփ
Գային փերիլ շիրմիս վրայ,
Ու հոն նոնւայն մէջէն կաթէր
Ճերմակ մաննին լոյսն արծաթեայ:

Եւ րսպիսակ պատահմենով
Նստեր հոգիս եզրը շիրմին,
Լքուէր հեռուանց դանդաղ քիռվ
Ծովաւերջիկ երգ ձկնորսին:

Աւա՛ղ, աչքերս յուսախնդիր
Զո՛ւր ծանօթերս պիտի հայցեն,
Մահուան հողմովը ցանուցի՛ր՝
Ո՞վ գիտէ յոր ասիւնս ննջեն:

Նոր մարդկութիւն մը նորաբոյս
Նոր նոր արցունքներ կամ ժպիտներ
Անկարեկիր իմ ցաւերուս՝
Շիրմիս նայուածք մ'իսկ չեն նետեր :

Այլ անփոփոխ ըզբե՛զ միայն
Պիտի գտնեմ, ո՛վ մեծ Բնութի՛ւն,
Եւ յայն անդունդ մոռացութեան
Պիտի ժրպսիս ինձ միայն Դունն:

Գեղեցկահիւս այս բերթուածիս սրտամտիկ տո-
ղերէն ազդուած եւ միանգամայն չղատուելու համար
Թերթողիս «Յաւերուն անկարեկիցներու» կարգին մէջ,

անցեալ տարի, գնացի՝ այցիլելու եւ նայուածք մը տալու իր շիրմին ի Շիշլի:

Գերեզմանատան՝ պաշտօնեայէն տեղեկանալով բերթողի թաղուած տեղոյն, ուղղուեցայ: Դէպի այն կողմը, յուսով գտնելու հոն անոր շիրմը: Բայց ի գո՛ւր . . . յետ երկար թափառելուս բնարաններուն շուրջը՝ մինչ յուսախար՝ հետ դառնալու վրայ էի, վերջին ուշադիր նայուածքս յանկարծ աչքիս առջեւ հանեց ոչ թէ բերթողին փափարած ու իմ ահեկալած շիրմը, այլ կիսաւեր հողակայտ մը, վրան տընկուած անշուք խաչափայտով, որուն թեւերուն վրայ դրոշմուած յետսգալ արծանագրութիւնները հազիւ կրցայ կարդալ

ԱՐՄԱՆ ԹԷՐԳԵԱՆ

Ծն. Օգոստ. 8 . . . + 27 Հոկտ. 1903

ԹՈՎՄԱՍ ԹԷՐԳԵԱՆ

Ծն. 29 Օգոստ. 1840 + 7 Փետր 1909

ՍԱՐԵՆԻԿ ԹԷՐԳԵԱՆ

Ծն. . . . 1858 + 25 Օգոստ. 1909

Յօգուածիս ծնոր զարնելէն առաջ, մօտիւս կրրկին աջելեցի բերթողին կիսաւեր հող-կոյտին, զոր գտայ գետնի հաւասարած ու խաչափայտի վրայի տրծանագրութիւնք բոլորովին ջնջուած:

Անտարակոյս, յարգելու համար՝ բերթողիս գոնէ մէկ փափազը, հողակոյտին մէջ անկիւնը տնկած եմ

ծամածուռ գլուխ ունենի մը, որուն ոստերուն վար կախուած ճիւղերն, կարծէք, կ'ողբան, հողակոյտիս այսքան լքուած ողորմելի վիճակը, զոր դեռ աւելի դուրս կը ցայտեցնեն հոն մօտիկը գտնուող Սինանեան եւ Քիւչիւքեան ընտանեաց զոյգ դամբարաններն իրենց մարմարեայ շինուածքով ու շրջապատով:

Այս տխուր երեւոյթիս առջեւ՝ զգածուած՝ կ'ըսեմ **Ի խորոց կարգացին**, ապա շրթունքներս ինքնաբերաբար կը մրմնջեն. «Ով հէգ թովմաս, դու որ ամէն ազգէ աշակերտներու բանակ մը դաստիարակեցիր, զանոնք արժանաւոր զաւակներ ընծայեցիր իրենց պատկանած ազգին, դու որ ոսկի-խօսքերով վառ վառ աւիւնով, դասական չնաշխարհիկ ոճով երգեցիր զԱստուած, զմարդիկ, շնչաւոր եւ անշունչ տարերքը բոլոր, դու որ զամէնքը սիրեցիր եւ ամէնքէն սիրուեցար կենդանութեան ատեն, ո՛հ, մահուանէդ վերջ, պէտք չէր որ այսքան լքեալ վիճակի մէջ մնայիր աւեր հողակոյտիդ ներքեւ՝ պաշտելի քու կողակիցովդ եւ անուշիկ որդեակովդ ի միասին . . . : Այո՛, հէգ թովմաս, գուշակածիդ պէս՝ «Նոր մարդկութիւն մը նորարոյս, նոր նոր արցունք եւ ժպիտներ՝ անկարեկիր քու ցաւերուդ՝ հողիդ նայուածք մ'իսկ չեն նետիր, եւ յայն անդունդ մոռացութեան, կը ժպտի քեզ միայն Բնութիւն . . . » :

Այսու հանդերձ սակայն յախուռն չդատեմ ես զամէնքը, վասն զի կայ մէկ մը, բերթողիս պաշտելի զաւակը՝ հայրասէրն եղուարդ, որուն ազնիւ սիրան

«հօրը յիշատակաւ միշտ կը ճննճերի» եւ ապացոյց անոր, 1830 ին իր պաշտօնի հօր տպուած եւ անտիպ քերթուածները երկհատոր շքեղ տպագրութեամբ լոյս հանեց Վենետիկեան Մխիթարեանց տպարանէն, արժէքաւոր գործ, որ որքան անմահ պիտի պահէ անունը քերթող հեղինակին, նայնքան ալ որդիական սիրոյ եւ երախտագիտութեան յիշատակ մը պիտի մնայ մեկկենաս զաւկին կողմէն առ իւր անմոռաց հայրն:

Առաջիկայ 1934 տարւոյ փետր. 7 ին չը լրանայ մահուան 25 ամեակը անմահանուն քերթողիս՝ Թովմաս Թէրզեանի, ուստի պիտի առաջարկէի որ՝ այս առթիւ, իւր զաւակը, Պրն. եղուարդ, դարձեալ Նախածնունդինն ունենար կանգնել տալու վերոյիշեալ հողակոյտին վրայ իր հօրը շիրիմը այն ոճով, որպիսին կը փափարի նա իր քերթուածին մէջ: Բաց աստի, Վենետիկի Մուրատ-Ռափ. վարժարանն՝ ուր աշակերտած է քերթողս վեց տարիներ (1852 Հոկտ. - 1858 Օգոստ.) ինչպէս նաեւ Պոլսոյ Ազգ. վարժարանը, որոնց մէջ երկար տարիներ դասախօսած եւ այնքան նշանաւոր աշակերտներ ընծայած է ազգիս, քոլորովին անյիշատակ չթողուին մօտալուտ այդ 25 ամեակը, մահուան քերթողիս, վասն զի ըստ ամենայնի եւ ըստ բազում զիտոց՝ «Արժանի է մշակն վարձու իւրոյ»: Այս է ահա ստորագրողիս փափագն ու առաջարկն, որ կը յուսամ թէ չմնար «իբրեւ ծայն քարքառոյ յանապատի»:

25 Օգոստ. 1933

Հ. ԵՓՐԵՄ Մ. Վ. ԱՊՐԱՅԵԱՆ

Վենետիկոյ Մխիթարեան միաբան, ուսուցիչ Դանիէլ Վարուժանի, ջերմ սիրահար հայ գրականութեան, բարոյական նկարագրով հեզահամբոյր եւ ղիւրահաղորդ, իւր այն՝ սիրուած ամէնքէն. իր միակ համոյքն է զրական պարապմունք, զրիչն շատ վարժ եւ ոճն յանկուցիչ:

Հ. ԵՓՐԵՄ Մ. Վ. ԱՊՐԱՅԵԱՆ
Ծն. 1869 Փետր. 18
Գաղասիա

Հեռեւեալներ Տիկին Թ. Թէրզեանի ալպումէն քաղուած.

Մեր կեանքը կը տեւէ կարճ, քիչ մը աւելի երկայն մեր յիշատակը, իսկ մեր բանից եւ գործոց ազդեցութիւնը զրեթէ յաւիտեան:

Սեպտ. 12/24 1887

Ա. Մ. ԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆ

Առ Թովմաս Թէրզեան.

Հէ՛ք վարձապէս, ոճի փութի մէջ կ'աղինի կարեվեր, Անմահ քերթող, կը սաւառնի նակասդ արեւներէն վեր:

ՄԻՆԱՍ ԶԵՐԱԶ

«Ուսիայել Պասկանեանց մահուան անկողնոյն մէջ
ստիպուած էր ողորմութիւն խնդրել, Բաժժիի ժառանգ-
ները ձմեռան սառնամանիքին ցուրտ սենեկի մէջ կը
պառկէին, դէռ երէկ էր որ կը լսէինք թէ Դ. Աղայեանց
կառօնութեան մէջ էր»:

Իսկ բանաստեղծութիւն եւ բանաստեղծներ մօտիկ
անցեալին՝ Պօլսոյ մէջ մեծ յարգ կը վայելէին, ասոր
սպացոյցն է Պէշկիքաշեանի չփառ մօր դիմումը
Ներսէս Պասրիարի, «կը հրամայեմ Ազգին որ ինձ
օգնէ, զի ես եմ մայր Մկրտիչ Պէշկիքաշեանի»:

Ինչ փառք այդ օրերուն, բանաստեղծի մը մայր
ըլլալ:

ՇԱՏԱԿԵՐՆ.

Հօին մարդ էր, զի խօսէր,
Բայց իմ կարծեօք այնպէս չէր,
Այլ խելիք փորին մէջ փակած
Նրկոսանի խոզ մի էր:

Յ. Ոսկան

ՆԱՐԵԿ

Հայ գրականութեան միջնադարեան շրջանին ա-
մենէն հոյակապ արտադրութիւնն է Նարեկ: Այս գիրքը
հմայք մը ունի անդիմադրելի, այնպէս որ քիչ շատ
գրական հաշակ ունեցող մը կ'ուզէ զբաղիլ Նարեկով:
Իսկ անոնք որ կ'ըմբռնան զօրաւոր խառնուածք մը ու-
նին, անպատճառ կը հմայուին Նարեկի ոգիէն եւ ար-
տայայտութեան կերպերէն:

Ուրեմն Նարեկը պէ՛տք է ուսումնասիրել թէ՛ իբ-
րեւ գրական լեզու եւ թէ՛ իբրեւ աղօթքի գիրք: Իբրեւ
գրական գործ մէկ-հասիկ է ան իր սեռին եւ դարուն
մէջ: Նարեկացի եղբայրներ իրենց բոլոր ջանանդն ու
հմտութիւնը շտապած են կերտելու համար այս գրա-
կան յուշարձանը, գրականութեան մէջ շեղելով ժողո-
րական համբայներէն եւ ասոր համար քնքսած են խոր-
հելու նոր կերպ մը եւ գրելու նոր ոճ մը, որ նախըն-
թաց չունի հայ մասեմագրութեան մէջ . . . :

Նարեկի գրական արժէքին համար մեր հիացումն
ու գնահատանքը պէ՛տք չէ որ հասնին երեւակայական
չափազանցութիւններու:

Մեր խոնարհ կարծիքով այս չքնադ **Աղօթա-
գիրքը արուեստական գործ մըն է իբրեւ գրա-
կանութիւն:** Նոյն իմէն Գրիգոր Նարեկացին կամ
Նարեկացի եղբայրներ: ուրիշ գործ մը չեն արտադրած,
որ գրուած ըլլայ Նարեկի ճանով. ոչ ալ իրենց ժամա-

ԳՐԱԿԱՆ ՄԱՐԴՈՑ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐ. (Մի քանի օրինակներ Արձագանգէն քաղաք 1896 թ. 22)

«Ուսիայէլ Պատկանեանց մահուան անկողնոյն մէջ ստիպուած էր ողորմութիւն խնդրել, Բաժնի ժառանգները ձմեռան սառնամանիկին ցուրտ սենեկի մէջ կը պառկէին, դեռ երէկ էր որ կը լսէինք թէ Դ. Աղայեանց կարօտութեան մէջ էր»:

Իսկ բանաստեղծութիւն եւ բանաստեղծներ մօտիկ անցեալին՝ Պօլսոյ մէջ մեծ յարգ կը վայելէին, ասոր ապացոյցն է Պէտիկըստեանի չքաւոր մօր դիմումը Ներսէս Պատրիարքի, «Կը հրամայեմ Ազգին որ ինձ օգնէ, զի ես եմ մայր Մկրտիչ Պէտիկըստեանի»:

Ինչ փառք այդ օրերուն, բանաստեղծի մը մայր ըլլալ:

ՇԱՏԱԿԱՆ.

Հօին մարդ էր, զի խօսէր,
Բայց իմ կարծեօք այնպէս չէր,
Այլ խելքը փորին մէջ փակած
Նրկոսանի խոզ մի էր:

Յ. Ոսկան

ՆԱԲԵԿ

Հայ գրականութեան միջնադարեան շրջանին ամենէն հռչակաւոր արձագանքներն է Նարեկ: Այս գիրքը հմայք մը ունի անդամադրելի, այնպէս որ քիչ ժամանակ հաշտի ունեցող մը կ'ուզէ զբաղիլ Նարեկով: Իսկ անոնք որ կրօնական գործունէ խառնուածք մը ունին, անպատեհաւ կը հմայուին Նարեկի ոգիէն եւ արձայնութեան կերպրէն:

Ուրեմն Նարեկը պէտք է ուսումնասիրել թէ՛ իբրեւ գրական լեզու եւ թէ՛ իբրեւ աղօթքի գիրք: Իբրեւ գրական գործ մէկ-հասիկ է ան իր սեռին եւ դարուն մէջ: Նարեկացի եղբայրներ իրենց բոլոր ջանքերով ու հմտութիւնը շտապած են կերտելու համար այս գրական յուշարձանը. գրականութեան մէջ շեղելով սովորական համբաւներէն եւ ասոր համար ընտրած են խորհելու նոր կերպ մը եւ գրելու նոր ոճ մը, որ հախընթաց չունի հայ մասնագրութեան մէջ:

Նարեկի գրական արժէքին համար մեր հիացումն ու գնահատանքը պէտք չէ որ հասնին երեսակայական չափազանցութիւններու:

Մեր խոնարհ կարծիքով այս չքնաղ Աղօթք-գիրքը արուեստական գործ մըն է իբրեւ գրականութիւն: Նոյն իմն Գրիգոր Նարեկացին կամ Նարեկացի եղբայրներ ուրիշ գործ մը չեն արձագանքած, որ գրուած ըլլայ Նարեկի ձեռով. ոչ ալ իրենց ժամանակը:

նակակից գրականութիւնը ունի նմոյս մը **Նարեկի** տեղէն. միտքս լաւ բացատրած ըլլալու համար մասնանի ընեմ **Ենթադրութիւններ**ը սա մեր ժամանակներուն մէջ: **Ենթադրութիւններ**ը ինչո՞ւ չէ գրած կամ չէ կրցած գրել **Նարեկական**ի հայերէնով ուրիշ գիրք կամ գրութիւններ: **Նարեկական**ը շատ յաջող, շատ հետաքննարկող (affectation) մըն է իբրեւ գրականութիւն: Ըստ իս, նոյնը եղած է **Նարեկ** իր ժամանակին մէջ: Եւ ճիշդ այդ է պատճառը, որ երկու գիրքերն ալ — **Նարեկ** եւ **Նարեկական** — շարունակութիւն չունին ոչ իրենց հեղինակներու կողմէն, ոչ ալ իրեւ գրական արուեստի իրենց ժամանակակիցներու կողմէն: **Մէկ խօսքով՝ գրական դպրոցի մը սրբիւնը չեն առնու. այլ անհատապէս արուեստական ճիգերէ ծնած չնազանգեցողներ:**

Աղօթքը հիշատակեալ հոգիներու մահուր սնունդն է. **Նարեկի** աղօթքները կը հայրապետեմ այդ սնունդը: **Նարեկը** թափ, համակիր շունչ մը ունի եւ մենք հայերն միշտ պէտք ունինք այդ շունչին:

ԲԱՐԲԷՆ ԵՊԻՓԻ.

(Այժմ արքունակից Կաթողիկոս Կիլիկիոյ)
(Սիոն, 1927 Ապրիլ, էջ 117)

ՆՈՅՆ ՆՈՒՐ.

Ծայրէ ծայր այդ գիրքը երկն է միակ հոգիի մը, իր ցաւերուն, իր գմալանմաններուն, իր տառապանքներուն, իր

ամբողջ յուզումներուն: Եւ ինչ որ այդ երգը կը լսենք, մեծ արուեստի այն էական յատկանիւնն է, որով գործը ընդհանուր եւ մասնաւոր է միանգամայն, մարդկային եւ անհատական, կ'զգանք որ իր վրայ խօսած աշխարհը. բանաստեղծը ամբողջ մարդկութեան հոգին իր մէջ խօսցած կը տեսնէ ինքզինքը. ինչպէս, զգացող այդ էակը. որ բարձունքներուն աչքը յառած գրութիւն կ'ազաչէ, այդ էակը ամբողջ մարդկային ազգն է: Բայց բանաստեղծը այնչափ ուժով. այնչափ անճանապէս կ'զգայ այդ ընդհանուր զգացումը, որ իր երգը անհատական շեշտ մը կ'առնէ, յսակ եւս մը ձայնը կ'ըլլայ — երգը մարդուն, ու մարդու մը: Եւ այնպէս այդ աղօթքի երգը, զոր բանաստեղծը գրած է մարդկութեան իղծը ուզելով արտայայտել առ Աստուած, իր հոգիին խոստովանանքը եղած է. տեսակ մը անկերշ խօսակցութիւն Աստուծոյ հետ: Աղօթքին ընդհանուր տեսքով արդէն, լաւագոյն բացատրութիւնն է ամբողջ գրքին. « Ի խորոց արտի խօսք ընդ Աստուծոյ »:

Նարեկացի

Ա. ԶՈՊԱՆԵԱՆ

ՆԱՐԵԿ ԳԻՒՂՆ

Ժամու չափ հեռի Նոր գիւղէն, յաջ կողմն շեղելով կը բարձրանանք բլրապատշաճի մը գոգը եւ ահա սխալի տեսանքով մը կը բացուի Նարեկ գիւղը մեր աչաց առջեւ, որոյ մէկ կուտը բարձիկի նման դիրքի վրայ շեղ վաւերութեամբ իրեն կը կապէ նայողին բի-

բերն ու սիրք՝ երկնամասն ասնաբն Նարեկայ վանից...

— Հողը սուրբ, ջուրը սուրբ, ֆարը սուրբ, ծառը սուրբ, օդը սուրբ, արեւը սուրբ. ամենայն ինչ սուրբ է սեղուոյս, ամենուն դպեր է Նարեկացոյն ձեռք, ոտք, շուրջը. ձայնը, հառաչանքը, օրհնենք:

— Կը համբուրեմ քոյդ փոշին, կը համբուրեմ շիրիմդ կը համբուրեմ դամբարանդ, գերեզմանդ, բնաբանդ, ուր կը ննջես արքուն, ուր կը հսկես անլուելի, ուր բնաբն աստուածախօս կը նուագէ միշտ: Դու մեզ ուսուցիր Աստուծոյ հետ խօսելու լեզուն եւ հանելի եղանակը: Դու վեցացելոց մօտն ես, յուսաբեկելոց յոյս կը ցուցնես, մոլորելոց՝ համապարհ, խառնելոց՝ լոյս, կապելոց՝ արձակումն, ճառապելոց՝ հանգիստ, խռովելոց՝ խաղաղութիւն, աղքատաց՝ աւետարան... Գերեզման չի կայ բեզ համար: Դու հոգիներու մէջ կը հանգչիս, անմահդ ի մահկանացուն:

Գ. ԵՊԻՍԿ. ՍՐՈՒԱՆՁՏԵԱՆՑ

ԽՈԿՈՒՄՆԵՐ

Բան մ'երազել փափագով եւ յուսով եւ զգնել զայն, մեծ բաղդ մեծ ուրախութիւն է, երազել եւ չզգնել՝ խորութիւն է, առանց երազելու՝ գտածը կորուսանել՝ աւելի մեծ եւ սոյոգ խորութիւն է. իսկ երազել եւ զգնել, յետոյ դարձեալ այն փափագը եւ գտածը երազի պէս կորուսանել՝ խորութեան ալ վեր է, ցաւալի ափսոսութիւն է:

Հ. Ղ. ԱԼԻՇԱՆ

ԴԵ ԱՄԵՐԱԿ ՄԱՀՈՒԱՆ,

ԲԺԻՏԿ ԱՆՂԻԼԱՍ ՓՈՓՈՎԻԶԻ

1858 Դեկտեմբեր 29 ի գիշերը, Կ. Պոլսոյ Խապիւրի մէջ յանկարծամահ կ'ըլլար այս պատուական բժիշկը, որ հայ բժեկական մասնագրութեան ընտիր յիշատակ մը բողոք է:

Ծնած էր Հունգարիոյ (այժմ Ռումանիոյ) Սուչովա քաղաքը 1809 Յունուարին(1):

Նախնական կրթութիւնը ծննդավայրի դպրոցներուն մէջ առնել է յետոյ, 1826 կամ 27 ին կ'արձանագրուի Բէշլայի բժեկական համալսարանը, որուն ընթացքը ամենայայտն կերպով կ'աւարտէ 1831 Փետր. 28 ին, ինչպէս կը յայտնէ անոր վկայականը. զոր իւր աղջիկը Տիկին Վ. Փափագեան ցոյց տուած է ինձ 1894 ին:

Բաւական ժամանակ Մոլսաւիոյ մայրաքաղաքին Փափի մէջ բժեկութիւն ընել է վերջ, կ'անցնի Կ Պոլիս, դէպի 1838 ին եւ կը հաստատուի Խապիւր, որ այն ատեն իր ամենափայլուն վիճակն ունէր նշանաւոր հայ բնակչութեամբ:

Շուտով մեծ անուն կ'ունենայ հոն, եւ Կ. Պոլսոյ բոլոր արուարձաններուն մէջ կը նանչցուի իբրեւ նարատար ծնուցիչ (accoucheur):

(1) «Հանդէս Ամսօրեայ» 1894 Յուլիս:

Ժամանակակից ու մեքիմ եղած է Սերվիչէն, Սեփան բաւա բժիշկներու, որոնք պատմած են ինձ թէ Տօֆր. Անդրէաս Փոփովիչ՝ վերջին ասիւնանի հեգ. Բաղրալեգու, ուսումնասէր, աղքատսէր մանաւանդ կրօնասէր եղած է:

Ազգային պատգոհներու ո՛չ մէկ մասնակցութիւն ունեցած է. բայց իբրեւ ժողովրդական բժիշկ յոյժ ազգասէր, ջերմապէս սիրահար եղած է ազգային. առողջապահութեան եւ առ այս՝ նիւթ ու թր սարի աշխատելով կը պատրասէ գեղեցիկ գործ մը, գոր սպազութեամբ ի յոյս կ'ընծայէ 1850 ին:

Անոր վերնագիրն է՝

ԱՐՈՒԵՍՏ ԵՐԿԱՅՆԱԿԵՑՈՒԹԵԱՆ

որ է

ԱՌՈՂՋ, ԵՐԿԱՅՆ ՈՒ ԵՐՋԱՆԻԿ ԱՊՐԵԼՈՒ

ՈՒՍՈՒՄԸ

ՇԱՐԱԿՐԵՅ

ԱՆԴՐԷԱՍ ՓՈՓՈՎԻՉ

ՍՈՒՋՈՎԱՅԻ ՀԱՅԱՋԳԻ ԲԺԻՇԿԸ

400 էջէ բաղկացեալ մեծակի հասոր մ'է, բաժնուած երկու մասի, որուն առաջինը կը խօսի՝

«Մարդուն կենդանական յօժարութիւնն»

«Իրեն ու զրգիւններուն ընական ճամբով կա-
տարուելուն վրայ».

եւ երկրորդը՝

«Մարդուն հոգեկան կարողութիւններն ու
«յօժարութիւնները ընտելեան համաձայն
«կամ ընական կերպով կարգաւորելու ու
«խտարելու վրայ»:

Առաջին մասը կը պարունակէ եօթը գլուխ, իսկ երկրորդը վեց:

Ասոնց բոլորն ալ ընտիր ու գեղեցիկ դասեր են առողջապահութեան, որոնց վրայ մանրամասն խօսիլ տեսնող կը համարիմ, զի 1894 ին երկարօրէն նիւթը եմ ինձ զանազան Փոփովիչի կենսագրութեանը մէջ:⁽¹⁾

Բաւ ըլլայ միայն ըսել, թէ **Արուեստ երկայնակեցութեանը** աշննաւի մեծ ընդունելութիւն գտած է հայ հասարակութեան, որ 1876 ին աւժանցած է երկրորդ սպազութեան, հեղինակին մահէն 18 տարի յետոյ:

Փոփովիչ բժիշկին այս աշխատութիւնը այսօր աչքէ անցնելով, կը տեսնամ որ նա մեծ հեղինակներու գործերը կարդացած ու ուսումնասիրած է, եւ անուշաքանակ ունէր դեռ ուրիշ աշխատութիւններ ընձեռել իւր ազգին եթէ մահը յեղակարծ կերպով վրայ չի հասներ:

(1) «Հանդէս ամսօրեայ» 1894 էջ 220 - 225:

Մեծ սուգի օր մը կ'ըլլայ Խաղաղդեան, անոր յուղարկաւորութիւնը, ինչպէս կը գրէր **Մասիս** քերթը(1), եւ անոր անհետացումը մեծ կորուստ մը կ'ըլլար հայ բժեկական դասուն, որ արդէն սգաւոր էր հեռաւոր բժիշկ Մանուէլ Շաւետանի մահով, որ տեղի ունեցած էր նոյն տարւան Յունուարի 9 ին:

Փոփովիչ բժիշկ ամուսնացած էր ճանիկ Ասիրայի աղջկան հետ եւ ունեցած էր աղջիկ մը Տիկին Վ. Փափազեան՝ զոր նանչնալու պատիւն ունեցած էմ, եւ արու զաւակ մը՝ Տիար Պօղոս Փոփովիչ որ 1894 Օգոստ. 17 ին ինձ գրած է սիրուն նամակ մը Պրայիլաէն: Ունեցած է նաեւ եղբորորդի Տօթ. Էմմանուէլ Փոփովիչ որ կը բժեկէր Ճօփեանի մէջ:

Անդրէաս Փոփովիչի մահէն ի վեր (1858 Դեկտ. 29) անցած են 75 տարիներ, բայց իր անունը կը մնայ անցիմջ անցեալ դարու հայ բժեկական պատմութեան մէջ:

Բարիզ 1934

ՏՕԲԹ. ՎԱՀՐԵՄ Յ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ:

ՈՍԿԵՓՈՐԻԿ. — ՆՈՒՆՈՆԶ.

Այս ախտը եղիշէ կապուտակ կ'անուանէ, խիկարք՝ ժանգոտ, վասն զի նախանձը արտին վրայ կապած կապոյտ վերքի պէս կը կեանայ եւ երկաթի պէս իր ժանգովը ինքզինքը կը մաշէ: Բոլոր միւս քերութիւններ, ինչպէս

(1) «Մասիս» Կ. Պոլսոյ 1858 Սեպտ. 25:

անմիաբանութիւն, զրպարտութիւն, մասնութիւն, եւլն. նախանձու հետեւանք են եւ կամ անոր հիւղերն:

Ասոր պատճառը մեր Բաղաւաղան դիրքն է. նախարարութիւններ, ցեղեր, տոհմեր բաժնուած ըլլալն, որով իրարմէ զերազանցել ուզելով նախանձ մտած է:

Իրաւամբ ըսած է խիկար. «Ամէն աննախանձ կամ բարեգործ կամ բարեկամ է, ամէն նախանձս ալ կամ չարագործ կամ չարակամ է: Որչափ է տարբերութիւն այսպիսի գործոց կամ կամաց մէջ:

Հ. Դ. Մ. ԱԼԵՃԱՆ

Միսքի կարիւնք. — Պէտք չէ մարդ բնակուելութիւն հաստատէ այնպիսի տեղ մը, ուր չգտնուիր առու մը իր արտն ոռոգելու համար, դպրոց մը իր տղանց միսքն յօրինելու համար, տաճար մը՝ աղօթելու համար:

(Հնդկական ստացումք)

Հանճարեղ պատասխան. — Բոլիւնեաց Կարսիճալը, որ շատ տաղանդաւոր եւ Բաղաւաղան անձ մըն էր, օր մը Մէնի դիտուելոյն հետ գտնուելով, խօսք եղաւ որ իրարու հարցումներ ընեն տեսնելու համարքէ, ո՞վ քաջ կը պատասխանէ եւ դիտուի սա խնդիրը ըրաւ Կարսիճալին. «Ի՞չ տարբերութիւն կայ իմ եւ ժամացոյցի մը մէջ»: — «Տիկին, պատասխանեց Կարսիճալը, «Ժամացոյցը ժամերը կը յիշէ կը ցուցնէ մեզ, բայց դու Բուճերկայութեամբդ զանոնք կը մոռցնես»:

Մակղիրներ կան որ կապուած անուններու հետ կը բնորոշեն պատմական կեանքներ: Շատ անգամ միայն մակղիր մը կը պատկերացնէ ամբողջ կեանք մը, որ մերք փառքի իշխող մըն է, մերք առաքինութիւն մը ցոլացող պատուանդուն է կամ բնական շնորհ մը. այդ չննադ յատկացումներ ընդհանուրէն վաւերացուած կը սպաւորուին միտքներու մէջ եւ յետոյ արձանագրուելով պատմութեան մէջ դարերու սեփականութիւն կ'ըլլան: Յիշենք օրինակներ:

Անա Խորենացի, հայ հերոգոսոսը կ'աւանդէ մեզ հայկազանց հարսութեան շրջանէն առասպելեալ Աւայ Դեղեցիկը, ու փանքի օգուտի Շամիրամի մը կողմէ եւ իբր այն զոհուած: Հայ նահապետը պահած է զեղեցկութեան համբաւ մը եւ անով յաւերժացած: Այս զեղեցիկ իշխանէն յետոյ յիշենք զգեղ մէկը, իր զեղութեամբ համբաւաւոր, Արեւմուտքի կուսակալ՝ Անգեղ Տոբ, Պապական զաւակ, Հայնալի բոռ զոր Խորենացիին այսպէս կը սահմանէ. «Այր խոժողագեղ, կոպտաւորնն եւ արաքիս, խորակն եւ դժնէահայեաց»:

Այս ցեղը կոչուեցաւ Անգեղն տուն. ան թէպէտ ատ զեղ, բայց եւ ատ ուժեղ. որուն համար առասպելներ հիւստուած են, որպէս թէ որձաւար եւ զեղ (նեղ) չունեցող քաղաք ձեռն առած ճեղքելով ուզած ձեռն եւ չափը տալէն ետքը՝ Եղունգներով հկարներ կը

կը գծէր: Անգամ մ'ալ Պոնտոսի եղբայր քեանքներու նաւերուն հանդիպելով՝ ուր ասպարէզ հեռու նաւերուն կէտրկ'ընկողմէ, կէտնալ իրենց հպատակէն հեռու կը բէ կը քանի: Այսպիսի գրոյցներ հին պատմական շրջաններուն մէջ շատ կան, որոնց համար մեր պատմահայրը կը բացազանչէ. «Ո՛հ, կարի է առասպելս, այլ եւ առասպելաց առասպել» (Բ. 171):

Դառնանք մեր նիւթին, յիշենք Արշակունեաց իշխանութեան ասէն Արշաէս **Ա. Երարհակալ**, գոռոզ եւ վառասաւ, որ կը գրաւէ Փոքր Ասիան, Թրակիան, Յունաստանը. բայց արշաւանքի ասէն զինուորներու մէջ խռովութիւն ծագելով կ'սպաննուի, նոյնպէս իր որդին Տիգրան, որք ընթացին կը հետեւի եւ նուաճումներ կ'ընէ, **Մեծ** կը կոչուի. Յիշենք նաեւ Պարսիկ Մարգարաններու շրջանէն Մամիկոնեան Վահան **Գայլ** յորջորջուած, իր խորամանկութեան համար. ան ասով կը ջախջախէ քանիցս Պարսիկ բանակներ, իսկ Բագ՝ րաւունեաց հարսութեան ասէնի Ասոս Բ. **Երկաթ**՝ իր քաջութիւններուն եւ ոյժին համար այսպէս կոչուած. նոյնպէս համբաւաւոր էր Ասոս Գ. **Ողորմած**, որչափ շինարար, նոյնպէս եւ բարեգործ. սա հաստատեց որբանոցներ, աղքատանոցներ, հիւանդանոցներ, անկէլանոցներ, այնքան ողորմած, որ սեղան չէր նստեր առանց մի քանի աղքատ սեղանակիցներու. իբրեւ Հռովմայեցիին Տիգրան:

Այս բնէկ մակղիրներուն հետ կան նոյնպէս ժանկ մակղիրներ հայ եւ օտար անուններու. քով, զոր օր.

Ներոն՝ անգուք **Բոնուոր**, Յուլիանոս՝ **Ուրացոդ**, Վասակ՝ **Մասնիչ**, եւլն: Անէծք անոնց յիշատակին:

Բայց յիշենք դեռ եւս երկու չքնաղ մակդիրներ, ինչպէս Ս. Գրիգոր **Լուսաւորիչ**, որ Բիւսոնէութիւնը մեր ազգին իբրեւ պատօտական կրօնք ընդունիլ տուաւ, նոյնպէս Ս. Ներսէս **Շնորհալի**, որ սարեղեց ասուածային բերութիւններ: Անցնիմք այժմ նոր ժամանակներու, ոստում մը ընելով դարերու վրայէն գտնի ժ.ժ. դար, ողջունենք Յարութիւն Պեղեանք, **Բաւերար** պատուաւորումի հանրամեծար եւ հանրամանօք. ցարդ մեր մէջ ոչ մէկ մեծատուն արժանացած է լիովին այս տիպարին. քէն իր օրինակին՝ սիրով հետեւած են հայ մեծատններ, հին եւ նոր, ինչպէս Սամուէլ Մուրազ, Եղուարդ Ռափայէլ, նոյնպէս վերջին ժամանակներու մէջ ապրածներ, զոր օր. Կիւլպէնկեաններ, Գարակեօզեաններ, Մելիքեաններ, Յակոբեաններ, Ունենեաններ, եւլն: Յիշենք նոյնպէս սիրուած եկեղեցականներ, Խոյմեան **Հայրիկ** կոչուած, Իզմիրեան, **Ներսէս Պատրիարք**: Քաղցր է ինձ յիշատակել այն բանասէղծը՝ որուն **Սկիւտարու Սոխակ** մակդիրը մեզ կուտայ պատրանք բաղքախօս քուչունի մը դայլայլիկներ լսել պուրակագեղ արուարձանին քառասփնէրուն մէջէն, ինչպէս Պօսիւէ՝ որ իբրեւ **Մոյի արծիւ** կոչելով՝ կ'երեսկայենք քէ կը ասաւորի երկնային անհուն բարձրութիւններ եւ կամ ժէնրլօն՝ որ **Քամպրէի կարապետ** անուանելով՝ կը կարծենք տեսնել որ միապալաղալ լնակի մը ծիսանքներուն վրայ հեզիկ կը սանի:

Այսպիսի մակդիրներ փայլուն շխնշաններ են մեծ մարդերու: Երանի անոր՝ որ կեանքի անձուկ սանմանը կը փառաւորէ բարձր գաղափարականով, սովորական մարդոց ամբոխէն վեր ելած՝ կը կրէ փառքի տիպար մը, մեծապէս անկորնչելի:

Ս. Գ.

Ինչպէս կարելի է յառաջդիմել. — Ազնիւ զգացում է ուրիշներէ աւելի լաւ բաներ ընել եւ գովեստի արժանանալ: Այս զգացումն էր որ Մովսէսէն զրգոնեց եւ կլիսէսը գերազանցել:

Երբիչ հրահանգներ. — Մեծ իմաստութիւն է միտքը կրթել եւ նոր գաղափարներ արթնցնել տղոց մէջ: Ահա օրինակ մը դաստիարակի դերը շեշտող:

Տիկին Մէնդըրնոն, քէն ի սկզբան դժբախտ կեանք մը ունեցաւ, բայց վերջապէս իր գերազանց խելիքին համար ընտրուեցաւ Լուդովիկոս Ժ.ի զաւակաց դաստիարակ եւ արժանացաւ քաջաւորին համարումին: Մէնի դուստր, արհայարդիներէն մին, Շառս սիրելի էր Լուդովիկոս Ժ.ի եւ մինչեւ անգամ կը զիջանէր անոր հետ խաղալ: Օր մը զբօսանքի առնել կ'զմայլէր անոր խելիքին վրայ. արհայարդին այսպէս պատասխանեց. «Ինչպէս կրնամ ուրիշ կերպ ըլլալ. երբ այնպիսի դաստիարակ մը ունիմ, որ բուն իսկ խելքն է»:

Ծնողաց պատրէն է խելացի խօսքեր ընել իրենց տղոց առջեւ եւ անոնցմով կրթել անոնց միտքերը:

ՍԿԻՏԱՐՈՒ ՃԵՄԱՐԱՆԸ

Յիօսակներ. — Բազր սարսուռներ

Ողջո՛յն ձեզ, անցեալի օրեր, վարդաւասն շողե-
րով պայծառացած օրեր, օրեր անմոռաց, անձկագին
կ'ուզեմ եեսնել ձեր պատկերը, համակ բազրութիւն,
կը յիշեմ այն հնօրեայ ընդարձակ շէնքը դպրոցիս, հա-
մակ սէր եւ հրապոյր, պատկառանք ներշնչող եւ խոր-
հիլ թէ ան էր իմաստութեան սահար: Ի՞նչ հսկաներ
էին այն օրերու ուսուցիչներ մեր մանկունակ միտքին
խռճարացոյցին առջեւ, որոնք, ո՛ր գիտէ, ո՛ր բարձրա-
բեռն Ողիմպոսներէն իջած՝ խոնարհած էին հոգն՝ մեզի
աւանդելու ուսման եւ գիտութեան այրութեան ի՞նչ
օրհնուած յարկ էր այն, որուն սեմէն սերունդներ ան-
ցած էին, ո՞վքեր շնչած էին անոր կամարներու տակ.
եւ վերջապէս ստուերի նման անհետացած. միայն աղ-
բասիկ տղեկ մը, Պետրոսիկ, որուն տկար բալլափոխներուն
հետքերը կը կրէր այդ յարկը, յաջողեցաւ վրէժ լուծել
մոռացութեան իշխանէն, իբր ծաղիկ ծաղկեցաւ. հիշ
ասեմէն քառամելու համար, մեռաւ քէն. բայց բա-
նասեղծի թռիչներով վերացաւ, իր ծննդավայրին ա-
նունը յաւերժացուց իրմով. **Սկիտարու Սոխակ**
կոչուելով եւ իր սրբազան հարազատին հետ յաւէտ
մնաց պաշտելի:

Ուրեմն դպրոցս իրաւամբ կը խանդավառէ զիս,
բազրութիւններով օրօրելով զիս, այս պահուն կարծես

կ'ողջունեմ երեկը, զուարթ եւ ուրախ, արագ արագ
կը մտնեմ ներս. ի՞նչ երազ, անոյշ ձայնով կը կանչէ
զիս երեսակայական ըղձանոյշի մը պէս այս պատմա-
կան շէնքը, **Ճեմարանը**. որ ժամանակակից հայ սա-
րեգրութեան էջերը զարդարած է լուսաւորութեան ցո-

ՍԿԻՏԱՐՈՒ ԱՐԴԻ ՃԵՄԱՐԱՆԸ

լացուցիչ. անով խաւար ժամանակներու մէջ խորհուե-
ցաւ ազգին ուսումնականութեան նոր զարկ մը տալ.
այս գաղափարին շուրջ միացան Պատրիարք եւ մեծա-
մեծներ, երուսաղէմն ալ իրենց աջակից: Ռոմիոնեւ
այս շէնք հաստատուած էր երուսաղէմի սեփական հո-
գեան անոր առաջին հիմնադիրն Մարտիրոս Կաթա-

յնցի (1), աստուածաբան վարդապետ, երուսաղէմի Պատրիարք, **Թաքար** մականունանէլ: Այս հոգեւունը Պոլսի այցելող Սաղիմական միաբաններուն հաճոքսեան յսկացուած էր, ուր եւ յետոյ ի հիմանէ նորոգութեամբ հիւրընկալուեցաւ Կարապետ Կաթողիկոս Ուլնցի, որ 1726 ին Պոլսոյ մէջ Կաթողիկոս օծուեցաւ ընդհանուր հաւանութեամբ. սա էր որ հրամայեց ի վերջոյ Շորայակիրին (2) երկաթէ շորան հանել վզէն, ինչպէս

(1) Մարտիրոս Վրդպ. Կաճայեցի, երկիցս Պատրիարք եղաւ. երուսաղէմի, մէյ մը 1667 ին մէկ տարի եւ երկրորդ անգամ 1678 ին ութ ամիս: **Թաքար** կոչուելը իր հայրենիքին պատճառաւ է, վասն զի Կաճա, որ է Բէճէ. երիմու Թաքարներուն տեղն է:

(2) Գրիգոր Պատրիարք երուսաղէմի, վզէն շորայանցուցած եկեղեցիէ եկեղեցի պստելով դրամ կը հաւաքէր, մանաւանդ Տօնի օրեր, եկեղեցիի դրան առջեւ կը կենար եւ օգնութիւն կը խնդրէր երուսաղէմի համար. ան ուխտած էր շորան վզէն չհանել, մինչեւ որ պատրէր չվճարուի: Անոր կոչին սիրով պատասխանեցին այրեր՝ իրենց բակները տալով եւ կիները իրենց զոհարները: Գրիգոր Պատրիարք այս շորան կրեց ութ տարի եւ 1726 ին միայն հանեց զայն վզէն Կարապետ Կաթողիկոսի հրամանով: Այսպէս պատրէր վճարուեցաւ, նոյնպէս նորանոր շինութիւնները ըրաւ, բարեկարգութիւններ ալ ի գործ դրաւ Ս. Յակոբայ վանքին մէջ: Վախճանեցաւ 1749 Փետ. 12 ին:

գրած է նոյն Կաթողիկոսը իր իննսականսագրութեան մէջ: (Տես **Նրեւակ**: Յ. Կ. Տերոյնց, 1859, 2. հատոր էջ 232):

Հոգեւունը ժամանակ մը վերջը հիմէն նոր շինուեցաւ Ս. Երուսաղէմի Գրիգոր եւ Կ. Պոլսոյ Յակոբ Պատրիարքներուն օրով, որոնց Պատրիարքութեան ժամանակն է 1741-1749: Վերջապէս ազգին կամով հոգեւունը ձեմարան եղաւ ազգին տոգո՝ զիւրով ցորեկով հոն կրթուելու: Այս նպատակով գործածուեցաւ 1836 - 41, յետոյ 1847 - 49 տարիներուն: Այնուհետեւ Նոր-Թաղի տոգոյ բազային վարժարան եղաւ մինչեւ 1887 թուականը, երբ մեծ հրդեհ մը մոխիր դարձուց զայն եւ արդէն վերջին տարիներուն՝ կիսամիջ քայքայուած էր:

Շորայակիր իրեն գործակից ունեցաւ Յովհաննէս Կոլոտ Բաղիւսեցի, Կ. Պոլսոյ Պատրիարք (1715 - 1741): Այս երկուքը առակերտակից էին Ամրտալոյ վանքին մէջ: Յովհաննէս Կոլոտ եղաւ խոհեմ, գործունեայ եւ խաւարմանի, ինչպէս կ'անուանէր Երեւանցի Սիմէոն Կաթողիկոս իր **Ջամբո** գրքին մէջ, ոչ միայն իր հօտին, այլ եւ հայ Կաթողիկէ ազգայիններու տիրելի եղաւ, այս վերջիններուն հետ խաղաղ եւ հաշտարար ռզով վարուելով: Յովհաննէս Կոլոտ վախճանեցաւ 1741 Փետ. 12 ին եւ քաղուած է Դալարթոյ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցին: Անոր կեանքը գրած է Բարբէն. արքուակից Կաթողիկոս Կիլիկիոյ:

Այդ հրկիզումէն վերջ ձեմարանցի աղփակի ա-
 ւակէն մը, Լեւոն Սէմէրեան, ի բնէ ազնիւ նկարազ-
 րով օժտուած, առեւտրական ազգայնէզին յաջողակնե-
 րէն, երախտապարս իր դպրոցին՝ անոր աւերը մաքրեց,
 բարձրացնելով գեղակաւոյց շէնք մը, **Սէմէրեան-
 ձեմարան** վարժարան անուանով:

ԼԵՒՈՆ ՍԵՄԵՐԱՆԻ

Սկսած սուրբ, զգացումը սուրբ, այդ սրբութիւններու
 ակը անոր բարի հոգին էր, որով չմոռցաւ ան իր անց-
 եալը. սիրեց իր դպրոցը, թաղը, եւ անոր բնակչու-
 քիւնը իր ազգակիցներով, նոյն իսկ օտար դրացիներով,
 որոնց հետ իր հոգեմէ մանկութիւնը սահած անցած էր
 եւ ազնուական խոկումով իրենները հաղորդ ընելով
 հանդերձ բախտին իրեն ընծայած շնորհներուն, ոչ միայն

զանոնք ուրախացուց, այլ եւ ազգն ալ, իր օտար դրա-
 ցիներով. նոյն իսկ չմոռցաւ իր թաղին մօտի աղքատը,
 որմէ այնքան անգամներ իր ջուրի դատարկ սափորը
 լեցուցած էր, անոր համար եւս գումար մը հրիսակեց:

Ո՛վ յիշատակներ, բաղքը ստատուներ, որոնք հոգի-
 ներու մէջ յոյզեր կը յարուցանեն, կարծես աներեւոյթ
 ոգիներ են՝ որ փնտրելով ի բնութեւն ծաղիկներ կը սփռեն
 մեր ճամբաներուն վրայ, անոնք անցեալը կը վերակեն-
 դանացնեն եւ մենք հաստատ փայլերով դրախտի մէջ ման
 կուզանք եւ պարիկներ Սիրենեան փոքրերու (1) պէս

(1) Սիրենեանները (les sirènes) անուն են առաս-
 պելեալ էակներու. որոնք մինչեւ իրենց պորթը կնոջ
 կերպարանք ունէին եւ մէջքէն վար ձկնակերպ էին եւ
 քաղցրածայն երգերով նաւորդները իրենց փաշտելով կը
 վստահէին զանոնք Սիկիլական ծովուն խութերուն մէջ:
 Ասոնց փորձութիւնը կրեց Ողիսէս ըստ դիցական ա-
 ռասպելաբանութեան, երբ Կապրի կղզւոյն եւ Իտա-
 լիոյ մէջէն կ'անցնէր նաւով, եւ քեպտէ Սիրենեաններ-
 ռու քաղցր ձայներն չլսելու խորհուրդով իր ականջնե-
 ռուն թխած մեղրամոմն հալեցին, բայց չկրցան անոր
 ձեռներուն եւ ոտներուն կապերն ալ կտրել, որոնցմով
 խորամանկ դիւցազն զինքը պնդութեամբ կապել տուե-
 ր կայմին, որ չըլլայ թէ այն կախարդաց երգերէն
 զմայլած՝ երթայ փոքրերին եւ ուրիշներուն պէս զոհ-
 ուի: Իսկ Սիրենայի ամչնալով իրենց յաղթուելուն՝
 նետուեցան ծովը եւ փառ դարձան:

իրենց նուագներով կը գինովցեն զմեզ, ոսկի բաժակներ կարկառելով մեզ երջանկութեամբ: Ի՞նչ քաղցրութիւն ապրում կեանքի, որուն մէկ վայրկեանը կը բաւէ մեր երանութեան յագուրդ տալու: Իրաւունք ունի Կէօթէ, երբ կ'ըսէ. «Մարդ մէկ անգամ կ'ապրի»:

Ա. Գ.

ՈՍԿԵՓՈՐԻԿ. — ԻճԵՎԷԱ Կ'ԱՊՐԻՆ ԺԱՆԵՐԸ. — Ծառերը ճնշառութեամբ միայն կը սնանին կասեղապէս եւ ձեր ամենէն հասարակ կաղնիներն անգամ, ամենէն վիթխարի եղիններն երբէք բան մը կերած չեն եւ այս արգելք մը չէ եղած անոնց ուռնալուն, կը սնանին միայն ճնշառութեամբ:

Բ. ՖԼԱՄԱՌՈՆ

Եւ այս ծառերէն ոմանք պարզապէս օդով սնանելով ապրած են հազարաւոր տարիներ. զոր օր նոյնին եւ գեղձը 3000 տարի, Շաղամակը, ուղղաձիգ կաղնիին եւ Լիբանանու մայրը առ առաւելն 2000 տարի, եղելինը եւ քմբին 1000 էն մինչեւ 1200 տարի, եւլն:

Ուրեմն զարմանք չէ որ հին ասեմն ծառապաշտութիւնը սրբազան պարտէ էր, հեքանոսներ կը կարծէին քէ անոնց տակ ստաւածներ կան:

Օդ. — Օդը կազային սնունդն է մարդուս, ուրեմն ճնշառութեամբ կը սնանին: Օդին պէտք ունինք եւ միշտ կը ճնշենք, նոյն իսկ քնացած ըլլանք: Մարդ կրնայ անձնատպան ըլլալ կամովին ճնշառութիւնը դադրեցնելով:

ԲԱՃՅԻՒ ՏՈՒՆԸ

Պ Բաժմին ճեսնելուս միւս օրն էր, որ միասին գացինք իւր տունը անցնելով այն լայն, մեծ ու անհոգ փողոցներէն, որ քիչ Շաք ընկալաց ընտրութեանը յարմարուած են: Կ'ուզէ՞ք հանչնալ ժողովուրդի մը բարբ, կացութիւնը, գաղափարներն, երբ կը մտնէք քաղաք մը, պարտեցէք փողոցներն եւ շուտով ըստ բաւականի գաղափար մը կը կազմէք ձեզ հետեւեւորդ այս կէտերուն վրայ Մասնի միապաղատ Սօցլակի քաղը եւ հասանք Սվէշնիկեան տան դուռը: Դուռը արդէն բաց է եւ անմեակ քիչ մը հողի վրայէն անցնելով վայտէ ստեղծողի մը տախտակներէն ելնելով, ներս մտանք սենեակի մը մէջ. զոր պատեր պաշարեր էին զարմանային տեսներ: Ո՞ր էնք, քաղաքի փողոցի մէջ քէ այդտեան մը: Կանանչ տեսներն մքեաղ գայն մը կ'ընծայեն բնակարանին: Փոքրիկ սենեակն մէջ, փոքրիկ գրասեղան մը կայ. որու վրայ անհնարին է նշանակ փոշոյ հիւլէ մ'իսկ:

Ըսած են քէ «Ոնը մարդն է», բայց ուրիշներն ալ կ'ըսեն քէ «Կարասիք մարդն է»:

Չափաւոր մեծութեամբ գրասեղանին ձախակողմն է մի գրադարան, ուր կը պահուին մէյմէկ օրինակ հեղինակին գործերէն, եւ մի քանիներն իր սիրած գիրքերէն: Պ. Բաժմիի աշխատութեան սենեակի դիմաց ուրիշ սենեակ մը կը պարունակէ զբեր աւելի մեծ քա-

նակութեամբ: Ուր որ աչեերդ ամեն Բաժնիի սենեկի մէջ, ակներեւ կը տեսնես զգեղեցիկ նաւակով օծեալ անուսեր: Գիրքեր կազմուած են զգեղեցիկ, քաւապաս, ոսկեգօծ: Դրասերներու համար հեշտութեանց մեծագոյնն է իրենց ամբողջ գգուել զեղակազմ հասնու մը: Իւր փարթամութեանց մէջ Ռոշիլսներէն մին, որ այնքան դժբախտ վախճան ունեցաւ — երկու մեծ հրճուանք ունէր, — աղփասաց բարիք ընել եւ աչեերն պարարել ի սես փառակազմ գրոց մատենադարաններու:

Բաժնիի սենեկին մէջ մի բանի պատկերներ, պարսկական սօճալ մը եւ նստարան կ'ամբողջացնեն հանես կարասիք:

Այս տեսարանը ինձ համար արօրինակ էր. չէի կրնար ըմբռնել թէ ինչպէս մի մարդ կարող է գրել երբ մեծ գրասեղանի մը վրայ իւր քեւերն ազատ չի պարզեր. երբ գրեաւ կոյս մը զինքը չի պաւարեր եւ գրասեղանը չնմանիր բառի մը: — Բայց այս կոկիկ, պարզ սենեկին մէջ Պ. Բաժնի կ'ամփոփէ իւր միտքը, կը չափաւորէ հոգւոյն թոխը: Ռուսիոյ մէջ գրող մը (1884) ին պարտաւոր է ամեն միջոց ձեռք առնուլ իւր եռանդը սանձաւարակ ընելու համար:

Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

«Մասիս» շաբաթաթերթ, 33 արի, 1884
Սեպտ. 22 էջ 139-194

Դրագէտ, օրաշրջող, հրապարակագիր եւ վիպասան, աշակերտ Ալիշանի, Մուրատ - Ռաֆայէլեան վարժարանին մէջ, սա հիմնեց **Հայրենիք** օրաթերթը, Յովհաննէս Շահնազարի, Լեւոն Փաշալեանի հետ, յետոյ վարեց **Մասիս** շաբաթաթերթը, Անգղիա՝ **Նոր Կեանք**, Վենետիկ՝ **Հայ Հանդէս**, Եգիպտոս՝ **Շիրակ** եւ **Լուսաբեր**: Դրած է վիպակներ (կարմիր ժա. մուգ, Ոսկի Ապրջան, Կառավար) եւլն:

Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

1852—1908 Փետր. 18
Սամսոն Գահիրէ

Հարցումներ Թաղէտի. — Ո՞րն է ամենէն հինը. — Աստուած: Ամենէն գեղեցիկը. — Աշխարհ՝ Աստուծոյ գործն: Ամենէն ընդարձակը. — Տարածութիւնը՝ որու մէջ ամէն բան պարունակուած է: Ամենէն հանդարտը. — Յոյսը՝ վասն զի ամէն բան կը կորսուի, ան կը մնայ: Ամենէն աղէկը. — Առաքինութիւնը՝ վասն զի առանց անոր բան մը բարի չըսուիր: Ամենէն շուտը. — Մարդուս միտքը՝ որ մէկ վայրկեանի մէջ բոլոր տիեզերքը կը շրջի: Ամենէն դիւրինը. — Ուրիշի խրատ տալ:

Շամիրամ՝ քան առաջին քան զՆիոբէ (Խորեն. Գ.
գիրք 30 էջ):

Մեր պատմահօր առասպելեալ Շամիրամի համար
ըսած այս խօսքը կը նշանակէ Նիոբէի զոյցին հետ:

Նիոբէ բոս Յոյն դիցաբանութեան կին էր Ամբիօնի,
սա եօրը մանչ եօրը աղջիկ ծնելով՝ կը պարծէր: Նա-
խանանսն Լասանա՝ Արամազդի սիրելին սպաննել
տուալ զաւակները, մայրն ալ փոխարկեց ապառաժի,
որ քէն քառացած՝ չէր դարձեր արցունք բոխել զաւա-
կաց վրայ: Անհնար է որդեկորոյս մօր մը արտօնք
դարձի. վերի առասպելը հարտար մտածուածով մը կը
ներկայացնէ Նիոբէն՝ որ քառ կտրած, դեռ կ'զգայ իր
ցարը եւ կը քառայի:

Թով հոս թերզեան եւս յիշատակած է մայրենի սի-
րոյ նուիրած զոյցի քան մը մէջ երեց մ'որ Արարհամու
հաւասարմութիւնը պանծացնելու համար յայտնեց թէ
Նախապէս մինչեւ անգամ յանձն առաւ Աստուծոյ զո-
հել իր որդին: Այն ասեմ կին մը ունկնդիրներու մէջէն
պատասխանեց. «Աստուած այդպիսի զոհ մը մօրմէ մը
չէր կրնար խնդրել»:

Երկինք խնայէ հայ մայրերուն՝ զբիւռմի այս ցաւն
անհանդուրժելի:

Aimer! qu'on de plus doux?
Aimer, charme le cœur,
L'amour remplace tout,
Aimer, c'est le bonheur.

Demande à tout ce qui respire
Le mot le plus doux à nommer,
Tout s'anima pour te dire
Le mot le plus doux c'est. — Aimer.

V. Hugo

ՍԻՐՈՅ ՎՐԱՅ

Սիրե՛լ, ի՜նչ քան կայ քաղցր ասկէ,
Սիրել, սրտին է թովչութիւն.
Սէրն ամենուն փոխանակէ,
Սիրել, ահա երջանկաւթիւն:

Խնդրէ ամէն շնչաւոր,
Հեշտալուր քառն արտարերիւ,
Համէնքն սա լոկ ոգեւորէ.
Թէ քաղցրագոյն քառն է. — Սիրել

Վ. Հոփօ

Ահա երկու փառեակներ, զորս յարգելի աշխատ-
կից մը յղած է մեզ անոնց հարազատ քաղաքացի-
ներ, ինչ ինչ դիտողութիւններով սիրոյ մասին, ըն-
դունելով հանդերձ մեծ վարպետին այս գողտիկ փա-
ռեակներով պարզած բերդակաւն քոփչը եւ իմաստե-
րուն խորութիւնը:

Ս. Դ.

Վ. Դ. ԶԻՆԿ

կենեմ իրենց սիրային ուխտը: Առով կ'ուզենք դաս մը
սալ անոնց, որ սէր, սէր ըսելով ոճիւրի կը դիմեն: Ճշմա-
րիտ սէրը կենսասու արեւն է մշտապէս ծածկուած
քանձ արեւու օսկի, որ հագիւ երբեմն երբեմն կը շո-
ղայ ի մասնաւոր խանդավառելու հայ ամուլներ: Իցիւ
անոնք հայ ռուսներն գործաւորներն ըլլան իրենց օտար
սիրով եւ հայրենի սրբազան աւանդութիւններ փո-
խանցեն նոր սերունդին:

ՅՈՒՐԻՆ

Դիտողութիւն. —

Շատ քաղցր եւ լսել այս-
պիսի հոյակապ միտքերու
դրուածքին սիրոյ մասին,
բայց միեւնոյն ատեն ցա-
ւալի է խորհիլ քէ սիրել
բայր իր սուրբ իմաստէն
հեռացած՝ ոճիւրներու ազ-
դակ մը կ'ըլլայ քաղաքա-
կիրք կարծուած կեդրոն-
ներու մէջ, ինչպէս գիտա-
բուն կերպով սիրողներ
ի վերջոյ հրազենով կը

ԳԵՐԹՈՂԱԿԱՆ ՆՇԵԱՐՆԵՐ

ՊՈՒԷՏ ԽԱՅԱՏՈՒՐ ՄԻԱՔԵԱՆԷ

1.

Առ Գէորգ Մշակ, Մշակն զրախտին տիպ մանրանկար

Ըզրարեացական մաղձանացոյ ըզրարտ
Սահելոյ ամին ընկալեալ յաւարտ,
Փոխարէն եւ ես քեզ կեանս անդըստով
Մաղթեմ հայրական գողտրիկ գորովով:

2 Յունուարի 1882
ի Խրիստաւոյ յոյս

Մանկածուղ
Խ. Պ. ՄԻՍԱԲԵԱՆ

2.

Գէորգայ արուեստասիրի Թորգոմեան,
Աշակերտի Աղամայ եւ Նոյի, զտիպարացն իւրոց
Ձերկայնակեցութիւն մաղթի, ի մուտս նորոյ տարւոյս:

3 Յունուար 1883
ի Խրիստաւոյ յոյս

Վաղեմին իւր մանկածու
Խ. Պ. ՄԻՍԱԲԵԱՆ

Ողջոյն եւ որում իւրեւեթա զԱսկղեպետն մշակե
զկենարար գիտութիւն:

Վահրամայ Թորգոմեան բժշկի
Հնգամեան բարեմաղթութիւններն իրրեւ արձագանգ
հնգահնչակ յունկն մատուցանողին կը յեղյեղէ

1884

Խրիստոսյօլիս

Խ. Պ. ՄԻՍԱԿԵԱՆ.

Միսսեանի այս տղիկները շնորհակալութեամբ
ստացած ըլլալով բժշկապէս Վահրամ Թորգոմեանէ,
իբր յիշատակ վաղեմի երբող ուսուցչի մը, հաճոյ՜նով
կը հրատարակեմ: Ինչպէս կը տեսնուի, ամոնց առաջինը
է երկրորդը ձօնուած են Գէորգ Թորգոմեանի, մինչ
ուսանող էր ի Մօմբէլիէ (Ֆրանսա), իսկ երրորդը մեր
սիրեցեալ բժշկապէսին:

Այս առիւն հաղթ է ինձ յիշատակել թէ հերու Գ.
Թորգոմեանի Մօմբէլիէէ եղանաւ արժ. ըլլալու յիսնամեակը լրացաւ. 1883 Մարտ 23 ին ստացած էր եղանակաւարժի վկայական:

Որովհետեւ 53 տարի առաջ Առեւտրական եւ Երկրագործական նախարարութեանց մէջ կազմուած քննիչ յանձնաժողովին առջեւ տեղի ունեցած քննութեան մասնակցելով իր արժանատւութեամբ 7 ընկերակիցներու հետ յաջողելով եւ այս պատճառաւ կառավարութեան ծախքով Ֆրանսա Երթալով շնորհաբովութեան հմտացած եւ վկայական ի ձեռին վերադարձած է հայրենիք իր երկրին ծառայելու:

Իր ուսման վկայականը ստանալու յիսնամեակը պատիւ ունենալով Երախտագիտութեամբ հաղորդել Հանրապետական կառավարութեան Ներքին գործոց Գործադարութեան, յիշելով իր նստակիւն մէջ երկրին մատուցած ծառայութիւնը եւ շնորհաբովութեան զարգացման համար, որուն ի պատասխան՝ Ներքին գործոց Արժանապարհ Գործադարն հաճած է հետեւեալն ուղղել Գ. Թորգոմեանի:

Տես Վ.Ա.Ե. Գործադարին պատգովագիրը յաջորդ էջին վրայ:

Ազգին պատիւ բերող այս բարձր գնահատմանը Ազգաբարձրութեան հրատարակած է, (18 Ապր. 1933 Գ. քիւ 1778). նոյնը հրատարակած է Եգիպտոսի Արեւին եւս. իսկ **Կոչնակի** մէջ Տոմար. Ալլահվերտի Որդի մասնաւոր գրութեամբ մը նիւթ ըրած է Գ. Թորգոմեանի ֆոթոթելանը: (Տես Կոչնակ 1933 Ապր. 23):

Այս առիւն ուրախութեամբ կը փութամ աւելցնել թէ Պ. Գէորգ Թորգոմեան վերջեւ նոյնքան բարձր գնահատման արժանացաւ, զոր դարձեալ մեզ աւետեց Ազգաբարձր իւր 22 Սեպտ. քաղով թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը շնորհած է Մէտիք Տակրիզով Գօմանսէնի պատմաբանի բարձր ասիւնանը Պրուսայի շնորհաբովական վարձարանի նախկին սփօրեցին, մեր պատմական հայրենակցին-

K. Torkomyan B.

Çukurlu çeşme sokak No. 22,

Parmakapı - Beyoğlu

İstanbul

Efendim,

Mektubunuzu aldım. memleket için hizmete başlamanızın ellinci yıl dönümünü idrak etmenizden dolayı sizi tebrik eder ve elli yıllık memleket hizmetinin size haklı olarak bahşettiği şeref ve iftiharla daha uzun yıllar mesut yaşamanızı dilerim efendim.

ŞUKRI KAYA

Թարգմանութիւն. —

Ձեր նամակը ստացայ: Երկրին ի նպաստ ձեր ծառայութեան 50 ըդ. տարեդարձին առթիւ ձեզ կը շնորհակտբեմ եւ կը մաղթեմ որ այս երկարատեւ ծառայութեան շատ իրաւացիօրէն ձեզի պարգեւած փառքով եւ պատիւներով դեռ երկար տարիներ երջանիկ ապրիք:

ԳԷՈՐԳ ԹՈՐԿՈՄԵԱՆ, ծնած 1862 Սկիւտար

Գ. Պոլսոյ, յաճախած է իր Թաղին Ս. Խաչ վարժարանը, ուր հայերէնի ուսուցիչ ունեցած է իր բժիշկ եղբոր հետ Պուէտ Խաչատուր Մխարբեան:

Վերեւ յիշատակուած Մոնրէլիէի վարժարանէն շրջանաւարտ ըլլալէ վերջ հայրենիք դառնալով նախ Զաթալճայի կառավարապետի տնային պաշտօնէն ետք վերադառնալէ կը կարգուի: Այս միջոցներուն էր որ

Մոնրէլիէի վարժարանին շերամարմուծութեան ուսուցիչ Պ. Մանեօի (1) [որուն աշակերտած է Թորգոմեան (1880-1883) (2)] յանձնարարութեամբ եւրոպայէ եկած շերամի հակիթները իրենց թիթեռնիկներով քննելու համար մարատան մէջ հաստատուած մանրադիտարանին տնօրէն կ'որոշուի: Որովհետեւ նոյն

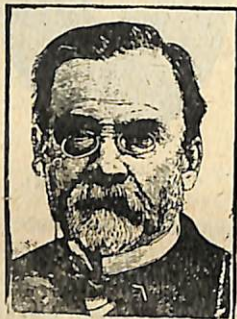
ԳԷՈՐԳ ԹՈՐԿՈՄԵԱՆ

(1) Նշանակուած անձանց Բասթօնի կողմէ. որմէ կառավարութիւնը մասնագէտ մը խնդրած էր յղել:

(2) Այս բուսականին ծանօթ հողագէտ Ե. Ալաքօն եւս շրջանաւարտ էր լիւլայ Կրիմեոնի երկրագործական վարժարանէն:

թուականներուն մեր երկիրը շերամի հունտերը օտար երկիրներէ կը գնէր ի զին մեծագումար դրամներու:

1888 Ապրիլ 2 ին Հանր. Պարտուց Վարչութեան միջոցաւ Գ. Թորգոմեան շերամարուծական վարժարան մը կը յաջողի հաստատել ի Պրուսա, որպէս զի խոզակի բերրի տասանորդը՝ որ կառավարութեան

ԲԱՍԹԻՕՒ

կողմէ ուրիշ հասոյթներու հետ նոյն վարչութեան թողուած էր, աւելի արդիւնաւոր ըլլայ եւ այդ ուսումնարանին անօրէն կը կարգուի Գ. Թորգոմեան. նոյն ուսումնարանը իր բացման օրն իսկ ընդունած առաջին անգամ 12 աշակերտաց, Թուրք. Հայ եւ Յոյն, կը սկսի դասախօսել: Այս ուսումնարանը զանազան տուներու մէջ շարունակ-

ուելէ վերջ 1894 ին Պրուսայի բարձանց վրայ էշրէ-Ֆիլիւր կոչուած թաղին մէջ ընդարձակ գետնի մը վրայ Զուիցիերական ճարտարապետական ոճով հոյակապ եւ բարձրադիր շէնք մը կառուցանել տուաւ Հանր. Պարտուց Վարչութիւնը:

Գ. Թորգոմեան 1888-1922 հասուցած է 2432

վկայեալ շերամ հնտաբոյժներ: 1889 էն ի վեր Պրուսայի մէջ շերամի հունտ պատրաստելով, ոչ միայն Թուրքիոյ պէտքը կը գոհացնէր, այլ եւ Պարսկաստան, Հայաստան, Ռուսիա, Պարսկաստան եւ այլ անդեր տարեկան մէկ միլիոնէ աւելի տուփ շերամի հունտ կ'արտածուէր փոխան մեծ գումարներու:

Իսկ իր հաստատութեան առաջին տարին ամբողջ Թուրքիոյ խոզակի բերքը, որ 4 միլիոն քիլոյ էր, բարձրացաւ 18,338 000 քիլոյի եւ տարեկան հասոյթը՝ որ նախապէս 45,593 ոսկի էր, եղած է 249,843 ոսկի եւ զորմէն յառաջդիմութեամբ հազարաւորներ բարեկեցիկ եղած են: Այս գեղեցիկ արդիւնքը Գ. Թորգոմեանի ջանքերուն պատուէն են, ինչ որ երկրին բարօրութեան եւ անոր զրդապատճառ եղող անձին անհուն հրջանկութիւն կը պարգեւէ: Օգտակարութեան եւ իրական արժանիքի պիտակը՝ այսպիսիներու ճակտին դրոշմուած՝ աւելի կ'արժէ քան սարքուած յորելինական շքեղ հանդէսներ: Այսպէս ուրեմն Գ. Թորգոմեան որքան հուժկու նկարագրով նոյնքան ալ համեստ՝ սիրեց աւելի անշուշտ եւ լոյն լորելեան մը, ինք իր մէջ ամփոփուած՝ որուն քեղուն կեանքին զեռ երկար տարիներ կը մաղթեմ, այս մասին խոնարհ ձայնակից Ներքին Դործոց Վսեմ. Դործաւարին, եւ կը վերջացնեմ այս տողերս ջերմագին շնորհաւորութիւններովս Գ. Թորգոմեանի, իմ վաղեմի եւ արժէքաւոր բարեկամս:

Օ. Գ.

ԽԱՉԱՏՈՒՐ Պ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ. — Հին ուսուցիչ եւ գրող, Պուէս մակդիրով պատուուած. իր մանկութեան հազիւ օգտուած իր ժամանակին ուսուցիչներէն եւ գրքերու ընթերցումով հմտութիւն ամրաբաժն եւ հետզհետէ անուն շահելով եղած է ուսուցիչ մեծատուններու տուները: Իր նախընծայ աշակերտները եղած են Ստեփան փաշա Արսլանեան, Կ Ս. Իւթիւճեան, Տորթ. Բարունակ պէյ: Գրիգոր Օտեան իրմէ տպաւորուած է եւ անոր սորվեցուցած հայերէնով: Իր ժամանակին քերթողական ոգին իրմով կը հրահրուէր:

ԽԱՉԱՏՈՒՐ Պ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ.
1815—1891 Մաւրս 15
Սկիւսար

դար մը հոն կ'ապրի եւ կը մարգուի Ֆրանսական մատենադրութեամբ: Պոլիս դառնալուն հետզհետէ կը լրուի իր բարեկամներէն խստաբարոյ ըլլալով: Կը մեկուսանայ Սկիւտարու նոր-թաղի խանին անկիւնը մինչեւ մահը, հոն կ'ապրի իբրեւ ֆաբրի մը:

ԲԻՒԶԱՆԴԱԿԱՆ ՀԱՅ ԿԱՅՐԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԸՆ

ԱՐՏԱՒԱՋԳ. (742 . 743)

Հեռեւեալ պօսմական դուազը, այնքան հեռաբերական, կը ներկայացնեմ Տարեցոյցիս ընթերցողներուն, հնախօսութեան ջերմ հեռախոյզ բանաւէր ազնիւ անձն ստորութեան մը աշխատութիւն:

Լեւոն Գ. Իսաւրացի, պարզ զինուորապետ յաւաքացած, անուս զիւղացի, երբ 717 ին. Բիզանդիոյ Կայսր հուշակուեցաւ, իրեն զլիսաւոր օժանդակն էր Հայազգի Արսաւազ Կիւրաղապաս ընդհանուր զօրապետ եւ քեմակալ Հայաստանի: Լեւոն Գ. զան բարձրանալէ յետոյ այդ քաջ վեհանձն հաւասարիմ հայուն՝ Արսաւազիի՝ կնուքեան տուաւ իր միակ աղջիկը Աննան: Տարիներ անցան, երբ 741 ին Լեւոն Իսաւրացիի մահով անոր յաջորդեց որդին Կոստանդին Ե. Կոպրուքիմոս, 22 տարեկան անփորձ Երիսասարդ մը, զօրապետ եւ խառնակեաց, որ փոխանակ ասպասակոյ քեմակին դէմ պայքարելու իր հօր նման՝ երկիրը յուզման մասնեց կռուական սին վեճերով եւ մահաւանդ պատերազմաւարտութեամբ: Կոպրուքիմոս՝ տարիներու փորձառութիւնն ունեցող եւ պատկերներու յարգութեան ջերմ պաշտպան ծերունի Բեռային հակառակարդ հանդիսացաւ, որովհետեւ Լեւոն Գ. ի անդրանիկ զաւկին ամուսինն, օժտուած բարձր ձիրքերով, շատեալ

կողմէ նկատուած էր իբր՝ նախապատիւ քաղաքապետին։ Այդ բնականին էր որ Արաբական արշաւանքներ տար-
բեր կէտերէ փոքր Ասիան կ'ապաստակէին։ Նորասի-
կայսրը որոշեց անոնց դիմադրել եւ հզօր բանակով մը
Փոնտիկա հասաւ ուր արդէն իր զօրամասով փութացած
էր նաեւ Արաւազի բանակէն Տորիլէ քաղաքին շր-
ջակայքի։ Կոպրոնիմա՝ քեռայրին հաւատարմութիւնը
փորձելու համար լուր դրկեց թէ կ'ուզէ տեսնել քոչ
2 զաւակները։ Արաւազի տեղեկանալով որ կայսրը
իբր պատանդ պիտի պահէ զանոնք՝ զօրականներու եւ
մանաւանդ իր եղբորդուն Տրդատ Պարսիկի հետ խոր-
հրդակցելէ յետոյ ինքզինքն անկախ հռչակեց եւ երբ
Կոպրոնիմոսի դէմ ելլելու նպատակով առաջ կը քաշէր,
նամբան հանդիպեցաւ կայսրէ զլիսաւոր բանակին՝
որուն կ'առաջնորդէր պալատական Պէդէր։ Հայ քա-
ղապետանցը յաղթական ելաւ, գերի բռնեց եւ սպան-
նել տուաւ անոնց զօրապետը։ Կոստանդին եւ զարհու-
րած Արմօրիւմ փախաւ, ուրկէ զնաց աւելի հեռուն,
ապաստանիլ աւուր բերդ մը, մինչդեռ հակառակորդ
բանակը տեղայն վրայ անմիջապէս Արաւազի կայսր
կը հռչակէր։ Գահրնէսի թեկնածուն ջանաց Պոյսոյ տի-
րել, ուր իրեն կուսակից ունէր կայսրէ փոխառորդ
Թէոփան Մօնօթէս Պարսիկը, որու մասնաւոր պատուի-
րակներ դրկեց։ Մօնօթէս Ս. Սօփիա եկեղեցին հրաւիր-
եալ խումբ բազմութեան առջեւ, յայտարարեց թէ Կոս-
տանդին եւ Կոպրոնիմոս պատերազմին մէջ մեռնելով
Արաւազի կայսր հռչակուած է բանակին կողմէ։

Ամբողջ ժողովուրդը, մանաւանդ Անաստաս պարսիւր,
կրօնական դատով՝ կուսակից պատկերներու յարգուե-
լուն, ուրախութեամբ ընդունեցին այս լուրը, անիծե-
ցին Կոպրոնիմոսը եւ փառք տուին որ եկեղեցին ազա-
տած էր այս հերձուածողին հալածանքէն։ Արաւազի
առած այս նպատակաւոր յուրերուն վրայ փութաց իր
բանակով Պոլիս մտնել, ուր մեծափառ շուքով ընդուն-
ուեցաւ եւ Ս. Սօփիա եկեղեցին մէջ հանդիսաւորա-
պէս կայսրական քաղք ստացաւ Անաստաս Պարսիւրի
ձեռնով 742 ի աւանդ։ Կոստանդին եւ որու միացած
էին 1,000,000 եւ Սիմիոն 2 կարողագոյն զօրապետներ,
երբ լսեց Պոյսոյ գրաւումը իր բանակով եկաւ մինչեւ
Խրիստոպոլիս (Սկիւսար)։ Մեռած կարծաւոյ այս իշ-
խանին ներկայութիւնը թէւ զարմանք պատճառեց ժո-
ղովուրդին, բայց ոչ ոք կ'ուզէր ահա հետեւիլ։ Գահա-
կոռոյս երիտասարդը երբ տեսաւ որ անկարող էր պատե-
րազմի ձեռնարկել, մանաւանդ թէ ձեռն ալ մօտ էր,
սխալուած եւ դառնալով կրկին ապաստանեցաւ Ար-
մօնիւմ, ուր արդէն փախած էր քեռայրին ձեռնէն։
Գահր մէկ աստիճան ապահովելէ յետոյ Արաւազի
հրամայեց ամեն տեղ յարգել սուրբերուն պատկերները,
ժողովուրդին յետեւալ տուրքեր ջնջել տուաւ եւ մինչ-
դեռ երկու հակառակորդ կողմեր պայքարի կը պատ-
րաստէին, Արաւազի՝ անդրանիկ որդին Նիկեօքս
արքայակից եւ զանաժառանգ անուանեց, իսկ երկրորդ
որդին Նիկիսը որկեց իբր վերահսկիչ Հայաստանի զօ-
րաբանակին գործող Պոլիս փոխադրել։

Վեցամսեայ դադարէ վերջ 743 ի ամսամամուռնին Արսաւազդ Փոփր Ասիա անցաւ, անմահանդ նահանգները գտնելու եւ մահաւանդ զօրահաւաճութեան նպատակով: Կոպրոնիմոս առիթի կ'ապաւէր: Անագին բանակ մը կազմած, 2 կարող զօրապետներու օժանդակութեամբ, Սարսի մօտ յաճակեցաւ հակառակորդին վրայ եւ զայն շեշտ մինչեւ Կիզիկոն ծովեզերեայ հաղախի մօտ, ուրկէ Արսաւազդ հոռոց նստելով Պոլիս խոյս տուաւ: Հոն Արսաւազդ դարձեալ կ'ընաւ իր զիւրք մարացնել եւ Կապրոնիմոսի վրայ դրկեց 'սիկիս որդին որ հայկական զօրաբանակով օգնութեան եկած էր ազգականներէն Տրդատ Պատրիկի հետ: Սակայն 'բօմօբօլիս հաղթին մօտ ասոնք յաղթուեցան եւ Տրդատ Պատրիկ' որ մեծ փառութիւն ցոյց տուաւ էր, սպաննուեցաւ պատերազմի դաշտին վրայ: Իսկ ինչպանդեան բանակին ծաղիկը նկատուող այդ հայկական զօրազունը՝ որ եկած էր իր կեանքը նուիրել հայրենակցին հաւար, գրեթէ կիսովին եւ աւելի խոտակուեցաւ:

հայրաքեյոս համար զրկուած մարդիկը Կոստանդին ձերբակալուով կորացուց: Քաղաքը սովի մահուեցաւ: Յամաֆի կողմէ պարենաւորէլ անկարելի ըլլալուն՝ քե- քեւ ցաւեր այդ հալածակով Լեօպոս եւ Շշակայ կըղ- զինէր դիմեցին, բայց թռնամի մահաճաւեր յաջողեցան բռնելն ալ գրաւել: Իբր վերջին վորձ Արտաւազդ Պոլ- տայ բերդերէն դուրս ելաւ. պատեհաւորի ձեռնարկեց, բայց դարձեալ պարտուելով՝ այդ կոխի ին մէջ կորսն- ցուց իր գլխաւոր նեցուկը՝ Թէօփան Մօնօքէս: Սովը աւելի սասկացած էր, ուստի անգէն ժողովուրդը ար- տուեցաւ հեռանալ բաղէն:

Արևաւազի ծովու նամբով փախուտ տուաւ Նիկիա, ուր իրեն հաւասարիմներէն զօրագունդ կազմելով Պիղոսի դղեակը ամրացաւ Վասսակի Պատրիկի հետ: Բայց իչ յետոյ պաւսարու եցաւ եւ ձերբակալուած Պոլիս բերին ուր Կոպրուիմոս անոր ու երկու որդիներու աչերը կուրցնել տուաւ եւ բանտարկեց:

ի՞նչ վրայ հեծցնելով՝ երեսն ազիին կողմը. Բաղափին մէջ պըսցուցին:

Ահա թէժմանէս պատմագիրէ Բաղում՝ շատ ամփոփ կենսագրական դրուագ մը Բիւզանդական հայ կայսեր Արսաւագրի, որու մէկ տարիէ աւելի տեղով իշխանութեան կենդանի յիշատակը մնացած է՝ Պոլսոյ մէջ 743 թուականին իր եւ որդւոյն Նիկէթօրի պատկերով ու անունով սպում ոսկեդրամը չֆաղագիւս՝ որ ստորագրողիս սեփական հին դրամներու հաւաքածոյին զլիսաւոր զարդերէն մին է:

Եւելի Բէօյ

ԵՒ ԱԼԵԱՆԱՔԵԱՆ

Այս պատմական դրուագին կը կցեմ հետեւեալ տղերք պատմական ֆննդատեսքեան պէտքին համար, հիացումով դիտելով այս մարզին մէջ հայ բանաստեղծներու հիգերը, որոնց փայլուն ներկայացուցիչներ կը հանդիսանան այժմ Վենետիկեան Միփրարեաններէն Հ. Վարդան Հալուհի եւ Վիեննականներէն Հ. Ներսէս Ակիմեան, որոնց երկուքն ալ արդիական լոյսերով պայծառացած կ'աշխատին տարիներէ ի վեր: Առաջնոյն Տրֆնութեանց կոթողն է **Պատմութիւն հայ տարագիրն**, հրատարակուած ի Վենետիկ Հնդկահայ բարերար Պ. Պետրոս Կրէտի առասանդնութեամբ. իսկ երկրորդին ընդարձակ աշխատակցութիւնը **Հանդէս ամսօրեայ ստումնաքերթի**, որուն խմբագրապետն է, պատմական հիւրերու վրայ, հաւանական ենթադրութիւններով ըն-

դելուզում, գերման բանասէր ֆննդատեսքեան հետեւողութեամբ, ի մասնաւորի (1):

Այսպիսիներու համար Բաղքը է անխոնջ պրպակ հին Բաղափալերութեան հետքեր կրող նշխարներ, հետազօտելով անցեալ կեանքի վերջուշումը արտայայտող աւերակներ, բեւեռագրեր. նոյն իսկ հին շանթներ, աղիւսներ, եւլն., այս կերպով երեսն բերել նախնի բար-

Հ. ՎԱՐԴԱՆ ՀԱՅՈՒՆԻ (1909)

Հ. ՆԵՐՍԷՍ ԱԿԻՄԵԱՆ (1910)

(1) Այսու հանդերձ հետախուզութիւններու եւ պատմական դէպքերու վերլուծումին մէջ կարելի է սխալիլ: Ճճարիտ բանասէր չլսակնիր ենթադրութիւններու բախլոյն մէջ վերահաս մոլորամբ մերծել եւ իբր պատգամ ներկայացնել իր սեփական տեսութիւններն:

քեր, սովորոյթներ, սուսնողութիւններ եւ վերիվայր յա-
 զել ցայսվայր իբր ճշմարիտ ընդունումներ: Այս ա-
 մէնը կը բացատրուի պատմական ոգի յորոշումով:
 Անով է որ ամէն ինչ կը մերկանայ իր կեդժ պատեա-
 նէն, նոյն իսկ պաշտամունքի առարկայ եղած կուռ-
 քեր կը կործանին անկանգնելի: Այսու հայ սահմարէն
 ներս մտած սուրբեր եւս զեծ չեն մնար բնութեան
 բովէն, որ թելէ մեզ ցաւ կը պահառէ, բայց կը լը-
 ռենք, զիսնալով թէ այդ բնութիւն՝ պատմական ոգիին
 իրաւունքն է: Ուրեմն զարմանալով կարդացի երբեմն
 Ազդարարի մէջ սահմանադրած Նորայր Բիւզանդացոյ
 մէկ հոյակապ գրութիւնը խորեմացիի պաշտպանութեան
 համար, որուն մէջ մեծանուն բանաւերը խորեմացիին
 իբր սուրբ էջմիածնի Օրացոյցին մէջ յիշատակութիւնը
 բաւ կը համարէր հայ Հերոդոտոսը անհնազապեղի հա-
 մարելու, ի՛նչ միամտութիւն: Այո՛, մեր նախնեաց
 ըմբռնումով ան իբր սուրբ պէտք է տօնուի եկեղեցիի
 մէջ, որ ազօրավայր է, եւ ոչ թէ համալսարան: Այս
 վերջինը նոր տեսիլքի մը առջեւ կը գտնէ զինքն անցե-
 ցելոյն ուսումնասիրութեան մէջ, եւ հմուտ բանա-
 սերը իբր պատգամ պէտք է ընդունի բանասիրութեան
 որոշ հայեցակէտը: Եկեղեցին Աբգարն ալ սուրբ կը
 դաւանի, բայց յորմէնէսէ Աբգարու գրոյցը Գառիէնի
 բնութեամբ պարզուեցաւ, (Տես Աբգարու գրոյց Գա-
 րիէն. քարգմ. Հ. Գաբ. Վ. Մէնէվիւթեան) հասկեցանք
 թէ այդ հրաւայտաւոր հիւսուածքը լոկ գրոյցներ են:

Պատմական ոգին ցոլացնելու համար Հ. Յովսէփ

Գաբրիէլեան հետեւեալ տղերք կը նուիրէ. « Անաչառ
 եւ միանգամայն չափաւոր բննորոշութիւն, անաչառ,
 որովհետեւ ուսման նպատակը համարտնչութիւնն է՝ ու-
 սումնասեր՝ որն որ իր գաղափարէն սխալած է
 ճշմարտաւեր ըլլալ, կը մտածէ որ իր ներդրման **դաս-
 մամբը** անսոյցը սոյոգ չըլլար, սուրբիւնը համար-
 տնչեան (Տես նոյնին **Պատմութիւն Հայոց մատե-
 նագրութեան**, էջ 7-8: Տպ. 1851 Վիեննա) չի դառ-
 նար: Գարծեալ մարդ ինքզինքը խաբէ ալ, կեղակարծն
 իրեն համար անտարակուսելի ալ ընէ, ի՛նչ իրաւամբ
 ուրիշներուն եւ ի մասնաւորի օտարներուն հաւանու-
 րիւնը կրնայ պահանջել:

Բայց միւս կողմէ ալ **չափաւորութիւն** մը պէտք
 է: Ի մասնաւորի հնութեան հետ՝ զոնէ քիչ մը ներդա-
 մնութեամբ վարուելու ենք: Հնութեան վերաբերած
 ամէն ինչոյ մէջ պէտք է մտածել որ միշտ **նախա-
 գրութեան** (prescription) պատճառն իրեն կողմն է,
 այսինքն՝ յանդիւր ելլելէն սուսն՝ իրեն նպաստաւոր վի-
 ճակին մէջ կեցած էր, առանց դրական պատճառներու՝
 զինք եւս ստացումէն իրաւամբ չենք կրնար մերժել:
 Ասոր հակառակ ուսումնական աշխարհին մէջ խիստ
 տեսարան մըն է անցած զացած հնութիւն՝ պատասանի
 տակ կանչուիլը, հնութիւն մը՝ որչափ որ մեզմէ հեռու
 է՝ այնչափ անկախ եւ համարձակ դոկտրիններ կ'ունենայ,
 բեքեր կ'ստեղծեն իրան վնիւր կը տրուի, բարձրա-
 զան աքառէն վար կ'առնուինք, երբեմն հայրենական
 մտեմնագրութենէ ալ դուրս կ'ախտորուի: — Ան երկու

կողմանէ գահալիժ նամբու վրայ շիսակ փախելու հնարք՝ կիրքերէ ազատ ըլլալն ու նամարտութենէ վեր պատուական բան աչիին առջեւը չունենալն է»:

ՄՏԱԾՈՒՄԻ ՇԵԹԵՐ Նարպէյ Խորէն Սրբազանէ. —

Գիտունը զտգէտը կը ծանչնայ, վասն զի ատենով ինքն ալ տգէտ եղած է. բայց տգէտը չկրնար զգիտունը ծանչնալ, վասն զի ոչ երբեք գիտուն եղած է:

— Ազգի մը մէջ հասարակաց խեղճութիւնը ո՞ր-չափ շատ ըլլայ, հասկցիր որ անձնասիրութիւնն ալ նոյնչափ աւելի տիրած է մէջը:

— Աստուծոյ ողորմութենէն այնչափ բարիք սպասէ, զոր եւ ոչ կարող ես համբել:

— Ստութիւնն ու կեղծաւորութիւնը վերջին ատիճան պզգալի մոլութիւններ են յաչս Աստուծոյ եւ յաչս մարդկան: Ի՞նչ սոսկալի չարչարանք է անկեղծ եւ ճշմարտասէր մարդուն՝ կեղծաւորաց հետ վարուելը, մանաւանդ երբ հասկընայ նոցա կեղծաւոր՝ երկերես ըլլալը: Աւելի դիւրին է աւագակներու հետ կռուիլը, քան թէ այսպիսի դիմակաւոր սուտ բարեկամաց հետ վարուիլը:

— Առանց կրօնի՝ ո՞չ հաւատք կայ եւ ո՞չ բարոյական: Հետեւաբար՝ Կրօն, Հաւատք եւ Բարոյական՝ այնպէս իրարու հետ շողկապուած են՝ որ իրարմէ ո՞չ կրնան բաժնուիլ եւ ո՞չ առանց իրարու կենալ:

Հաւաքեց՝ ՅՈՎԻԼՓ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԶՐՈՅՆԵՐ

1. **Յարալէգ, Արալեգ, Առլեգ.** — «Հայ դիցաբանութեան ամենանշանաւոր երեսըներէն մին է Արալեգներու հարցը, որոնց շնորհիւ կամ շնասուած ըլլալը ապացոյցի պէտք չունի», կ'ըսէ Տոքթ. Հ. Աղեքս. Վ. Մաթիկեան իր **Արայ գեղեցիկ գործին** մէջ: Այս առասպելը կը յայտնէ մեզ թէ երկնային շինիկներ Արան լիզելով առած ըլլան այս անունը: (**Գիտող.** — Գ. Խալաթեանց Արայի աւանդութիւնը Խորենացիի կողմէ յետեւանք կը համարի:) Ե. դարու հայ մատուցականութիւնը եւ ամբողջ հայ ժողովուրդը Արալեգ ըսելով Արա լիզող շինիկներ հասկըցած են: Առլեգը Արալեգին ժողովրդականացած ձեւն է եւ աւելի գործնական քան Արալեգը: Արալեգ բառի մասին անհամաձայն են մասնագիտներ եւ անոր երեք ձեւերն ալ գրեւոր մէջ չեղան քրած են: (Տես վկայութիւններ անոնց մասին Հայկ. բառգրքին մէջ:) Իսկ **Յարալէգ** ձեւը հակառակ էմիցիի եւ Բաւմաշեանի՝ Հ. Գ. Վ. ՄԷՆԷՎԻՅԵԱՆ, քս կազմութեան, շատ հար բառ կը դառնի, այսինքն **յար** բառը «միտ» իմաստով բարդութիւններու մէջ գործածելը դասական լեզուի հոգւոյն հակառակ է, կ'ըսէ. եւ աւելի սիրուած միջնադարեան մասնագիտներէ: Գասական մասնագրութեան մէջ, որ մեր գրականութեան ամենահին շրջանն է, պատահած մէկ երկու օրինակներ յետաւորս են:»

Թէեւ Արաբեզի գրոյցը Վանի հայ ժողովուրդը իր
Լէսկ գիւղին կը պատշաճեցնէ. անոր մասին գեղեցիկ
նկարագրական մը Վանեցի գրողէ մը, Պ. Հմայեակ
հարլեանէ, կանն խեն հրատարակուած Արեւակ Զօպան-
եանի «Ծաղիկ» գրական հանդէսին մէջ, հեյնը կը հաս-
տատէ: Ահա անոր առաջին մասը իբր հաշակ կը նուի-
րենք մեր ընթերցողներուն:

«Լէսկ գիւղը, Վանի հիւսիսակողմի ընդարձակ եւ
ստփարակ դաշտավայրին մէջ, կոնակն՝ օրակաշար
տարերուն, ծովի յաւիտեական ծփծփումին հանդէպ,
չորցած էջուարի նման գիւղակ մըն է:

«Այս գիւղը իր եովը մինչեւ հիմա ունի դէպի
վեր գցուած բարձր միակեւոր լճայն մը, որ հսկայ նայ-
ուածով մը արհամարհօրէն կ'իջիւէ բովանդակ յա-
ցասանքին վրայ:

«Այս գիւղն է որ հանդիսատես եղած է մեր հեքա-
նուական նախնի դարերու խժոժութեանց, կուռքերու
զոհերը զանի իրենց կարմիր արիւնովը ներկած են ...:

«Նայէ՛ դէպի հիւսիս. կը տեսնես Լէսկը (լէզք),
յիւր տեսնես Զարալէզ տաճարին տոսկալիքիսար եւ եր-
կար քարէ արձանը, պատգամներ կ'որոհայ: Անոր տեսք
արիւն կը ստոնցեն եւ խրախճանութիւններն ու so-
ները, որոնք անոր առջեւ յանախ բնդացած են, արիւ-
նով կարմրած են միշտ»: (1)

(1) Վանի շրջանակը հին ասեն դիցարանական
կերտն եղած է:

եւ սակայն Տոք.՝ 2. Աղեւս. Վ. Մաքիկեան իր
Արայ գեղեցիկին մէջ՝ Արաբեզը Վանի Լէսկ գիւ-
ղակին սեփականացնելու չիրաւունքը կը քննէ՝ սա տղե-
րով. «Ինչպէս Թովմա Սարմուհի էլ առհասարակ
Վանի այժմեան հայութիւնը Լէզք անունը լիզել բա-
լեն առաջ կը բերեն եւ անով նոյն տեղոյն հետ կապ-
ուած ըլլալը կը մեկնեն: Ոչապի կ'երեւայ, Արեւեան
ալ նոյն մեկնութեան կը միտի. որ սակայն ծնունդ է
աւելի ժողովրդական բնուած լեզուագիտու-
թեան, որուն առանձնայատուկ ձգտումներէն մէկն ալ
բառերու արտաքին նմանութենէն շուտով իրեն ակնկա-
լած եզրակացութիւններու մղումն է:»

Մեր հին պատմութեան հեղինակներն յիշատակած
են Արաբեզը իր զանազան ձեւերով. գոր օր. Եզնիկ,

«Վասպուրական կը կազմէր ի հնու մն հայութեան
բուն կորիզը, Վան քաղաքէն սկսեալ մինչեւ Ուրմիոյ
լինին սահմանները: Վասպուրական հասանգին մէջ մեծ
խանակութեամբ կը գտնուէին հին Հայաստանի մէջ ապ-
րող հին ազգերու, մեծ եւ վոռք, ասէն մէկ արեւ-
ւանքն ու յաղթանակը յաւերճացող աղիւսեայ սոփ-
ակներու, պնակներու (tablette) կամ ընդհանրապէս
բնական ժայռերու եւ մասնաւոր կանգնած յիշատակա-
րաններով, որոնք գրեթէ երբեք հազար երկար տարիներ
բաւալելէ յետոյ՝ անապատ մնացած են:» Կ. Յ.
ՌԱՍՄԱՋԵԱՆ, Բանասէր, հաստ. Ա. Գիրք Գ.
Պարիս 1899:

եղիւիւ, Թովմա Արծրունի, Վանական վարդապետ, Բիւզանդ Փաւստոս, Անանուն կամ Կեղծ Սեբեոս. իսկ նորերէն Զ. Ղ. Մ. Ալիւան, Էմին, Պատկանեան, Գ. Խալապեանց, Կ. Յ. Բաամաքեան, Աբեղեան, Տոքթ. Զ. Աղեբա, Վ. Մարիկեան: Այս վերջիները իրենց հմտական ճանաչեամբ լուսաբանած են այս հարցը: Խորմեան Զայրիկ եւս իր Արծուի Վասպուրականին մէջ իբր տեղական հրատարակութիւն նկարագրած է Լէսկ զիւղը:

Նոյնպէս Պարսկահայ ծանօթ գրող մը Պ. Զայի Անէմեան Վանի առասպելները իրենց ճանեկան մանրամասնութիւններով ընծայած է մեզ իր **Մաղկաբաղով** (Տպ. Էջմիածին):

Իբրեւ վերջին խօսք կ'աւելցնենք թէ հայկական այս գրայք Պրատոն եւն ընդունած է իր **Հասարակապետութեան** Ժ. գրքին մէջ անուններու փոփոխութեամբ, ինչպէս յիշատակած է Զ. Յովսէփ Վ. Գաբրէնեան իր **Պատմութիւն մասնագրութեան Հայոց** տետրին մէջ:

Իլլաւոր աղբիւրներ հոյն գրութեան. — **ՀԻՆ ՀԱՒԱՏԻ ՀԱՅՈՑ. Զ. Ղ. Մ. Ալիւան**, Վեներէիկ, 1895-1909. — **ՀԱՄԵՄՍԱՆԱՆ ՀԵՏՈՋՈՑՈՒԹԻՒՆ ԶԱՐԱԼՆՋԱՅ**, Ելլն. — **Կ. Յ. Բաամաքեան**. Վեներէիկ. 1898 — **ԱՐԱՅ ԳԵՂՆԻԿ**, ստուգամատիւրութիւն, Տոքթ. Զ. Աղեբա. **Վ. Մարիկեան**, Վիեննա, 1930:

Յ. Արամեանի գրայքը. — Այս գրայքը Խորե-

նացոյ **«Ուլուն Ծամիրամայ ի ծով»** խօսքին ժողովրդական բացատրութիւնն է: Կ'ըսուի թէ Ծամիրամ քաղաքին անգամ մը Վասպուրականի մէջ շրջագայած ժամանակ կը տեսնէ որ մահուակներ՝ ուլուններ գտած՝ կը գնեն զանոնք: Ծամիրամ ուլուններուն պատուականութիւնը հանչնալով կ'առնու պատանիներու ձեռքէն եւ կը սկսի անոնցմով կախարդութիւն ընել եւ երկիրը ապականել, ձգելով իրեն՝ բոլոր երիտասարդները իր ցանկութիւնը յագեցնելու համար: Իրեն խաբարական եղող ծեր մը՝ երկիրը այս անհանելի կացութենէն ազատելու հպատակով՝ կը գողնայ որ մը ուլունները եւ կը փախչի, որուն վրայ Ծամիրամ սասիկ բարկացած՝ շուտով պարտասիկի ձեւ կ'առայ իր երկար ու քաւ մազերուն եւ անաղին ապառած մը անոնց մէջ դրած այնպիսի սասիկութեամբ ծերին ետէն կը նետէ, որ մազերն իրմէ կը բաժնուին եւ ապառածն ալ Արատէի բով փոսի մը մէջ կ'իյնայ, զոր մինչեւ այսօր մտով իսկ կը ցուցնէ տեղոյն ժողովուրդը: Իսկ ծերը գողցած ուլունները կը նետէ Վանայ ծովը եւ այսպէս կ'ազատէ երկիրը Ծամիրամի չարութիւններէն:

Այս գրայքէն վերջ աւելցնենք թէ սոցիալապատկերները գերբնական գործիւններ կը վերագրէ պատական հարեալ:

Գրական մարդու հրճումն. — Միւսէի մը հոգին ի՞նչ քան կրնար յուզել քան տեսնել երիտասարդ մը՝ որ յուշիկ յուշիկ իր տետրէն կ'երթար եւ իր թերթէն ձգած գլանիկի մը մնացորդը վեր՝ տանելով իբր մատուցը կը պահպանէր: Ա. Արփաբեան

ՄԱՂԱՔԱՂ ՄՏՔԻ ԲՈՒՐԱՍՏԱՆԷՆ

Հ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԷՐ-ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ

Բռնաւորներուն փորձազոյն զքօւանքը՝ ուրիշի արցունքն է, եւ մեծագոյնն՝ անոնց արիւնը:

Պատմութիւնը անցելոյն պատկերն է՝ ուր փառքի բարեկամները նախատիպար մը փնտոնելու կուգան:

Մեծագոյն սխալները՝ դուստր են յաճախ մեծ յաղթութեանց:

Անձի մը նկարագիրը ճանչնալէ յետոյ, դիւրին է գուշակել ապագայն: Նկարագիրը այն է գործերուն՝ ինչ որ աղբիւրը վտակին:

Նենգութիւնը տկար ժողովուրդներու զէնքն է, բուն անկեղծութիւնը՝ հզօրներու:

Եռանդուն բնատրուածեանց յատկանիշն է երբեք իր գործը ամբողջացած չհամարել, այլ միշտ իր ծրագրին վրայ նոր յաւելուած մ'ընել, այնուհետեւ զո՞հ սրտով մեռնելու համար:

Քաղեց

Խ. Հ.

ՅՈՐԴՈՐԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ.

ԱՆՅԵԱԼԻ ԴԵՊՔԵՐ, ՆԵՐԿԱՅԻ ՊԷՏՔԵՐ

Դեքէ բանամեակ մը սահեցաւ այն օրերէն, երբ ամենա կ'ապրէինք խաղաղօրէն եւ բարեբաւս մեր ծննդավայրին մէջ՝ սնուցանելով մեր հոգիները հեռաւոր ապագայի երազներով. սէր մեր ընտանեկան մահուր կենցաղի, կրօնական սրբութեանց, հայկական աւանդութեանց:

Իսկ համախառնային պատերազմէն աղիւն ցունեցանք ի սփիւռս աշխարհի: Մենք որ, երէկ մեր նակսին զոհար իջնումք եւ արդար վաստակով կ'ապրէինք ազատէն եւ կ'ապրեցնէինք ուրիշները, այսօր ոչինչ ունինք. ոչ մէկ շէնք, տուն, եկեղեցի եւ դպրոց: Կը քափառինք աշխարհներ՝ իբր աղօթատեղի եւ դպրանոց ունենալով օտարի խոնար խրճիթները: Թող երկար տալիս երբեք հոլովումով մոռցուին այս իսկուր յիշատակներ. քողովնք պատմութեան միայն այս անբաղձալի դէպքեր արձանագրել:

Ազգ մը, ժողովուրդ մը կրնայ արմատախիլ ըլլալ իր հայրենի հողէն այսպէս, եւ սակայն չանցնէիր, ցորչափ ասեմ մահուր պահէ իր ընտանեկան սրբութիւնները, պիտի փարի իր մայրենի լեզուին, եկեղեցիին եւ պատմութեան, եթէ ոյժ տայ իր տոհմային դաստիարակութեան եւ պահպանել իր ազգային եսը:

Շիսակ է քէ, հայ անցեալ պատմութեան խոր
էջերուն մէջ, անօրինակ է տեսնել այսպիսի զանգուա-
ծային արտագաղթի դէպքեր, որպիսին էր մերինը: Իր-
եւ հետեւանք այս խոր դրութեան, կորսնցուցինք ո՛չ
միայն մեր ինչքն ու հարստութիւն, պատիւն ու արժա-
նիք, այլ անգիտակցօրէն եւ հարկադրաբար ընդօրինա-
ցինք յոռի սովորոյթներ եւ մեզմէ ոմանք ալ խորա-
տալուեցան այլապէս մի եւ ազգագայնացումի անեղ
անդունդին մէջ: Մասամբ մեղադրելի չենք, երբ նկատ-
ուենքան՝ քէ, ուրիշ ո՛ր եւ է ազգ կամ ժողովուրդ
մեզմէ շատ անելի վատարացած եւ այլապէս մի պիտի
ըլլար, եթէ երթարկուէր նմանօրինակ խոր դէպքերու:
Բայց շատ ալ դատաւարելի ենք, երբ ամէն ազգէ ա-
ւելի կը սիրենք զիրար հալածել, զիրար վարկաբեկել,
զիրար զրպարշել եւ պահել իրարու հանդէպ բնա-
խնդրութիւն եւ ասելութիւն: Ահա մեր վերերը:

Որպէս զի, կարենանք դարձանել մեր ներքին
փոտութիւնը, հարկ է մտնել նմարիս յառաջդիմութեան
շաւղին մէջ. միանալ, գործնալ եւ արտադրուիլ մեր
ներքին կեանքի զարգացումով՝ զսնելու համար իրական
հրճումնք եւ սփոփանք:

Եւ քանի որ, ժամանակի դժբախտ քերուածով ին-
կած ենք այս ժամանակաւոր դէպքերու եւ պատահա-
րներու շրջիմն մէջ. ուրեմն կրկին կը հարցնենք, ո՞ր
պէտք է փնտռել այս ազգային փնացումի դարձանք եւ
որո՞նց մօտ: Այս կարեւոր հարցերուն պիտի ջանանք
պատասխանել հակիրճ խորհրդածութիւններով:

Հա՛յ ժողովուրդ, առաջին դիտողութիւնս հեղի
կ'ուղղեմ: Մինչեւ ե՞րբ բւրած ես խոր բունի մէջ: Դու
պարտքեր ունիս բոլ անձիդ, ընտանիքիդ ազգիդ եւ հայրե-
նիքիդ հանդէպ: Կը խաղաւանենք զեղ, երբ կ'ըսենք քէ,
բոլ դժբաղդութիւններուդ պատճառ եղած են կոպան ու
Աւետարանը, հաւատքն ու եկեղեցին: Ո՛չ, ոչ երբե՛ք.
ընդհակառակը, անոնք են եղած զլիստ որ ազգակը
ազգային միութեան եւ ներքին կազմակերպութեան:
Բայց պէ՛տք է գիտնալ քէ բոլ նախնիքդ շատ ատելի արի
եւ բարի էին եւ արժեցնող՝ իրենց ձիրքերը: Անոնց
կեանքին մէջ ա՛ւելի զօրեղ տեղ գրաւած էին երկու
սրբութիւններ. — Կրօն եւ ազգութիւն: Յաւալի չէ՞
տեսնել բոլ մէջդ անհասկցողութիւն, պատակտում, շա-
հախնդրութիւն եւ թալութիւն: Ո՛ւստի, հոգ տա՛ր ըն-
տանեկան մաքուր եւ սուրբ կեանքի. հա՛տ ապրէ՛, ո՛չ
միայն ցեղակիցիդ հետ, այլ ամէն անոնց հետ, որոնց
մէջ կը գտնուիս նոյն միջավայրի եւ նոյն երկրի մէջ:
Շահդ եւ վատակող նուիրէ զաւակներուդ առողջ կըր-
թութեան: Մարդուն թեմամբն եւ բարեկամը իր իսկ
անձը, ինքն է: Դուք հայելին ես բոլ զաւակներուդ,
որոնք բոլ մէջդ պիտի տեսնեն իրենց գեղն ու շնորհ
կամ փոքրութիւնը, բարութիւնը կամ յոռութիւնը:

Ուրեմն, ժողովուրդ, ջանա՛, փութա՛ կատարելու
պարտքդ անքերի: Այս է խոհարհ երեցիս խօսքը հեղի:
Մի՛ խաբարիր պոռոտախօս լու իմաստակ անձերու
շաղփանփանէնք, զգոյշ եղի՛ր անոնց հանդէպ, որոնք
առաջնորդել կը փորձեն զեղ մոլոր նամբաներու մէջ:

վերջապէս, մի' անցքներ համուած օրեր յուրօրէն
սրնարաններու, զինեռուններու եւ խաղաղաբերու մէջ:
Զգաս հանոյք փնտէր եղ: **Մարդ եղիր:**

Հայ կղեր, իրապէս փոս է ուղիւն եւ դժուարին,
գոր ընտրէր ես: Ունիս եւ պիտի ունենաս հալա-
ծանքի, խժըժողի եւ նոյն իսկ զբարսողի խմբակներ:
Մի' լճանիւր, մի' յուսահասիւր անոնց խարդախանէն,
այլ փախ' անսայթաք եւ անվեհեր փու համբան, պաշ-
պան կանգնելով հօտիդ:

Գայլեր կը մտնեն անոր մէջ, որոմներ կը ցանուին
հունձի անաղարս դաշտերում, արմատախիլ ընել կը
ջանան մասալ սրտերու մէջէն բարեպաշտութեան, եր-
կիւղածութեան եւ սրբութեան վեհ սկզբունքները եւ
բոյներ կը սրսկուին փոխաւէն: Ծառացի'ր, բարձրա-
ցո'ւր մականդ, կանգուն կեցի'ր նուիրական կեանքի
պատկէտին վրայ, հեզմանով դիտէ' այս ամէնը եւ իբ-
րեւ փաշ հովիւ' հովուել ջանա' բանաւոր հօդ: Մի
շողմոքներ, մի' ստեր, մի' ստորնաւոր:

Շարժէ' գրիչդ, պաշտպանելու արդարութիւնը, փա-
րակէ' Ս. Գիրքի ճշմարտութիւնը եւ իբրեւ սիրած եւ
պաշտած կրօնիդ հոգեւոր զինուոր, մարտնչի'ր մոլու-
թիւններու եւ մոլորութիւններու դէմ, ու այն ասեմ
խաւուսն կ'ունենաս ըսելու Առաքելին պէս. «Զքն-
թացսրն եւ զպարսն իմ կասարեցի, արդ մնան ինձ
կեանք անմահական»:

Վերջին խօսք մըն ալ կուսակցամուկներու համար:
Հա'րկ է ծանրանալ կուսակցական ՏԵԳ երեւոյթներու

մասին: Կը սիրենք սկզբունքային հիմնական խնդիրնե-
րու շուրջ տեղի ունեցող լուրջ վիճաբանութիւններն,
բայց զգուսն կը գգանք' սին հակաճառութիւններէն,
«Եւագոյն» ի անիմաստ վեճերէն, «Ներգաղթ» ի հակա-
մասն խնդիրներէն եւ առաւելապէս անիրաւօրէն այս
ու այն հայրուածող եւ անպատեհող անտեղի գրու-
թիւններէ:

Բարեկա'մ. դու պէտք է հետեւիս փու նախնիքնե-
րու ընդգրկած մամուր կենցաղին: Եթէ ունիս հայ ժո-
ղովուրդը առաջնորդելու տենչ ու ոգի, առաջնորդէ'
զայն մամուր կեանքի, բարոյական սկզբունքներու.
Մի գրգռէր կիրքեր, մի փնայցներ միտքեր: Այսօր, ի
տես ձեր իրեանալիւ շարժումի, ձեր նախնի գաղա-
փաւակից ընկերները բողոքի շարքեր կը տեղացնեն ձեր
զիջումն' իրենց գերեզմանի խորքերէն: Այս բոլորը չեն
վարդապետական հարգներ, այլ սրցաւ հայրենակցի
մը սրտին ներքին համոզումը: Ամէնու ալ գիտնալ օգ-
տելի անցեալի դէպքերէն եւ ջանալ օգտագործել ներ-
կայի անհրաժեշտ պէտքերը: Ահա Միջագետքի մէկ անկիւ-
նէն արձակուած անկեղծութեան ձայնի մը արձագանգը:

29 Յու. 933

ՄԵԾ. ՈՊ. ԲԶԻՅ. ՈՐԶԱՆԵԱՆ

Բերկուկ (Իրազ)

ԲՐՈՑ. ԳԷՈՐԳ ՊԱՅԵՍԿԻ

Ձուղայեցի ընտանիքի զաւակ, Գէորգ ծնած է Տալմացիոյ Ռակուզա քաղաքը 1668 ին: Եղած է Նաբոլիի բժշկական համալսարանի փայլուն ընթացաւարտ, ճամբորդած է Անգղիա, Հոլանտա, Գերմանիա եւ Ֆրանսա, որմէ դարձին Հռոմ կը հաստատուի, ուր մեծ հռչակ կը հանէ թէ՛ իրր կարող բժիշկ եւ թէ՛ իրր գիտուն: Իրկար ատեն դասախօս Հռոմիւ ժըշկական համալսարանին, հրատարակած է գիտական աշխարհէն շատ գնահատուած շուրջ 10 հատոր թանկարժէք գործեր, անդամակցած է Մեծին Բրիտանիոյ արքայական բժշկական ակադեմիին, ինչպէս նաեւ թագմաթիւ բժշկական ընկերութեանց:

Պայեսկի վաղահաս մահ մը կ'ունենայ 38 տարեկան հասակին (1706) եւ մեծահանդէս յուղարկաւորութեամբ կը Թաղուի Հռոմի Ս. Մարկեղիոս եկեղեցին:

Մեր ազգակիցը Իտալիոյ բժշկական փառքերէն մին եղած եւ պատուում է «Հռոմի Հիպոկրատ» քախողսով:

(Քաղաւածք «Կոչնակ» ի հին քիւետէն)

Հալուստին տուածը շատ հեղ քաղմաջուր գետի մը կը նմանի, որ արտիղ բովէն կ'անցնի կ'երթայ. իսկ հասարակաց տուածը՝ ճղծղած առուակներու, սրոնք աւելի օգտակար են արտիղ, վասն զի մէջէն կ'անցնի:

ԽԻԿԱՐ

Ի՞նչ երջանիկ հող է այն հողը՝ որ իմ կերած հացիս ցորենը բուսուցեր է, անոր ալ սերմը նոյն հողէն բուսեր է, այսպէս ալ զիս եւ իմ նախնիքս միշտ իրմէ բուսուցեր եւ իր մէջ պիտի ծածկէ:

ԽԻԿԱՐ

Հայրենեաց յիշատակն աւելի զօրաւոր է քան զօտար երկրի ներկայութիւնը: Բարեխնի ուռենիներն ալ կրնան երուստղեմայ քնարներն հսկեցնել, եփրտայ ալիքներն ալ զՅորդանան յիշեցնել:

ԽԻԿԱՐ

Մարդուս կեանքը երկու դուռ ունի. մէկէն ներս կը մտնէ, միւսէն դուրս կ'ելնէ: Որչափ մէկէն հեռանաս, այնչափ միւսին կը մօտենաս, եւ որչափ որ ելնելու դրան կը մօտենաս, այնչափ աւելի մտածէ վրան:

ԽԻԿԱՐ

Ծանօթ. — Հետեւեալ գրութիւնը մեծայարգ Մխիթարեան Հօր մը գրչէն էլած՝ նոր փաստ է Մխիթարայ դարաւոր տան ազգասիրական չնցող ոգիին, որով խոնարհ հայ ուսուցչի մը արժանիքը դրուատակից կը բարձրացնէ. այսու հայ մտաւարականութիւնը հաջալերելու ձգտումով: Խորին շնորհակալութիւն:

ԳՐԱՆԻ ՏԱՐԵՑՈՅՑՍ ԵՒ ԻՐ ԶԵՂԻՆԱԿԸ

1934 նորածագ տարուոյ մէջ՝ կը բոլորէ իր տասնընինգամեակը **ԳՐԱՆԻ ՏԱՐԵՑՈՅՑՍ**, եւ իւր հեղինակն՝ Սիմոն Գաբումանն՝ կը թեւակոխէ թր եօթանասունու մէկերորդ տարին: Այս զոյգ տարբերչաքաններ, սուիթ կ'ընծայեն ստորագրողիս գոնն, հարիւրանցի ակնարկ մը տալ գործունեայ կեանքին՝ (1)

ՍԻՄՈՆ ԳԱԲԱՄԱՆՅԱՆ

(1) Հեղինակիս մասին կենսագրական տեղեկութիւններս հաղած եմ իւր իսկ բերնէն:

ընծայած է ազգիս ստուար խումբ մը զարգացած եւ օգտակար հայորդիներու, եւ սիանգամայն կէս դարէն աւելի գրիչ շարժած:

Կոստանդնուպոլսեցի սիրակցորդ ամուսնեւ Մահտեսի Յովհաննէսի եւ Տիրուհիի (1) զաւակն (2) է Սիմոն: Ծննդեանը խանձարուրն է, եղած Կոստանդնուպոլիս, Գում-գարը, Մուլթաշը թաղն ուր բաւած է աչքերն ի լոյս 1863 թուականին:

(1) Ծնեալ Արսէնեան:

(2) Սիմոն ունեցած է երկու եղբայր ալ, որոնց միջինն էր ինքը, նոյնպէս երկու քույր: Անդրանիկը Միհրան, առեւտրական, մեռած ի Մանչեսթըր, ուր հաստատուած էր 30 տարիէ ի վեր, փեսայացած Պապայեան ընտանիքին: Իսկ կիսերը Տիգրան, նոյնպէս առեւտրական. սա եւս մեռած: Քոյրերէն Մաննիկ՝ ծաղիկ հասակի մէջ գոն եղած քաջասակի, որուն կորուստի ցաւն կ'ընկնէ իւր զգայուն մայրը. քիչ տեսնէն առ եւս կը հետէի իւր զաւակին: Իսկ փոքր Զարուհի կ'ապրի տակաւին. այրին է ծանօթ երեւիտիւն եւ Պատրիարքարանի ժողովներուն անդամ եւ հրապարակի վրայ առաջնակարգ վաճառական Բարսեղ Աւետիսեանի, որուն երէց եղբայրն էր Թովմաս, փեսայացած եւ փիմէ Զօպանեանի. **Անայիս** գրական աղունդով ծառայած հայ գրականութեան: Իսկ միջինը Կարապետ, փեսայացած ծանօթ դաստիարակ Յովհաննէս Հինդլեանի բոջ Սարբեիկի:

Սիմոն հազիւ երկու երեք տարեկանին՝ շատ տկար կազմովը մատանջութիւն կը պատճառէ իր գորովագութ ծնողքին, որոնք իրենց այս քնքուշիկ մանկիկը փրկելու համար վերահաս վտանգէ, Դուժգաբուէն կը տեղափոխուին Ալիւտարի Իճատիէ թաղը, որ իր կազդուրիչ օդով ու ջրով գրեթէ կը հրաշագործէ Սիմոնիկին վրայ, այնպէս որ քիչ ատենէն կ'ապարքին իսն, կը դառնայ քաջառողջ ու կայտառ:

Վեց եօթը տարեկանին՝ ծնողքը Իճատիէն կը փոխադրուին Սէլամիէ թաղը (1), ուր էր Ս Խաչի վարժարանը. հոն կը յաճախէ իր եղբայրներուն հետ: Սիմոն՝ քանի մը տարուան մէջ՝ կը ստանայ հոս իր նախնական կրթութիւնը: Ս. Խաչի վարժարանը հետզհետէ փայլուն շրջաններ կ'ունենայ, շնորհիւ առաջնակարգ այցելու ուսուցիչներու: Վարժարանին հոգաբարձու էր Յակոբ - Արշակ (2) որուն ձեռներեցութեամբ պարտէզին մէջ կը կառուցուի **ԼՍԱՐԱՆ**, տակայն՝ քիչ վերջը՝ տնտեսական պատճառներով կը խանգարուի վարժարանը, ուստի Սիմոն իր կրտսեր եղբոր հետ կ'անցնի Նոր-Թաղի ձեմարան վարժարանը:

Հոս, Սիմոնի մտաւորական կարողութիւնը կը

(1) Յետոյ ասկից ալ կը փոխադրուին իրենց սեփական տունը Զիլիմսար Պահէշ:

(2) Սա ձիւ կը մասակարաւէր աշակերտաց դասագրքերը ու քղբեղէնները:

ծիլ, կը ծաղկի ու կը պտղաբերէ, նոյն ատենի բազմահմուտ ուսուցիչներու ջանքերով՝ մանաւանդ իւր անխոնջ աշխատասիրութեամբ, մասնաւորապէս հայ լեզուի, հայ գրականութեան եւ հայ մատենագրութեան համար, զորս կը սիրէր չափազանց, եւ որոնց պիտի նուիրուէր ապագային մշտապէս:

ձեմարանին մէջ՝ Սիմոն առաջին անգամ հայերէնի ուսուցիչ կ'ունենայ Սիմոն Ֆէլէկեանը, որ այն օրերուն իր քերթուածներով համալսի էր տիրացած: Դժբախտաբար, Ֆէլէկեան առանց ուսուցանելու հայ լեզուին անհրաժեշտ նախատարերքը, կը սկսի ոտանաւոր յօրինելու մարգել աշակերտները: Այս ընթացքով, Ֆէլէկեան տակաւ կը կորսնցնէ վարկը եւ վերջապէս կը մարի անոր աստղը:

Նոյն տարիներուն, Տէր Խորէն քահանայ Փէհլիվանեան եւ Քրիստոստուր Խազարոսեան կը կարգուին յաջորդաբար տնտէջ ձեմարանի, գրաբարի ճաշակը կուտան աշակերտներուն, թարգմանել ու լուծել տալով ոսկեգիրքը եղիշէի: Ասոնցմէ վերջ հայերէնի ուսուցիչ կը կարգուի՝ ձեմարանի բարձրագոյն աշակերտներէն՝ Միհրան Դուրեան (1), որ Պուէտ Խաչատուր Միսաքեանէ մասնաւորապէս օգտուած էր մայրերէնի լեզուի համար, որով ձեմարանի դասերը կ'ունենան կանոնաւոր ընթացք: Աշակերտները կը մարգուին Հիւրմիւզեանի գեղեցիկ թարգմանութիւններով,

(1) Ապագայ եղիշէ եպիս. Դուրեան:

գոր օր. Պօղ եւ Վիրգինէ, Նումա Պօմպիլիոս, Վիր-
րիլեայ Ենէակիան, եւլն: Աւելի վերջ Հ. Արսէն
Բագրատունի թարգմանութիւններով: Նոյնպէս կ'ու-
սանին Պատմութիւն Հայ մատենագրութեան, կը
գրեն յաջող շարադրութիւններ:

Ճեմարանի ուսուցչական կազմը հետեւեալ կեր-
պով էր Սիմոնի ուսանողական տարիներուն: Կրօնա-
գիտութեան ուսուցիչն էր Տէր Մատթէոս եպիսկոպոս
Իզմիրեան (1877-1880), հմուտ իւր մասնագիտին
մէջ, պատկառազօր իր երեւոյթով, որուն խորին
լրջութենէն կը հմայուի ամբողջ ուսանողութիւնը,
այն աստիճանի՝ որ ուսանողներէն ոմանք ձգտում
կ'ունենան ընդգրկելու եկեղեցական վիճակը: Այս
տպաւորութեան ներքեւ՝ ճեմարանի վերջընթեր կար-
գէն՝ Խաչիկ Արծրունի, եւ բարձրագոյն կարգէն՝
Միհրան Դուբեան՝ խնդրագիր կուտան Սրբազանին՝
կուսակրոն եկեղեցական ըլլալու, որ սիրով նկատի
կ'առնէ անոնց խնդրագիրները. եւ 1879 ին Հոգեգա-
լըստեան տօնին կը ձեռնադրէ երկուքն կուսակրօն
եկեղեցական: (1)

Դուբեան՝ ձեռնադրուելէն վերջ՝ այլ եւս կը
նուիրուի ճեմարանի աշակերտաց լեզուի եւ հայ մա-
տենագրութեան դասաւանդութեան, որով կը վառէ

(1) Ասոնց հետ միասին կը ձեռնադրուի Գեւե Յով-
հաննէս Արեւուրդի, ապագայ Պատրիարք, յանձնարա-
ւած Ներսէս Պատրիարքէն:

կը բարձրէ սիրտերը բոլորին՝ մանաւանդ Սիմոնինը,
որ այն օրէն կ'ուխտէ մասնաճիւղ ընտրել իրեն հա-
յերէնը եւ հայ մատենագրութիւնը:

Ճեմարանը կ'ունենայ ուրիշ նշանաւոր ուսուցիչ-
ներ եւս, որոնք էին Ֆրանսերէնի համար՝ Պրն. Թա-
միզիէ եւ Սրապիոն Թղեան. Անգղիերէնի՝ Աւետիս
Պատուելի Տէր-Սահակեան. Թուրքաշուքեան՝ Յարու-
թիւն Թիւլեան. Ընդհ. ազգաց Պատմութեան՝ Գրիգոր
Զաքարեան. Թուրքերէնի՝ Գարամասթէոսեան, յե-
տոյ՝ Պօղոս Դաւրպեան, Գծագրութեան՝ Սիմոն Եա-
զըճեան. Դեղագրութեան՝ Միհրան Տէօքմէճեան:
Սակայն, 1880 ին, Սկիւտարի երեք թաղերը՝ Իճա-
տիէ, Ս Խաչ եւ Նոր-Թաղ կը միացնեն իրենց վար-
ժարանները Համբարձում Բիէկճեանի տեսչութեամբ,
եւ Ս. Խաչը իրրեւ կեդրոն ուսումնարան կ'ըլլայ:
Հոս, Նոր-Թաղի բարձրագոյն կարգը՝ որուն աշակերտ-
ներն էին Սիմոն, Գրիգոր Իճատճեան, Բարսեղ Էն-
տրճեան (1), Յարութիւն Գաղազեան, Լեւոն Ռուբեն-
եան, Արմենակ Աստուածատրեան. Ռատմարանին
բարձրագոյն կարգը կ'ըլլայ հոն գտնուող մի քանի-
ներու (2) հետ:

Հոս ալ դարձեալ հայերէնի եւ հայ մատենա-
գրութեան դասաւանդութիւնը կը շարունակէ Դուբ-

(1) Այժմ Տէր Հմայեակ Ա. Բահանայ Էմբուէճեան:

(2) Ասոնց կարգէն էր Կարապէտ Գարակիլեան,
այժմ ի Պոսքրն:

եան վարդապետ, սակայն երկար չի տեսեր, կը քայ-
քայուի միւռթիւնս, եւ վարժարանները կը վերած-
ուին իրենց նախկին վիճակին: Նոր-Թաղի կարգը կը
դաւնայ ձեմարան, ուր սակայն քիչ կը մնան, որով-
հետեւ այլ եւս բաւական զարգացած էին աշակերտ-
ներն ուսման մէջ: Այս ժամանակն էր որ Սիմոնի
կարգը՝ իրրեւ իրենց ուսման աւարտածաւ՝ գրաբարի
կը Թարգմանէ Շաղապրիանի **Աղալա** վիպասանու-
թիւնը, իրենց ուսուցիչ Դուրեան եղիշէ վարդապետի
սրբազրութեամբ, Տպ. 1880 ին: Այս հրատարակու-
թիւնս լաւ կը գնահատուի նոյն ժամանակի գրագէտ-
ներէն: Պուէտ Խաչատուր Միսաքեան իր գոհունա-
կութիւնը կը յայտնէ այս բառերով. «Աղալայի նման
սիրային վիպասանութիւններ յօրինելու համար քսան
Շաղապրիաններ գրիչ ի ձեռին չեն բաւեր, այլ ինձ
մեծ ուրախութիւն է որ Սահակայ եւ Մեսրոպայ լե-
զուն կը մշակուի յաջողապէս. դուք էք որ ասոր
կ'աշխատիք, փորրիկ ուսանողներ, շատ ապրիք»:
Նոյնպէս Ռէթէսա Պերպէրեան առիթ կը համարի
գրաւորապէս իր կարծիքը հրատարակել, մասնաւոր
նամակ մը ուղղելով Աղալայի Թարգմանիչներուն,
գրաբարի յաղթանակին համար այս յայտարարու-
թեամբ իր գրաբար նամակին մէջ. «Եկեցէ օր, որ-
պէս եւ եկն վասն բազմաց, զի հանդարտեալ լոնս-
ցեն կիրք, եւս պայծառ ծագեցէ լոյս ճշմարտու-
թեան, եւլն»: Նոյն իսկ Զապէլ Խանճեան զրուստա-
լից վրախօսականով մը կը պատուէ ուսանողական

այս ձեռնարկը, որովհետեւ նոյն ատենները գրական
հրապարակը կ'աղմկէր գրաբարի եւ աշխարհարարի
լեզուապայքարը, որուն գլխաւոր ակոյնեաններն էին
գրաբարի համար Սր. Զապէլ Խանճեան (**Ա. Խանճեան**),
իսկ աշխարհարարի համար Բիւզանդ Քէչեան (**Ա. Բիւ-
զանդ**), որուն մէջ կը մխրճուին յետոյ ծանօթ գրա-
բարագէտ Մ. Գարագաշեան եւ ուրիշներ. այս պատ-
ճառաւ ալ Աղալայի Թարգմանութիւնը աշադու-
թիւն կը գրաւէ:

Սիմոն ուսանողութեան վերջին տարիներուն՝
աշակերտ ըլլալով հանդերձ՝ օգն. ուսուցիչ կը կար-
գուի՝ իրրեւ յաջորդ եղիագար Տէօփլէթեանի, եւ երբ
Դուրեան վարդապետ կը մեկնի Պարտիզակ իրրեւ
տեսուչ դպրոցին եւ քարոզիչ, այնուհետեւ անոր կը
յաջորդէ Սիմոն՝ նոյն իսկ Դուրեանի յանձնարարու-
թեամբ, զեռ շատ մատաղ՝ հազիւ տասնըվեց տարե-
կան հասակին մէջ, որ ատեն կը սկսի նաեւ ուսանա-
ւոր գրել ու հրատարակել Գէորգ Այվազեանի **Մա-
մուլ** գաւեշտաթերթին մէջ:

1880 - 85 տարիներուն, Սիմոն ձեմարանի հայե-
րէնի գլխաւոր ուսուցիչ կ'ըլլայ, Պօղոս Թորգոմեանի
հոգաբարձութեան ներքեւ: Այս տարիներուն, կարիքի
է ըսել, թէ ձեմարանը իր ոսկեղարու օրերը կ'ապ-
րէր, որուն յառաջդիմութեան մեծապէս կը նպաստեն
տնօրէն Գարեգին Գալաֆեան եւ ինքը Սիմոն Գա-
րամաճեան ու քանքերնին կը պատկուի լաւ արդիւնք-
ներով: Այս ատենի մասն աղոց բարձրագոյն կարգի

աշակերտներն էին Արշակ եւ Հայկ Խօճասարեան, Գրիգոր Վանլըբեան, Լեւոն Մազլըմեան, Հրանտ եւ Տիգրան Ֆէրուխան, Դրիգոր Դարունեան, Երմոգիւն եւ Խաչիկ Դուլումճեան, Թովմաս Աճէմեան:

Միջոց մըն ալ, Պաղար-պաշի, Հայոց գերեզմանատան դէմ՝ մասնաւոր վարժարան մը կը բանայ Սիմոն Նոր. Գաբոց անուանով, բայց հագիւ տարուան մը կարճ կեանք կ'ունենայ: Իսկ 1887 ին, երբ ձեմարանը եւ Ս. Կարապետ եկեղեցին կ'այրին, ձեմարանի այլուսի ճարճատեւներուն մէջ կ'ըլլան Սիմոն եւ Դարեգին Դավաֆեան, որոնք երկուքը ձեռք ձեռքի տուած՝ կը յաջողին մէջի գոյրերը փրկել հրդեհի կատաղութենէն:

Նոյն պաշտօնավարութեան տարիներուն՝ Սիմոն կը հրատարակէ **Ընթանիք** խորագրով բարոյական հանդէս մը (1883-4) ին: Դարձեալ, **Հասուածք ի Ս. Գրոց** տետրակ մը եւ էմէ Մարդէնի **Մարց դասփարակութեան** Ա. հատորի թարգմանութիւնը:

ձեմարանէն վերջ՝ ուսուցչի պաշտօն կը ստանձնէ Սկիւտար, Իճատիէ՝ Ներսէսեան վարժարան. Սէլամիէ՝ Ս. Խաչ: ձեմարանի այրած տարին պաշտօնի կը կոչուի Դոււմ-գափու՝ Մայր Վարժարան. այնուհետեւ հետզհետէ կը պաշտօնավարէ Եէնի-գաբը՝ Հայկանուշեան վարժարան. Պագրգիւղ՝ Տատեան վարժարան. Սկիւտար՝ Մէղպարեան աղջկանց վարժարան. Դատր-իւղ՝ Արամեան վարժարան. Բերա՝ Լայսեան վարժարան. Դոււմ-գաբը՝ Դպրոցասէր Տիկ-

նանց վարժարան. Խասգիւղ՝ Ներսէսեան վարժարան. դարձեալ Սկիւտար՝ Ֆրէնսերու վարժարան, հայ տղոց Հայերէնի ուսուցիչ. նաեւ Դուլում Սէն-Պընուա, նոյնպէս:

Միւս կողմէն, միթէ զարմանալու արժանի չէ՞, որ այսքան ուսուցչական ու դաստիարակական գրադումներէ վերջ՝ մեր մեղուաջան Սիմոն հայ գրական գանձանակը լեցուցեր է իր բազմաթիւ գնահատելի ինքնագրութիւններով ու թարգմանութիւններով, զորս յիշատակելով միայն պիտի քաւականանամ, **Գրպոնի Տարեցոյցիս** անծուկ էջերուն չներհուլ համար ընդարձակօրէն խօսիլը իւրաքանչիւրին վրայ: Բացի վերեւ յիշատակուածներէն՝ ահաւասիկ Սիմոնի մնացորդ գործոց ցանկը.

1. **Թէոսոս Սալիուհի** կամ **Գրխասեանայ Ըն Խաակր**. Ողբերգ. ի չորս եւ ի մի արար:
2. **Հաւաքածոյ բնիք գրուածոց** ազգ եւ օտար մատենագրաց, պատկերազարդ, աշխարհիկ լեզուաւ, արծակ եւ ոտանուէր, մասն Ա. տպ 5 անգամ:
3. **Նոյն**. Բ. մասն. բարձրագոյն ընթացք, տպ. 4 անգամ:
4. **Նոր Բառագիրք** հայ լեզուի. բառք 30,000:
5. **Նոյնը**, աւելի քնդարձակ, պատկերազարդ, արժանացած Իզմիրեանց մրցանակին, 1910 ին:
6. **Առձեռն ցումակամի**. տպ. 3 անգամ:
7. **Փնջիկ**, աշխարհարար հաւաքածոյ կամ

նախապատրաստական տարի հայերէն արտասանութեանց, պատկերազարդ: Հետեւողութեամբ Մօնոյի «Արտասանութեան Ա. տարի» դասագրքին:

8. Նոր բեռակաւուրիւն հայերէն գրաբար լեզուի. 1907 ին:

9. Նոր ծաղկաբաղ, հաւաքածոյ աշխարհիկ լեզուաւ, պատկերազարդ, դասագիրք ընթերցանութեան եւ արտասանութեան, կազմական կանոնին համաձայն պատրաստուած:

10. Բարեկիւր աղջիկ, պատկերազարդ Ընթերցարան աղջկանց վարժարաններու համար. Թարգմանութիւն Ֆրանսերէնէ, 1900 ին:

11. Փոքրիկ Ընթերցարան. Հետեւողութեամբ Նէէլի Բ. ընթերցարանին. Ա. տարի:

12. Վրպանի Տարեցոյց, պատկերազարդ, (1920 1934):

Բացի այս հրատարակութիւններէն՝ Սիմոն ունի անտիպ երկատիրութիւններ, զանազան Օրագիրներու եւ Պարբերաթերթերու մէջ հմտալից յօդուածներ, բանաստեղծութիւններ, արժանի ամփոփուելու առանձին հատորներու մէջ:

Սիմոն ա՛յլ եւս պարտասած երկարամեայ ուսուցչական եւ դաստիարակական պաշտօններուն ծանր աշխատութիւններէն, 1914 ին համաշխարհական պատերազմին կամովին կը դադրի ուսուցչութենէ, եւ 1916 ին գրատուն կը բանայ Կ. Պոլիս, Զագմագճըլար. ու կը շարունակէ զայն մինչեւ 1929

թուականը, որ առեւն՝ ամենամեծ ղժբախառնութիւնը կ'ունենայ ընդունելու կաթուածի հարուած մը իր յոգնած մարմնոյն վրայ, որ կը ցնցուի ու ձեռնթափ կ'ըլլայ գործերէն, միայն ձեռքէն չթողուր երբեք իր սիրուն, փորրածաւալ **Վրպանի Տարեցոյցը:** Իւր գութգութանքի միակ այս առարկայն, **Վրպանի Տարեցոյցը**՝ ինչպէս վերեւ ըստեցաւ, այս տարի կը բոլորէ իր տասներհինգամեակը, որուն ամէն տարուան սիւնակները պճնազարդուած են ականաւոր գրիչներու հմտալից յօդուածներով՝ իցի՛ւ ամէն հայորդի անպակաս ընէր իր զրպանէն այս ոսկեղինիկ **Վրպանի Տարեցոյցը:**

Վրպանի Տարեցոյցիա Հեղինակն՝ Սիմոն Գաբամանեան՝ տասը տարիէ ի վեր հետեւ ապրելով իր մէկ հատիկ մասն զաւակէն՝ կը տոչորէր անոր կարօտովը. չկրնարով այլ եւս հանդուրժել, անցած Սեպտեմբերի 27 ին՝ իր տիկինին հետ մեկնեցաւ, միանալու համար իր զուկին՝ ի Ֆրանսա: Կը մաղթեմ սրտանց անկեղծ բարեկամիս, որ այս տեղափոխութիւնս հրաշագործէ իւր հարուածուած մարմնին վրայ, լուծուին ջգային պրկումները, որպէս զի արագաշարժ գրիչը՝ դեռ երկարածիգ տարիներ՝ սողէ իր մտքին գեղեցիկ իմաստները սիւնակներուն վրայ իր **Վրպանի Տարեցոյց**ին:

Զ. ԵՓՐԵՄ Ծ. Վ. ԱՊՐԱՅԵԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ, ԱՌՈՂՋԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՑԼ ԵՒ ԱՅԼՔ

ՀՐԱՇԱՊԱՏՈՒՐ:

ԵՐԵՎ ԹՈՉՈՒՆ ԵՒ ԵՐԵՎ ԾԱՂԻԿ

Հրաւայի է բնութիւնը եւ լեցուն՝ հրաւայիմեն-
ռով: Այս անգամ անոնցմէ պիտի խօսինք վեց հասին
վրայ, երեք՝ քոչուն եւ երեք՝ ծաղիկ:

**1. Երկայնասուն. Եօֆօհամա ափա-
ղաղը.** — Ինչպէս անուանեն ալ յայտնի է, յասուկ է
ձափոնի. ուր կը գտնուի Բրիտանի 600 տարի առաջ:
Սիրուն եւ եղակաւ հակապատկեր մը կը կազմէ ծանօթ
հաւազգիներուն: Վեղեցիկ եւ արդարօրէն հպարտ: Իր
լաւագոյն մասը՝ իր անուեկօրէն երկայն պոչն է: Կը
բուծանեն իր պոչին համար, որուն երկայնութիւնը կը
հասնի 5 էն 6 մէթրի: Եօֆօհամա ափաղաղին ներմակ
սեւակը չափազանց գեղեցիկ է: Ունի ձիւնապիտակ
փեշքանի, փայլուն կարմիր ճակատ եւ աչիւն եւ ու-
կեղէն դեղին կտուց եւ սրունքներ: Այնպիսի բարձր եւ
նեղ վանդակներու մէջ կը պահեն որ, ափաղաղը օրն
ի բուն թռած մնայ եւ այսպէս իր պոչը վնասուելէ
կամ աղտոտելէ զերծ կացուցուի: Երկու օրը անգամ
մը իր վանդակէն, զքօտանքի համար, դուրս կը հանեն,
իր թանկարժէք պոչը հողի մակերեսէն վեր բռնելով:
Ամիսը անգամ մըն ալ տաք ջուրի լոգանք կուտան
իրեն եւ յետոյ բարձր տեղ մը, պատշգամի մը վրայ կը

չորցնեն, պոչը օդին մէջ առկալի պահելով: Իր գլխա-
ւոր կերը բրինձ է, կանանչեղենով խառն: Առատօրէն
ջրելու է զինքը: Ճամբորդութեան ընթացքին մասնաւոր
երկար սնունդի մը մէջ կը դնեն զինքը եւ պոչն ալ
տրորելով եւ ծրար մը կազմելով, սնունդին մաս կազ-
մող խորի մը մէջ կը գետնդնեն: Եօֆօհամա ափաղաղը
ունի փոքր, միակտուր եւ հաստ կատար, զօրաւոր կտուց
եւ գեղեցիկօրէն կոք, շատ պայծառ աչիւն կենսակի եւ
ճեղքօրէն կլորացած մարմին մը՝ կոնաձեւ դէպ ի պոչը:
Ընդհանուր առմամբ, սիրամարգի մը տեսքն ու ճեղու-
թիւնը ունի:

2. Հովանցաւոր քոչուններ. — Հարաւային
եւ Կեդրոնական Ամերիկաներու մէջ կը գտնուին: Հիւ-
սիսային Պրագիլեայէն Ամազոնի անտառներէն 18 րդ.
դարուն եւրոպա բերուած են: Բարձր ծառերու վրայ
թռած, իր հովանցաւոր զարգամակը պարզած,
լուսափայլ կուրծիին կախ լանջամասը ունեցուցած,
հաղցօրէն կ'երգէ: Ունան լանջամասը 20 սանթիմէր
երկայնութիւն ունի: Ունին ճաշէ գեղեցիկ փեշքանի
մը: Բոլորն ալ հասարակածային Ամերիկայի յասուկ
են: Ս'ի բանի տեսակներ ունի, որոնք կը գտնուին Լիու-
սթօրի եւ Բոուքա Ռիֆայի մէջ:

3. Տնակաւոր քոչուններ. — Բնագէտներու
մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ եղած են տնակա-
ւոր քոչուններ, որոնք ոչ միայն իրենց համար կոկիկ
բնակարաններ կը շինեն, այլ այցելուներ ընդունելու

Եւ պատուելու համար ճարտարօրէն կը հիւսեն զարդա-
սննեակներ եւ քաւերաարաններ: Բնաւորութեամբ կը
նմանին ճայերու: Բնակարանին կը զարդարեն կամանչ
տետիւներով: Աւստրալիոյ անտառներուն մէջ ստոց
զանազան տեսակներ կը բնակին: Շատ աչխառու եւ
չմաղ փետուրներ ունին: Կան տեսակներ, որոնք իրենց
տեսակները կը զարդարեն ծաղիկներով եւ փալփալուն
միջասներով: Երբ ծաղիկներն ու կամանչեղէնները չոր-
ման, կը վերցնեն զանոնք ու քարմերով կը փախանա-
կեն: Այս տեսակներուն մէջ նշանաւոր է Նետոնի տնա-
կահիւս թռչունը, որ իր տնակը ճարտարօրէն կը հիւսէ
երկու դրացի ծառերու միջեւ, գեղարուեստական նուրբ
նաւակով մը: Դրախտային թռչունն ալ, տնակահիւս
թռչուններուն մօտ բնաւորութիւն ունի:

1. Աղանճաղիկ. — Բուսային կեանքին մէջ աչառու երեւոյթներէն մին կարգ մը ծաղիկներուն կամ ծաղկի մասերուն անասնային կազմածքին մտնելն է: Օրինակի համար մեղուանման խոլորձը (*orchis*), նմանաման խոլորձը եւ քիթեռնակաձեւ խոլորձը: Թէեւ կարելի չէ ըսել թէ՛ այդ նմանութիւններուն նպատակը ինչ է, բայց այսօր ակնյայտնի է թէ՛ ճշտ առնչութիւն մը չկայ բոլոր սովորութիւններուն հետ: Կեդրոնական Ամերիկայի մէջ առող խոլորձի մը ներքին մասերուն կիսաբծաբո թելերով աղանճիքի մը մտնելը աս յատկանշական է: Հեռուէն այդ ծա-

դիրք դիտելով. աղանձի մը հետ կը շփորուի: Աղան-
հեծադիրք՝ խորձի այն տեսակներէն է, որ հասարա-
կածային անտարբերութեամբ ծառայողներուն եւ ճիւղե-
դէմքներուն վրայ կ'անցնեն եւ ուր օդը խոնարհեալմբ այն-
քան ծանրաբեռնեալ է որ, խորձին արմատները ծուռ
վարէն կախուած, բայց գետնի երեսէն վեր, ի վիճակի
են բոյսի պէտք ունեցած բոյս ջուրը ստանալու: Զոր
եղանակներու համար, խորձ՝ կարապի մը հաւկիթին
մեծութեամբ՝ կեղծ կոնդէլներու մէջ կը մթերէ իր
աննշանակութիւնը: Երբ անման եղանակը վերադառնայ, ե-
կայն եւ լայն տեսակներ այդ կոնդէլներէն կը ծլին,
ինչպէս անհատ մէկու կէտէն երկու մէքր երկայնքով ծաղկի
կորուն մը, որմէ կը գոյանան սերի սպիտակութեամբ
ծաղկներ: Ասոնք շատ բարակ եւ անուշ հոտ մը ունին:
Բանամայի շուրջը զգնուող սպանիախոս ժողովուրդը,
այդ աղանձածաղիկը կը կոչէ **El Spirito Santo** կամ
Սուրբ Հոգիի ծաղիկ, աղանձակերայ Սուրբ Հոգիին հետ
ունեցած նմանութեան պատճառով:

2. Հեռագրաբոյս. — Այս բոյսին հեռագիր անուրը տուելուն պատճառը, հին հեռագրանիսն է, որով, ելեկտրականութեան զորածութենէն առաջ, հեռագիրները բլուրէ բլուր նշան կը տուէին: Այս անուան պատճառովներ ամէն ոք պիտի ընդունի, եթէ հսկէ այս բոյսին կենցաղին վրայ: Հնդկաստանի եւ Սէլլանի յասուկ բոյս մըն է եւ Բակկազգիներու մեծ ընտանիքին կը պատկանի: Այս ընտանիքէն ուրիշ կարգ

մը բոյսերու նման, իր սերունդները ներգրծելով երեք տարեկաններու կը բաժնուին, որոնցմէ մէկը՝ միւս երկուսէն չափազանց լայն է եւ այս երկուսէն իւրաքանչիւրը պարզ շիղերու նման, տարեկան իւրաքանչիւր կողմէ կը կախուին: Այս փոքր տարեկանները, օդի ազդեցութենէն անկախ, շատ արագ աճում են: Եւրոպայի մէջ այս բոյսը միայն ջերմաստիճաններու մէջ կրնայ յաջողիլ: Տարեկանները՝ իրենց կոթուններուն վրայ կը բուսալին, ձու ազմային տարածում մը առաջ բերելով: Երբեմն անոնք կը բարձրանան ասիւնաբար, երբեմն ցնցուտով, երբեմն ալ վար վեր տարածուցնելով: Լայն տարեկանները տարածումը այնքան ակնհայտ չէ. անիկա քիչ շատ հորիզոնական դիրք մը կը պահէ ցեղերէն, իսկ գլուխները ծայրը դէպ ի գետին կը խոնարհին: Այս տարածումները ինքնաշին են: Զգայուն միմուշա բոյսի նման, արտաքին ազդեցութիւններէ չեն զրգուիր: Հեռագրաբոյսը՝ գերմանացի ծառիկներուն զոյնով՝ մանրակազմայն ծառիկներ կը բանայ, ուղղահայեաց ծառիկ կոթուններուն վրայ:

3. Հսկայ Զրաւուսներ. — Հրաւալիք մըն ալ՝ այս ջրային ծառիկն է, որ ունի գեղեցիկ գունաւորումներ՝ անարատ ներմակէն մինչեւ վարդագոյն: Նաեւ հաղորդ բոյս մը եւ չմնաց տարեկան: Թէեւ 1801 էն ի վեր ծանօթ էր Հարաւային Ամերիկայի զանազան գետերուն մէջ, բայց 1837 ին միայն ուսումնասիրուած Բրիտանական կիներէի Պրոպայա գետին վրայ: Այդ բուսականը Վիքթորիա Բազուկիին զահակաւորեան հանդի-

պաճ ըլլալով, որքան բնական, նոյնքան գեղեցիկ այս ծառիկը Բազուկիին անուամբ **Victoria Regia** սկսեցնուած է: Ունի հաստ եւ մսալի արմատներ՝ միւսնուած գետին ցեղերուն մէջ: Գետին մակերեսին վրայ ծիւցող իր փառեւած տարեկանները՝ մէկ կողմէն [միւսը 1,80 էն 3,60 մէթր կը չափուի: Տարեկան մակերեսը մօտ կանաչ է եւ շրջապիծն ալ, փափուկ մը ձեւով, 7-10 սանթիմէր դէպ ի վեր դարձած է, ուրիշ կը նշանակի տարեկան հակառակ կողմին բոսոր կամ ծիրանի կարմիր գոյնը: Տարեկան կոթունը, որ տարեկան կեդրոնը հաստանում է, ունի շատ հաստ ներքին՝ բազմաթիւ ճիւղաւորումներով եւ խոտերով իրարու ազդուած եւ հիւսուած: Նման յորինուածք մը տարեկան գորտիկն էւ ծածանելու յաշկութիւն կուսայ: Զրաւուսներն այս կազմէն ներքեւում, Անգլիոյ մէջ, Տիվոն-Շայրի դուքսին պարտէզին Բիւրեղեայ պալատը շինուած է, բուսային շիղերու տեղ երկաթներ եւ տարեկան հիւսուածքին տեղ ալ հայելիներ գործածուելով:

Զրաւուսների տարեկան ներքինը, ինչպէս նաեւ կոթը, իրենց ծածանումը անեցնելու համար, օդային ծակեր եւ ձուկերու յարձակումներուն դէմ ալ պաշտպանելու համար, արտաքին մասին վրայ ունին սուր եւ զօրաւոր փուեր: Իր ծառիկը միջին 35 սանթիմէր է:

Բնութեան այս հրաւալիներուն առջեւ, կը վերանայ հոգիդ, բացազանչելով. — **Սուրբ, Սուրբ, Սուրբ, Տէր զօրութեանց, լի են երկինք եւ երկիր փառօք Դու:**

ՍԵՊՏԱՆԴ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Ի՞նչ փաղր է գիտութեան հետքները մօտէն նանչնալ, գիտնալու թէ որքան համբերասար ոգւով հրաւեւներ գործած են: Այսպիսի մէկն էր Նիկողայոս Կոպեռնիկ, ծնած ի Թորն 1473 ին, այն ասեմ երբ Քրիստափոր Գոլումպոս Ապանիա զնաց Փրօքսիման քաղաւորն համագելու որ նաւեր պատրաստէ իրեն համար Ասլանֆեանք անցնելով նոր աշխարհը գտնելու: Կոպեռնիկ հին լեզուներու եւ ուսմանց նաեակն առաւ հորմէն, որ վիրաբոյժ էր, երբ կ'ուսանէր Գրագովի համալսարանին մէջ, կարդաց Ռենիոմէնսանոսի Օրացոյցն. այս էր այն մարդը, որ քանոնողական կոստրակը գործածել սկսաւ մաթեմաթիքի մէջ. կը թուի թէ այս Օրացոյցը մոլորակներուն վրայ իր հետաքրքրաւոր դիտողութիւններով դեռահաս Կոպեռնիկոսի խորհիլ տուաւ. Կոպեռնիկ բնականէն հակում ուներ մաթեմաթիք եւ աստեղագիտութիւն սորվելու: Կը պատմուի թէ ուսանողներ կը ծաղրէին զինք, երբ իր լեհական երկար զգեստով ծածկուած, գիշերներ կ'անցունէր իր վերնայարկի պատուհանին առջեւ աստղեր դիտելով: Բժեկական վկայական ստանալէ վերջ Հռովմայի մէջ աստեղագիտութիւն սորվեցաւ. ուսուցիչն էր Ռենիոմէնսանոս, որ յետոյ իր բարեկամն եղաւ: Սա մաթեմաթիքի ուսուցիչ կարգեց զանի: Միեւնոյն ասեմ պարապեցաւ աստեղագիտութեան, եւ աշակերտին համարը գերազանցեց իր վարպետին:

Ժ.2. դարու փաղափական եւ կրօնական խառնակութիւններ արգելք եղան Կոպեռնիկի ուսումներուն ու հետագաւ Հռովմէն 1503 ին ու իր եպիսկոպոս եղբոր շնորհիւ Բրուսիոյ մէջ Ֆրավենպուրի փաղին Կոնոնիկոս կարգուեցաւ: Սհա թէ մեր աստեղագէտ կրօնաւոր ի՞նչպէ՞ կ'ապրէր. առտուները իր հոգեւոր պաշտամունքը կը կատարէր, կէս օրէ վերջ ձրի բժրեկութիւն աղփաս ժողովողեան, եւ երբ Ս. Յովնաննէս եկեղեցոյն մէջ երեկոյեան աղօթքի կ'աւարտէր, կը բարձրանար Մայր եկեղեցոյ աշարակը եւ զիշերներ կ'անցունէր երկինքը դիտելով: Այսպէս իր կեանքը նուիրեց ուսումնական խնդիրներու լուծումին, հարկ եղած զգոյշ դիտողութիւններով: Նախ եզրապացոյցն Պեղովետոս վնոսը եր թէ երկիրս անշարժ է եւ արեւ ու մոլորակներ անոր շուրջ կը դառնան:

Այս տեսութիւն ուղիղ թուած էր Արիստոէլի եւ այլ յոյն իմաստուններու եւ իբր 2000 տարի Պեղովետան դրութիւնն անվիճելի նշանաւորութիւն համարուած էր: Սակայն Կոպեռնիկ տեսաւ որ այդ դրութիւն երբէ՞ չի համաձայնիր իր տեսութիւններուն, ներնդոնելի համարեց զայն, որովհետեւ խառնակ դրութիւն էր: Լոյին եւ հանդարտ, տարուէ տարի, իր մէջին մէջ պաւտորուեցաւ թէ արեգակն էր կեդրոն արեգակնային դրութեան եւ միայն լուսինն էր որ երկրի շուրջ կը թաւալէր, թէ արեգակն եւ աստղեր կայուն էին թէ երկիրը մոլորակ մըն էր, որուն շրջանին շաւիղը Հրաքին եւ Արուսեակին մէջ կ'իյնայ, թէ երկնքի առ երեւոյթ շարժումն

Երկրիս իր առանցքին վրայ դառնալէն ծագած է եւ ասդեր յանհունս հեռու են մեզմէ:

Այն ասէն ամէն ասեղագէտներու ուր ուղղուած էր Կոպեռնիկի. կ'սպասէին թէ երբ հրապարակ պիտի հանէր իր տեսութիւն: Բայց ան չանապարեց, նախ ուզեց վստահ ըլլալ իր դիտողութեանց եւ այսպէս երեսունեւեց տարի անխռն ջանքով եւ ամբաւ համբերութեամբ յաջողեցաւ եւ վերջապէս հաստատեց թէ աշխարհի ժիզիբապէս կը շարժի: 1543 ին երբ Կոպեռնիկոս Եօթանասանմեայ վաստողջ ծերուկ մըն էր, համարձակեցաւ մամուլին յանձնել իր համբերասար եւ աշխատայից կեանքին պտուղը, որովհետեւ իր միակ բաղձանքն էր հրատարակուած տեսնել իր անմահական երկասիրութիւնն: Օրերով սպասեց մահուան դուռն եւ երբ իր գրեթէ անաշիւ օրինակը տարանէն իրեն բերուեցաւ, առատուալից աչքով ձեռնի առաւ զայն եւ թոյլ ձեռքերով սեղմեց զայն գրկին մէջ եւ հանդարտ մեռաւ ու թաղուեցաւ ի Ֆրալէնպուրկ այն աշտարակին հովանիին տակ ուր երկար տաժանքով գտած էր ուր ուրեմն ասդերուն գաղտնիք:

Ի՞նչ փառք եւ երանութիւն եզական գիտունին, իր բաղձանքին պսակումը:

(Քաղուածք)

Տոքթ. Յ. Քեաքիպեան (որ մեռաւ 1882 Հոկտ. 21 ին, Պոլիս.) նշանաւոր բժիշկ եղած էր եւ միան-

գամայն բարեգութ մարդասէր: Իր ընկերասէր բնաորութեամբ ամէն ասեւ իր տունը կը խմբուէին բարեկամ բժիշկներ հանելի ժամանցի համար, եւ ամէն մէկը իր հասցէն տուած էր Քեաքիպեանը տունը, որպէս զի փնտռուելու պարագային խնդրարկուն շուտով գտնէ: Եւ անոն հիւանդի մը համար խնդրանք կ'ըլլայ եւ միայն Քեաքիպեանը միշտ կ'ուզուի: Ներկաներէն եւ միայն Քեաքիպեանը կան հոս եւ միայն դուք կ'ուզուիք, ի՞նչ է ասոր գաղտնիք: Քեաքիպեան կը պատասխանէ. «Որովհետեւ դուք ամէնեւ հիւանդին անձովը կը գրաւիք, եւ հիւանդին տկարութեամբ կ'զբաղիմ»:

Ի՞նչ կ'ըսէ Նդիւն.

— Որպէս զի խրախուսուին այն արիներ եւ բարիներ, որք արեւի տակ են այժմ, հարկ է որ յիշատակուին այն արիներ եւ բարիներ, որք հողին տակ են արդէն:

ՆԵՂՈՍ — Այս գետի եզրերուն վրայ — ոյր կ'ըսէ առասպելն — ամպերուն մէջ է աղբիւրն: Նեղոսի եզրին վրայ ո՞վ չի ըզձար համբուել հետքերն այն նախախնամային աղջկան, որ ջուրէն ազատեց Մովսէսն, որ ստրկութենէ ազատեց Իսրայէլն:

ԵՂՈՒ ՏԷՄԻՐՃԻՊԱՆՆԱՆ

Արդի գիտութիւնը կրնայ պարծիլ իր հանձարեղ հետեւողներով, բայց խոր հեռութիւնն ալ պարգեւած է մարդկութեան մեծ հանձարներ. անոնցմէ էր Արքիմէդէս:

ԱՐՔԻՄԵԴԵՍ

զտաւ թէ հաստատուն մարդ մը հեղանութի մէջ ընկողմնով, կը կրէ վարչն վեր ուղղածից մղում մը, հաւասար այն տեղը գրաւող հեղանութին ծանրութեան: Այս է բնագիտութեան մէջ հաստատուած Արքիմէդէսի սկզբունքը, զոր այս մեծ գիտունը գտաւ բաղնիքի մէջ լուացուած առնելով: Գտած առնելը էվրեմա, էվրեմա, գտայ, գտայ ըսելով ջրէն դուրս ցատրեց:

Արքիմէդէս բաւական չհամարելով միայն իրողութիւնը հաստատել, աւելի հետաւում տեղաւ անոր պատճառին: Դիւրին է հասկընալ թէ ի՞նչ օգտակարութիւն պէտք է ունենայ նաւաշէներու համար այս սկզբունքին գիտութիւնը: Դուք գիտէք թէ երկաթի կտոր մը չծփար ջուրին վրայ, Այսու հանդերձ ոչ նուազ ճշմարիտ է որ Արքիմէդէսի գիտին շնորհիւ եղած հաշիւներով, մեր երկրաշափները յաջողեցան ամբողջ երկաթէ շէնքեր շինել:

Այս մեծ գիտունը միւսնոյն առնելով բարի քաղաքացի մըն էր: Երբ Հռովմայեցի Մարկելոս զօրապետը Սիրակուսան պաշարեց, իր հանձարին շնորհիւ շինեց մարտական մեքենաներ, որոնցմով երեք տարի թշնամին հետու պահեց քաղքին պարիսպներէն:

Հռովմէական յարձակումներուն դէմ Արքիմէդէս գործածեց իր մեքենաները, որոնք թշնամի հետեւակազօրքին վրայ տեղացուցին ամէն տեսակ նետեր եւ հազարն մեծութեամբ բարեր իբր կարկուտ:

Եռուստիանոս, զրաւ էր պարիսպներուն վրայ ուրիշ մեքենաներ, որ յանկարծ թշնամի ցուրտներու վրայ իջեցուցած խոշոր գերաններ ճանկերուն պէս կը կաշէին նաւերուն, զանոնք կը բարձրացնէին օդին մէջ եւ յետոյ գահալէժ կը ձգէին ալիքներուն մէջ, ուր կը խորասուզուէին: Հռովմայեցի զօրապետը իրարու կապուած ութ նաւերու վրայ մեքենայ մը յառաջ անցուց, քաղքին պարիսպները քանդելու: Այն քաւական հետու էր պատնէշներէն: Արքիմէդէս

անոր դէմ արծակեց վեցհարիւր լիտր ծանրութեամբ քար մը, յետոյ երկրորդ մը, յետոյ երրորդ մը, որոնք խորտակեցին մեքենան կրող նաւերը:

Նաեւ հին պատմիչներէն Պողիբիոս, Լիվիոս եւ Պլուտարքոս կը պատմեն թէ երբ Հռովմայեցիք նաւերով Սիրակուսայի մօտեցան, Արքիմէդէս քաղքին ղէպի ծով երկարած պարիսպին վրայ վեցանկիւնի մետաղէ մեծ հայելի մը հաստատեց, եզերքը շատ մը մանր հայելիներ շարած որոնք արուեստով մեծին վրայ կը բացուէին ու կը գոցուէին: Արքիմէդէս ուզած հեռաւորութեամբ ու դիրքով ոչ ոք մեծ հայելին հաստատելէն հետք՝ արեւուն ճառագայթները այնպիսի սաստիկ անդրադարձնել տուաւ որ անկէ ելած լուսոյ ճառագայթները մէյմէկ կրակէ հեղեղներու նման Հռովմայեցւոց նաւերուն վրայ թափեցան եւ զանոնք այրեցին:

Այս պատմութիւնը պահ մը հնութեան ուրիշ առասպելներու կարգը դասուեցաւ, կ'ըսէ Բագմավէպ (Տես է. տարի 1849 թիւ 23, նոյ. էջ 369), բայց երեւելին Պիւֆոն այս տարակոյսը փարատեց եւ զարմանալի յաջողութեամբ նորոգեց Արքիմէդէսի գտած կիզողական հայելիին հնարքը: Հարիւրքսանեւութ պզտիկ հայելիներ քովէ քով շարելով մէկ մեծ կորնթարդ հայելի մը ձեւացուց, որ ոսպնածեւ ապակիի նման արեւուն ճառագայթները իր կեդրոնը կ'ամփոփէր: Այս հայելին առանցքի մը վրայ հաստատուած ըլլալով, ուզած դիրքովը արեւուն ճառագայթները իր

վառարանին մէջ կ'ամփոփէր եւ ուղիղ գծի ուղղութեամբ նետի մը նման կ'արձակէր: Ասոր առաջին փորձը Պիւֆոն րրաւ 1849 Ապրիլ 10 ին. կէս օրէ ժամ մը յետոյ, հայելիին դիմաց 150 ոտք հեռուն եղեւ նափայտի հաստ կտոր մը դրաւ, հագիւ թէ հայելիէն արեւուն ճառագայթները արդրադարձան՝ փայտին կտորը սաստիկ բոցով կ'ըսկի վառուիլ, այնպէս որ տեսնողները կը կարծեն եղեր թէ հնոցի մը մէջ ձգուեր է: Պիւֆոն փորձեց հայելիներուն թիւը աւելցնել եւ 224 հատ դրաւ. ասոնցմէ 45 ոտք հեռու արծաթէ ամաններ եւ պնակներ դնել տուաւ, որոնք ութ վայրկեանի մէջ հալեցան: Երկու հարիւր ոտք հեռուէն, ողջ եզ մը անցրնել տուաւ. խեղճ կենդանին կարծես քէ կայծակէ զարնուեր եւ այնպէս տատիկ այրեր է, որ բոլոր անդամները խարկուեր են:

Գանք մեր նիւթին, վերջապէս Սիրակուսա կ'ընկճուի. վերջին շատ արիւնալից յարձակումէ մը վերջ թշնամին քաղաք մտաւ: Արքիմէդէս այն տոնն տունն էր, իր հաշիւներով շատ զբաղած ըլլալով չիմացաւ նոյն իսկ փողոցներու մէջ մղուած վերջին կռուին ժխտոր: Հռովմայեցի զինուոր մը մտաւ զիտունին աշխատութեան սենեակը եւ հրամայեց անոր իրեն հետեւիլ: Արքիմէդէս չլսեց կամ չհաւանեցաւ պատասխանել. միւսը զայրոյթով յարձակեցաւ անոր վրայ եւ սպաննեց: Կ'ըսուի թէ Հռովմայեցի զօրապետը իմանալով մեծ զիտունին մահը, շատ ցաւ զգաց եւ քստիւ պատժեց անոր սպաննիչը:

**ՈՍԿԵՓՈՐԻԵ. — Շերամի ծագումը եւ
Ծառաւումը.** — Թրքենիի տերւով սնուցուած շերա-
մի քրքուրի ծագումը Չինաստանէն է: Անոր ամենահին
սարեգրութիւնները Փրկչական քուականէն 2600 տարի
առաջ կայսր եղող Հօանկիի կայսրուհիին՝ Սիզինչիի
կը վերագրեն առաջին անգամ Չինու մէջ շերամի քր-
քուր սնուցանելու եւ անոնց հիւսած բռնութիւններն (խո-
զակ) մեծաւ մանելու պատիւը:

Այնուհետեւ Չինաց գործած մեծաքանակները Քիւ-
տուէ երկու դար առաջ սկսած արտադրել, նախ Ասիա-
կան արեւմուտք եւ անկէ Եւրոպա, ուր ոսկւոյ ծան-
րութեամբ վաճառուեցան:

Չինացիք մեծաքանակութեամբ գաղտնիք շատ զգոյշ
կերպով կը պահէին եւ պետութիւնը մահու պատիժ
սահմանած էր այս գաղտնիքը երկրէն դուրս հանողին:

Հակառակ այս արգելքին 419 քուականին, Չինու
իշխանութիւններէն մին, Չինու սահմանակից Գոքան
կոչուած երկրին վեհապետին հետ ամուսնանալու հա-
մար, Չինէն մեկնած ասեմ իր կեանքը վստահօրէն
կերպով, երկար մագերուն մէջ քրքենիի սերմ եւ շերամի
հաւկիթ պահելով, իր վարժուած շերամի արհեստը հարս
գացած Գոքան ներմուծեց:

Ոսկէ ետք Արքու լեռան վանականներէն երկու
կրօնաւոր հակառակ խիստ արգելքին 552 քուականին
յաջողեցան շերամի հունց փախցնել: Ասոնք իրենց
եղբայրացի գաղտնիներուն խողովակածեւ պարապու-
թիւնը գաղտնիքէն շերամի հաւկիթ եւ ներմակ քրքենիի

սերմ լեցրնելով, Բիւզանդական Յուստինոս կայսր
օրով Կ. Պոլիս բերին: Այսպէս Չինացւոց ձեռքէն կոր-
զուեցաւ այս չինաց արհեստը: Արաբներն եղան այս
արուեստին ստատ եւ փաշայէր:

Գ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Ընկեցիկ տոյց առաջին ապաստանարանն հիմնուած
է Խալիս, Լոմպարսիոյ գաւառին Միլան մայրաքա-
ղաք, ուր Սաքեսու անուն աւագերէց մը հիմնած է
Քրիստոսի 787 քուականին. այս տեղեկութիւնը քաղ-
ուած է հնագէտներու արձանագրութիւններէ: Մինչդեռ
շատեր կարծած էին ցարդ քէ ճոր ժամանակներու մէջ
հնարուած են եւ քէ ասոնց առաջինը Փարիզինն է:
Այս բարի աւագերէցը իր դրամով եկեղեցիին կից տուն
մը գնելով այս գործին յատկացուցած է, իր եւ իր էա-
ղաբակիցներու հոգիներուն վրկութեամբ համար:

Ամերիկա ձուլարան մըն է, ուր ինկող հին աւ-
խարհի ամենակարծր մեծաղներն անգամ դասապար-
սուած են ուշ կամ կանուխ հալելու:

Մետրով, կը ճշտակէ փաշախօս, շատաքան:
Եղիսաքէր, հրէաւրէն բառ, կը ճշտակէ Ասուծոյ,
հանգիստ. ասկէ է մեր Չապել անուրը, կ'ըսէ Ալիւան:

Կաքր, սփնմնեռու արտադրած սննդական հեղուկը, բնութեան մարդուս պարզեւած սնունդներուն ամենէն ազնիւն եւ ամենէն կատարեալն է, մասնաւորաբար նորածիններու համար պատաստուած՝ անոնց կազմումս համաձայն եւ անոնց մարմնապէս զարգացման անհրաժեշտ եղող կենսական նիւթերով բաղադրուած: Այս բաղադրութիւնը այնպիսի նուրբ եւ գերազանց հաշիւներով եղած է որ ամենէն սկեպսիկին անգամ հիացում կը պատճառէ: Ուստի աններելի յանգամ է գայն ապականելը:

Կաքրնկերութեան շրջանը մարդկային սեռին համար 18 ամիս կը համարուի եւ լոկ կաք ուտելով մանուկը կ'անի ու կը զարգացայ արագօրէն, վասն զի այդ հեղուկը կը հայթայթէ սնունդի ամէն տեսակներն ու տարրերը. — Բրոդէյիս (կաքի խիւս), շաւար, իւղ, աղ եւ ջուր:

Ըսուած է թէ աշխարհիս վրայ ամենէն մեծ չափիւր սգիտութիւնն է. ասկէ աւելի մեծը կայ, անյագ ճանախութիւն. ճանախող վաս թուառական մըն է, չարագործ մը:

Որքան պատշեյի են անոնք որ մարդկութեան բարօրութեան համար միշտ կ'աշխատին օգտակար յղացումներով, հիւանդութիւններու դարմաններու համար: Մինչ ճանախէր միմիայն իր շահը կը հետապնդէ եւ այս մասին միջոցներու մէջ խփիւր չդնէր, բաւ է որ

իրեն շահ մը ապահովէ. ան անխղճօրէն կը գործածէ ալոյլը, ափիոնը, հաշիւը, էօպիւնը, եւ այլն:

Անյագ ճանախութեան արդիւնք է բնութեան մեզ պարզեւած հաշիւսնունդները խաղախել, զոր օր. կաքր:

Կաքին ջուր խառնելը ոնիր է, որովհետեւ օտար ջուրը բոլորովին կ'ապականէ կաքը, որովհետեւ տարբեր ջուրը բոլորովին կ'ապականէ կաքը, մասնաւոր թէ ջուրը իրեն հետ վնասակար նիւթեր կը խառնէ անոր, զոր օր. հորի ջուրերը ջուրերու կարծր ըսուած դասակարգին կը պատկանին, ատոնք կը պարունակեն կրաքին, աղային, հանքային նիւթեր, որոնք հակառակ են կաքին բնական բաղադրութեան: Նոյնպէս աղբիւրի ջուրերը վնասակար են. ատոնց մէջ կը գտնուին այնպիսիներ, որոնք տեսակ տեսակ հիւանդութեանց մանրէներ կը պարունակեն եւ ջուրին հետ կաքին խառնուելով, մատուցած սղուն կեանքին կը դաւաճանեն:

Երախ այի մը համար ամենալաւ կաքը իր մօր կաքն է: Սակայն երբեմն զանազան պատճառներով անկարելի կ'ըլլայ մօրը համար իր զաւակը դիտեցնել, որով ստիպեալ կամ սննու մը կը բռնէ եւ կամ, եթէ նիւթականը չներէր, կը սնուցանէ օտար կաքով: Ոմանք կը նախընտրեն այծի քաւ կաքը, զոր իրենց աչքերուն աւջել կը կրեն փողոցներու մէջ, սակայն պէտք է զիտնալ թէ այծի կաքը նորածիններու վնասակար է, վասն զի անոր ունեցած բաղադրութիւնները չեն համեմատիր մարդուս կաքին հետ. մարդուս կաքին համեմատող միայն կովու կաքն է:

Ահա մարդուն եւ ուրիշ բնական կենդանիներու կարքերուն իրարմէ ունեցած արբերութիւնը:

Պարունակութիւն	Ոչխար	Այծ	Կով	Մարդ
Զուր	81,50	86,10	87,80	87,90
Իւղ	7	4	3,50	3,30
Պանրային նիւթք	4,20	3,60	2,70	2,40
Սպիտակուց (պալիւմին)	1,30	1	0,50	0,40
Շաւար	5	4,30	4,70	5,70
Աղ	0,20	0,20	0,10	0,05
Արջախ ելանելի նիւթք	0,80	0,80	0,70	0,25
	100	100	100	100

Նաեւ դուրսէն խառնուած ջուրերն են միակ պատճառ,

երբ խեղճ մանկիկը կը քանջուի անհարկի ցաւերով եւ կ'ունենայ փորհարութիւն, պնդութիւն, ստամոքսի խիթ, փորի ցաւ:

Բժիշկները երբեմն մաս մը ջուր խառնել կը յանձնարարին մանկան տուելիք կարին, երբ անարատ է ան. այս պարագային ջուրը հախապէս **եռացընել** է վերջ միայն պէտք է խառնել կարին:

8 Յունիս 1933

ԼԵՒՈՆ ՏԱՔՍ

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԱԹՈՒՄՍԻՆ.

«Երբ կարը մանրադէտով զննուի, անհամար զրն-
տակներ կը տեսնուին հեղուկին մէջ առկա: Այս զրն-
դակներն իւրի մանր կարթիւներ են, որոնք երբ կարը
հանդարտ մնայ կամ եռացուի, երեսը կ'ելլեն եւ մեծ
մատամբ կը կազմեն **սեր**: Հեղուկ մասին մէջ լուծ-
ուած կը գտնուին բրոնխիալ (պանրային խիւս), շաւար
եւ աղ: Այս վերջինը էական տարր է, որով կը զարգա-
նայ ոսկրային դրութիւնը:

«Հետաքրքրական է յիշել թէ կնոջ կարին մէջ աղի
առկի մեծ համեմատութիւն կը գտնուի՝ բան արիւնին
մէջ: Ուրեմն կարը արիւնէն բաժնուելով ստիճանէն
մէջ հաւաքուող հեղուկ մը չէ պարզապէս, այլ ստիճա-
նէր արիւնէն բնորոշ կը գտնեն կը հանեն կարը
կազմող տարրեր:

«Կարը յաջողապէս գործածուած է այլ եւ այլ հի-
ւանդութիւններ դարմանելու: Այս նպատակով մեծ

հանապա՛ստա՛մբ կաք կը տուի հիւանդին, առանց ուրիշ սնունդի: Օրինակի համար, կարմրախի ջերմով տառապող հիւանդները կը բուժուին, եթէ սկիզբէն միայն կաթով սնանին առանց ուրիշ որ եւ է սնունդ կամ դեղ անելու:

Եւոյնական բոխասաւորներ կաթով կը դարմանուին թժեկաց ոմանց ձեռքին տակ. արդիւնքը երբեմն զարմանալի կ'ըլլայ մանաւանդ բուժարաններու մէջ (**Sanatorium**): Հազը կը դադրի, ֆրէնքը կ'անհետանայ, հիւանդը արագօրէն կը գիրնայ եւ երկու երեք ամսուան մէջ բոլորովին կ'առողջանայ:

«Ի՞նչ բոլոր հիցցած հիւանդութիւնները կրնան այս կերպով դարմանուիլ:

«Կաթի գործածութեան եւ հանապա՛ստա՛մբ անհրաժեշտ է բժիշկի հրահանգներուն հետեւիլ:

«Կաթը շատաշուր սնունդ մ'ըլլալով կ'առասացնէ մէզը եւ գրեթէ կը լուայ արիւնը իր անմաքութիւններէն:

«Կաթը ներմակ ըլլալով՝ երբ շարժւումը շարունակ գործածուի իբրեւ միակ եւ տարածած սնունդ, ոչ միայն կը զիջցնէ, այլ եւ մոռնին գոյնը կը սպիտակացնէ եւ դէմքը կը գեղեցկացնէ:

Յիշատակէ՛ք մեծ վարպետ մը սա պէս կը բանաձեռէր Կաթնաբուժութիւնը. — **Կաթ, շատ կաթ եւ միմիայն կաթ:**

«Այդ պայմաններուն մէջ ուրիշ դեղ պէ՛տ է, ոչ հաց, ոչ միս, ոչ ապուր եւ ոչ ուրիշ ռե՛տէ բան: Կաթը սնունդներուն էն կատարեալը ըլլալէ զատ, դեղերուն ալ էն զարմանալին կը թուի ըլլալ:»

ՏԻՔԻՆ. Մ. Ս. ԳԱՐԻԲԻԼԵԱՆ

«Որովհետեւ կաթը մօրմէն ուղղակի երախային բերանը ու ստամոքսը կ'անցնի, ուրեմն վախ չկայ որ աղտոտ ամաններու մէջ դրուելով եւ կամ անզգուշեան պատճառով ապակեանմ ըլլալ: Այն մայրերը որ ի վիճակի են իրենց զաւակները դիտեցնելու եւ իրենց կաթովը չեն սնուցաներ զանոնք, խկապէս մեծ ռիսկը կը գործեն: Արհեստական սնունդ պէ՛տ է տալ մանուկին այն ատեն երբ մայրը որ եւ է բանաւոր պատճառով մը չկրնար իր պարտականութիւնը կատարել:

«Հետեւեալ կէտերուն պէ՛տ է ուշադիր ըլլալ.

— Մաքուր կաթը բաւական չէ միայն, զայն մաքուր մաքուր պահել ջանալու է:

— Կաթը պարունակող ամանին բերանը խնամով զոցէ, յետոյ սառի վնայ դիր:

— Երախան կանոնաւոր կերպով կերակրէ: Սխալ է երախային ամէն լալուն ծծակը բերանը կոխել: Երբ կերակրելու ատենը գայ. սառի վրայ պահուած կաթէն պահանջուածին չափով առ, միեւնոյն քանակութեամբ ջուր խառնէ հետը եւ զաղջ ըլլալու չափ տաքցնելէ վերջ տուր երախային որ խմէ:

— Շիւին մէջ աւելցա՛) կաթը քափէ, ալ մի՛ գործածէր եւ կամ ուրիշ կաթի հետ խառնէր:

— Ծծակը եւ կաթին շիւր վերջին աստիճան մաքուր պահէ. կաթին շիւր գործածելէ առաջ նախ տաք ջուրի մէջ աղէկ մը խառնէ. յաճախ դիտած եմ որ շիւին ծծակը գետին կ'իյնայ, զգէ եւ անխորհուրդ մայրեր կը վերցնեն զայն եւ առանց այլ եւ այլի պզտիկն բե-

րանը կը դնեն, եւ կամ աղօտս շուրհը ու զգեստներ իրենց անմահուր ձեռքերով բռնելէ ետք, անմտէն ծծակը կը բռնեն: Եթէ այդ մայրերը մանրադէտի աչքեր ունէին, զարհուրանալով պիտի տեսնէին թէ հիւանդութեան մանրէներով կը կերակրեն իրենց զաւակները քան թէ կաթով:»

(Արագած)

1930 Պոսթրի

ՏՈՒԹ. Մ. Յ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԱԼՊԻՈՆ. — Կալիֆնի սպիտակագեղ սեպացած ծայրեր կը շրջապատեն Անգղիա, Քէնթի եւ Սուսէքսի ծովեզերքը. այս պատճառաւ Անգղիա ի հնումն Ալպիոն կը կոչուէր, որ սպիտակ ըսել է:

ՉՈՒԱՐԺԱԼԻԲ. — Ժամբորդ մը, յոգնած եւ բացարձակ հանգստի կարօտ, կը հանդիպի երեկոյեան մօտ պանդոկ մը: Պանդոկապետը հաճոյակատարութեամբ կը դիմաւորէ նորեկը, որ կ'ըսէ. «Պարոն պանդոկապետ, երկար ճամբէ կուգամ, օգտանք եւ յոգնութիւն զիս ընկնած են, ուստի միակ խնդիրս է քաղցը հոն. ուստի շուտ տրամադրեցէք ինձ հանգիստ մահճակալ մը, միայն թէ մլուկ չըլլայ:

— «Ահնող եղէք, պարոն, մլուկ չկայ, արդէն մօեղները զանոնք կը հալածեն:

Այս կերպով խելացի պանդոկապետը անուղղակի կը հասկըցնէ թէ ոչ միայն մլուկ կայ, այլ եւ մօեղ:

ՉՈՒԿ ԿԵՐԷՔ

Չուկը զօրացուցիչ եւ կազդուրիչ կերակուր մըն է. իր սննդաբար եւ դիւրամարս յասկութեանն համար թէ՛ կատարեալ առողջութեան տէր եղողներու, թէ՛ ստամոքսին յոգնած անհասներու եւ թէ՛ զարգացման շրջանի մէջ զսնուող տղաներու հաւասարապէս կը յանձնարարուի:

Այն լիովին կը սնուցանէ մարմնոյն կենսական զործարաններն եւ նուազ անպատեհութիւններ առաջ կը բերէ քան քաւարիւն կենդանիներու միսը:

Ուրիշ առաւելութիւն մը եւս ունի որ՝ սա համալարհային օնտեսական քոն ու բոհին, կ'արժէ նկատի առնել. այն է միսէն շատ աւելի արժան եւ ամէն քանակի դիւրամասշտի ըլլալը: Ուրեմն ինչո՞ւ չուկը չենք սիրեր. եթէ համէն չէք ակամօր, պատճառը զայն լաւ պատրաստելու կերպը չգիտնալն է: Մաքրելու եւ եփելու յոգնութիւնը միսէն աւելի ծանր չէ մեր ուսկումըն ու օսկմասիի նման կերակուրները իբրեւ օրինակ մի յիշէք. այս վերջինները ամէն ճաշակի, հասակի եւ ստամոքսի յարմար ուտելիքներ չեն:

Չուկը մաքուր անտէն խնամք տարուելու է որ կարելի եղածին չափ քիչ քան նետուի:

«Ի մասնաւորի մատուցալէս յոգնած մաշած անձերու, նաեւ ջղային եւ քառապէս մարդոց նպաստաւոր է իբր սնունդ եւ իբր դեղ: Ուղեղը կը սնանի անոթով, ջիղերը կը հանդարտին, միտքը կը զօրանայ, բնու-

քիւնը նուազ դիւրագրգիռ կ'ըլլայ եւ բոլոր կազմութիւնն աւելի առողջ եւ եղանկագոյն:

«Զուկն իբր կերակուր գործածելու մէջ հոգ տանելու է որ շարունակ փոփոխութիւն ըլլայ: Զկան տեսակներն եւ պատրաստութեան եղանակները շարունակ փոխուելու են: Կերակրոյ մէջ միակերպութիւնը ամէն պարագայի մէջ օգտակար չէ մարդու:» (1)

Տնտեսական, առեւտրական եւ սննդական տեսակէտով ձկնեղէններու բազմափոփոխութիւնը օգտակարութիւնը հաստատուած ըլլալուն, ձկնորսութիւնը քաջալերելու համար բոլոր կառավարութիւնները զանազան զոհողութիւններ քրած են եւ կ'ընեն ինչպէս մեր Թուրք Հանրապետական կառավարութիւնը ձկնորսական վարժարաններ բանալով, Եւրոպայէն 2-3 մասնագէտներ պատճառելով եւ Թանգիմարէն ի վեր 230% զանձուած ձկնեղէններու տուրք 12 0/0 իջեցնելով, ցարդ նմանը չտեսնուած զոհողութիւններ քրած է:

Շնորհիւ այս քաջալերութեանց, ամէն երկրի մէջ ձկնորսութիւնը հսկայաբաժնի կը յառաջադիմէ եւ ձկնաբերներն ալ հարիւրապատիկ աւելցած են:

Այս առաս բերքը քէ՛ ձկնորսին, քէ՛ վաճառականին եւ քէ՛ սպառողին հաւասարապէս օգտակար ընելու յարմարագոյն միջոցը՝ ոչ ծովեղբերեայ բնակիչներն են սթապը ձուկ ուտելու վարժեցնելն է: Սակայն քարմու-

քիւնը անցած կամ սառած (congelés) ձուկերն իրենց քաղցրահամ հաւաքէն զրկուած ըլլալուն, նախ հարկ էր այս անպատեհութեանց դարման մը գտնել: Բազմազան փորձեր վերջ, ստոնապատ անուկներու կամ isotherme կոչուած վակուումներու միջոցաւ փոխադրութեան դուքիւնը հաստատուեցաւ: Շնորհիւ այս նոր դրութեան, գործիքնակ Ֆրանսայի ամենահեռու քաղաքներն անգամ 24 ժամէն քարմ ձուկ հասցնել կարելի եղած է:

Թարմ ձուկէ ախորժառն կերակուրներ պատրաստելու դուքիւնը ներմուտքաւոր բնակչութեան ուսուցանելու նպատակաւ, ձկնորսութեան **սէնթիման** վարպէս խոհարարներու միջոցաւ յետագայ չորս տեսակ ձկնեղէն կերակրոց պիտակներ (recette) պատրաստել եւ տպագրել տալով ժողովրդեան մէջ տարածեց:

Եփելիք ձուկն որչափ քարմ ըլլայ, կերակուրն ալ այնչափ համեղ կ'ըլլայ: Թարմ ձուկին՝ աչիքը յսակ, պայծառ եւ ցցուեալ կ'ըլլան, իսկ սեւուցը լայն եւ խոր է: Ականջները կարմիր եւ քաջ գտնուիլն, փորի կողմի կարծրութիւնը, մարմնոյն առանց բիծի եւ առանձիք ըլլալն քարմութեան նշաններ են: Այս նշաններէն զատ ձուկը պէ՛տք չէ որեւէ անվախորժ հոտ ունենայ:

Թարմ ձուկը երբ անմիջապէս չպիտի եփուի, հարկ է մախուր, չոր, հովասուն եւ զով տեղ մը դնել, եւ երբ կարելի է, ձուկին քեփերը քերել, քեւերը կտրել, խոյիկները (կարմիր ականջներ) հանել, աղիքները փորը առանց պատելու հանել, առաս ջուրով լուալէ եւ լաքով մը չորցնել վերջ պահելու է:

(1) «Բիւրակն» Ա. տարի. 1 քիւ (1 Յուլիս 1882) էջ 13:

Անաւասիկ կերակուրներու բացատրութիւնը:

Ա. — **Չկնխաւ. Balik haslamasi. Cour-bouillon.** Չուկին մեծութեան կամ ֆանակութեան համա-
չափ սան մը ջրով լեցնելու է. այս ջուրին մէջ դնելու
է՝ փոքր գաւաթ մը ֆացախ կամ ներմակ գինի, աղ,
չփուռուած պղպեղ (*poivres en grains*), ազաւսեղ,
ծաքրին (*thym*), **Տէճնէի սերէ**, սխտր, կլոր կտրուած
սոխ, գլանաձեւ բարակ կտրուած սեպղին: Ասոնք կէս
ժամ եփելէ վերջ եփը դադրեցնելով, մաքրուած ձուկը
մաքուր եւ բարակ շղարժի մը մէջ փաթրուած սանին
մէջ դնելու եւ եփելու է (իւրաքանչիւ քիւծ ձուկի հա-
մար կէս ժամ եփել կը բաւէ):

Իրեւ համեմունք (*sauce*) կրնայ գործածուիլ՝
ներմակ կամ կանանչ եւ կամ հոլանտական **սալցա**,
հալած կարագով, կամ թէ **մայօնէզ**:

Ընդհանրապէս խոշոր ձուկերէն **ձկնխաւ** կը
պատրաստուի:

Բ. — **Ցապկուած ձուկ Balik tavasi. Friture.**

Տապակի մը մէջ կարագ կամ ձիթաիւղը եփելու
ասփնան սափցնելով՝ մաքրուած ձուկերը լաքով ցամ-
փեցնելէ եւ խիւսի մէջ թաթիւելէ վերջ, իւղին մէջ նե-
սելու եւ չափաւոր տապկելու է:

Ընդհանրապէս մանր կամ տափակ ձուկերը կը
տապկուին: Խոշոր ձուկերը տապկելու համար շերտ շերտ
կտրել կամ վարէն վեր նեղեղ հարկ է:

Եփած եւ տապակէն հանուած ձուկերը թելէ կտա-
կարայի վրայ շարելու է որ իւղը ֆամուի:

Իբր համեմունք կը գործածուին՝ **լիմոն, լոլիկի
համեմունք, ֆացախ**:

Գ. — **Կասկարայի ձուկ. Balik isgarasi. Grillade.** — Չուկը մաքրելէ, մաքուր լաքով մը չորցը-
նելէ եւ վրան ձէք ֆսելէ վերջ կասկարայի վրայ եփե-
լու է: Եթէ ձուկը մեծ է, կամ շերտ շերտ կտրելու կամ
թէ նեղելու է: Կասկարայի վրայ 3-4 անգամ դարձը-
նելով եփելու է. մանաւանդ վերջի վայրկեանին լաւ
ուշադրութիւն րնելու է որ ձուկը չայրի:

Իբր համեմունք կը գործածուի՝ հալած կարագ:

Դ. — **Փուռի ձուկ. Furun baligi. Gratin.**

Փուռի **թէփսի** մը մէջ դնելու է կարագ, մէջը
հաւկիթի դեղնուց մը զարնուած ալիւր, աղ, սեւ պղղ-
պեղ, ազաւսեղ, ծաքրին, մանր ջարդուած սունկ եւ
փշ մը հացի փերուկ: Մաքրուած ձուկը այս խառնուր-
դին մէջը երկնցնելէ, ձուկին վրան ալ այս խառնուր-
դով ծածկելէ եւ ֆանի մը կաթիլ ֆացախ աւելցնելէ
վերջ փուռի մէջ եփելու է:

Իբր համեմունք սունկ կամ ուլականջ կը գործածուի:

ԳԱՐԵԳԻՆ ՏԷՎԷՃԱՆ

ԱՐԳԷՈՍ ԿԱՍ ԷՐԵՒԵՇ

Արգէոս - Առգէոս գրուած է լեռս, առաջին Հայոց մէջ. կը գրուի նաեւ վախճանակ ու ի՛ր տառով: Այլ-ազգիք ուրիշ զանազան անուններ տուած են լեռանս, ինչպէս Էրեբիշէ կամ Էրեբիաս. որ է աղաւաղութիւն հին Արգէոս անունան. կ'անուանեն նաեւ Ճէպէլի Էր-

ԱՐԳԷՈՍ ԼԵՌ

նախիպ: Լեռս անուանի է քէ՛ հին եւ քէ՛ նոր պատմութեան մէջ. աշխարհիս ամենամեծ լեռներէն մին կրնայ համարուիլ, լայնանիստ է եւ բարձր. գագաթը միշտ ծածկուած է ձիւնով, որ իբրեւ սպիտակ գլխարկ մը կ'երեւի երկու երեք օրուան հաճապարհ հեռուէն:

Օգոստոս ամսոյ մէջ անգամ հոն ձիւն կուգայ: Ունի աղբիւր մը, որոյ ջրոյն առողջարարութիւնն եւ պատուականութիւնն հռչակուած է. լեռանս վրայ կը գրքնուին արջ, գայլ եւ ուրիշ կենդանիներ: Ստորները կան ցիր ու ցան հին կամարակապ շինուածոց աւերակներ, եւ փոքրիկ քարակոփ այլ մը. յորում կը գրքնուին մարդկանց օսկորիք, եւ կը կարծուի որ գերեզմանատեղի եղած լինի: Լեռանս մօտ կը դնեն հնագէտք նաեւ հին Կեսարիոյ աւերակները (Նոր Հայ 310 էջ):

Իբր բնութեան կորով պանծալի՝ երկնաբեւժ Արգէոսը՝ դարաւոր անխօս վկայն է Բանի Բանի ազգերու եւ երեւելի անցներու:

Արգէոս (**Argaus**) Փոքր Ասիոյ ամենաբարձր լեռն է, ծովու մակերեսէն 3840, իսկ երջակայ դաշտերէն 2600 ֆիլոմէթր, կամ 13000 ասք բարձրութիւն ունի: Ոմանք կը կարծեն քէ Տաւրոս լեռանց ամենէն բարձր գագաթն է, իսկ ոմանք եւս կը պնդեն քէ Էրեբիասը ուրոյն լեռ մ'է. իր նախնի անունը վնասուած չեն գիտեր. բայց Առգէոս անունը առած է **Argueas** բառէն որ բոս եբրայեցերէնի կը քարգմանուի հրաբոխային լեռ. Քրու.է շատ տարիներ առաջ նախապատմական դարերու մէջ հրաբոխած եւ մարած է որոյ իրականութեան մասին ոչ մի կասկած: Մեծահռչակ լոյն պատմաբան եւ աշխարհագիր Ստրաբոն (Քրու.է 58 տարի առաջ ծնած եւ 25 տարի լեռնոյ մեռած է) անձամբ Կեսարիա համբարդած եւ այցելած է Առգէոսը՝ իր (**Strabon, Livre XII p. 538-441**) Աշխարհագրութեան մէջ կը

խօսի Առգէտսի մասին քէ հրաբլխային մարած լեռ մ'է. սեղ սեղ այրած եւ խորացած են. երջակայ ստորոտ անտառային վայրի ծառերով զարդարուն, մինչեւ իսկ անոր գագաթը ելլող մարդիկ կը հաւաստեն քէ՝ օդը պայծառ եւ խաղաղ եղած ասեմ Առգէտսի բարձունքէն արեւելեան կողմէն կը դիտուի Պոնոսը, իսկ արեւմտեան կողմէն՝ Սպիտակ ծովը:

Արգէտսը 3 բարձրաբեր գագաթներ ունի, բուն Արգէտս, հողային Արգէտս, փոքր Արգէտս անուններով: Ունի 10-25 բլուրներ հեռաւորութեամբ լեռնաշղթայներ. ինչպէս Լիկոս կամ Լիժօս, Ալի տաղը կամ Բարսեղ հայրապետի լեռ, Գրգըլ քէփէ — Իւչ քէփէլէր — Գարբընլար — Երլանըլ — Գորամազ — որոնք շատ հարուս մարմարիոնի եւ կիճի բարահանքեր ունին: Արգէտսի երջակաները գրեթէ 1-5 բլուրներ խորութեամբ հրաբլխային հողերով ծածկուած է. սեղ սեղ այդ հողերը պնդացած քարէ խաւերու վերածուելով՝ իբր շինութեան յարմարագոյն քար կը գործածուի:

Արգէտսի հարաւային արեւելեան կողմերը գրեթէ գետերու եւ յորդառատ ջրերու ամբարներ են, նամանաւոր Գորամազէն բլխող Սարմուսալը ջուրը — Քէտսիլէն. որոնք Կեսարական դաշտերը ոռոգելէ յետոյ կը մտնեն Սուլթան Սազը կոչուած կնիւններուն մէջը, եւ անկէ 10 բլուրներ վարէն անազնի գետակ մը կազմելով, Պողազ էօքրիւէն կ'անցնի Գարասու (Melas) Մէլաս անուամբ, եւ 15 բլուրներ ոռոգելէ ետք կը թափի Քէֆ կէօզիւ կամուրջին մօտ Ալիս գետը (Halis որ կը

բարգմանուի Ազի Գրգըլ քմագ) որ օձապտոյս կ'ընթանայ դէպի Սեւ ծով 1000 բլուրներ:

Արգէտսի գագաթը ելլողներ կրնան յաջողիլ, եթէ 18-25 Յուլիս քուականին ելնեն. անկէ յետոյ անկարելի է բարձրանալ. կա՛մ կը ձիւնէ կա՛մ ձիւնահալը կը շատայ ամեն կողմէն, որով ելեւէջը կ'արցիլուի: Անտառը՝ կլիմային բերումով խսացած եւ ծառեր իրարու պըլլուած վայրի կենդանիներու որջ մըն է:

14 Սեբասիա 933

ձիվԱՆ Յ. ԱՇԼԳԵԱՆ

ՄԱՆՈԹ. — Այս գրութիւնը արտասպում է ռահեկան երկասիրութենէ մը Պ. Ճիվան Աւրգեանի, որ ձեռնարկած է նոր լոյս սփռել հայութեան սրտին մօտիկ Կեսարիական աշխարհի մասին: Ընդարձակ գործ 4 մասի բաժնուած, որ կը խօսի հին ժամանակներէ սկսելով մինչեւ մեր օրերը: Կը պատկերացնէ նախնի դարերուն Կեսարիոյ իշխող 23 տէրութեանց ժամանակամիջոցը, ամէն գաւառ եւ գեղ ընդարձակ ժանգոքութիւններով, բարեկերպութեամբ, հայ առաքիներու, երեւելիներու կենսագրութիւններով: Գիրքին անունն է **«Կեսարական ժողովուրդ եւ զարգացումը»**:

Այժմէն կը ճանաչուինք այս կարեւոր աշխատութեան մեղուաշան հեղինակը՝ որ ի սէր հայ գրականութեան, յոյժ տարապայման ուսումնասիրութեան մը լրծուած է ազգասիրաբար եւ անտարակոյս հանրային ջերմ ընդունելութեան արժանանալով, պիտի ստանայ լիովին բարոյական եւ նիւթական վարձ:

ՅԵՅԵԻ ԱԿՆԱՐԿ ՄԸ

ՀՈՌԴՈՍ ԿԼԶԻՆ ԱՆՑԵԱԼԻՆ ԵՒ ՆԵՐԿԱՅԻՆ ՎՐԱՅ

«Հոռոզս հին ասեմ անուանի էր բնակիչներուն հարսութեամբ եւ փաղափարքութեամբ. Քրիստոսէ 222 տարի առաջ գեցեաւորժէ կործանելով, վար ինկած է հռչակաւոր կողոճը կամ Ապոլոնի պղնձէ տոսկալիք-խար արձանը, Քրիստոսէ գրեթէ 1000 տարի առաջ կանգնուած, եւ որ աշխարհի եօթը միաշաղիփներէն մէկը կը համարուէր:

«Տաշիոս կայսեր ասեմ Պարսիկներ տիրեցին Հոռոզսի, յետոյ Արաբացիք, այնուհետեւ Յոյնք. 1203 ին վենէտիկցիք առին, յետոյ դարձեալ Յունաց անցաւ եւ վերջը Թուրքերուն, իսկ վերջին համաշխարհային պատերազմին Իսլաւացիք տիրացան:

«Միջին դարուն խաչակիր ասպետներէն մաս մը հոն ապաստանեցան եւ երկու հարիւր տարիէն աւելի հոն բնակելով, պաշտպանեցին երկիրը թեմամբներուն դէմ: Թուրքերու գրաւումը տեղի ունեցաւ Գանունի Սուլթան Սիւլէյմանի օրով. որուն դիմադրեցին մէջի ասպետները քաջաբար, բայց ի վերջոյ տապալուեցան տեղի տալ եւ անձնատուր ըլլալ: Յաղթական Սուլթանը քաղաք մտաւ 1522 ի Գեկտ. 25 ին:

«Ահա թէ ինչպէս կը նկարագրէ Հոռոզսը Լամար-թին իր **Ուղեւորութիւն Արեւելի** գրքին մէջ:

«Հոռոզս կղզին ծովուն երեսը փունջ մը սիրուն

կանաչեղէնի կը նմանի. արմաւենիներու, եղջերենիներու, մոլաբզենիներու եւ քզենիներու անտառներու վրայ բարձրացած կ'երեսան ներմակ ներմակ մզկիթներուն թեթեւ եւ վայելուչ առատակները.. : Այս կղզին կարծես թէ Ասիոյ զմայ յառաջապահ զուռի մը բանակեցոյն է եւ աշխարհիս երեսը ասոր պէս լաւ ծովային զինուորական դիրք, ասոր պէս գեղեցիկ երկինք, ասոր պէս զուարճալի ու բարեբեր երկիր ունեցող տեղ չկայ:»

Մասնաց Աղանի, Բ. Տարի. 1856,
Էջ 293, Տպ. Արամեան, Բարիզ

Հոռոզս ներկայիս Իսլաւացոց շնորհիւ կերպարանալիտիս եղած է եւ գրեթէ նախկին վիճակը անհետացած: Այս մասին հրատարակուած ընդարձակ Իսլաւերէն լեզուով պարբերաբերք մը կը պարզէ կղզին գերազանցապէս զարգացումը ուսումնական. տնտեսական, շինարարական կողմերով: Դժբախտաբար նոյն պարբերականին ամփոփած հարուստ տեղեկութիւնները մեր ընթերցողներուն ծանօթացնել անկարելի եղաւ ինչ ինչ պատճառներով, ուսի միայն կը բաւականանանք աւելցնել հետազայ նորագոյն գիտելիքները, քաղելով Իզմիրի աղէտէն վերջ հոն ապաստանող մերագլխներէն պատանական հայու մը, Տիար Յակոբ Ալիքանեանի անձնական նամակէն, ուր կը խօսուի գլխաւորաբար ներկայիս հոն ապրող հայերու մասին, որ աւելի մեզ կը շահագրգռէ:

«Հոռոգոսի ներկայ բնակչութիւնը իր 43 գիւղերով միասին 50,000 է, որուն մօտաւորապէս 4000 ը իսալացի. 5000 ը Թուրք, 6000 ը Հրեայ եւ մնացեալները Յոյն: Կղզիին մէջ 1922 ի Անատոլի դէպքէն առաջ կը գտնուէին երկու հայ բնակիչներ, Լեւոն Սիպեան եւ Անդրանիկ Էմինեան, իսկ դէպքէն վերջ ապաստանած են Բաքուի չափ բնակիչներ, որոնց մէկ մասը գացած են Սուրիա, Յունաստան, Արժանքին, Ֆրանսա: Այժմ կը գտնուին 15 հայ բնակիչներ: Յակոբ եւ Մկրտիչ Ալիսանեան եղբարք եւ Յովհաննէս Մերկերեան կղզիին քաղաքական, տնտեսական դիրքէն եւ օդէն հրապուրուելով 1923 ին կը հիմնեն զորագործարան մը կղզիին կեդրոնը բաւական դժուարութիւններով եւ յետոյ կը յաջողին գիւղերը տարածել: Վերջէն իրենց կ'ընկերակցի Յովհաննէս Կիւզլեան, որուն շնորհիւ զործը աւելի կը զարգանայ. դժբախտաբար անցեալ տարի Յովհաննէս Կիւզլեան կը մեռնի եւ իր կրտսեր զաւակը Արամ կը յաջորդէ: Յիշեալ անձերու այս օգտակար ձեռնարկը պատճառներ եղած է հայութեան: Կառավարութիւնը հոգ կը տանի այդ հարտարուեստի զարգացման: Քաղաքը է մաղթել որ մեր ազգակիցներու ձեռնբերելութեամբ, քրտնոյնով եւ զոհողութիւններով հիմնուած այս գործը տեսական եւ օգտակար ըլլայ իր հիմնադիրներուն եւ իրենց սերունդին: Կան երեք առեւտրականներ, Սիմոն Յակոբեան՝ Մանիճաքուրայի, Միհաս Միհասեան, Թովմաս Թովմասեան՝ նպարեղէնի գործերով. կառավարական պաշտօնեաներ, Պօղոս Թախթանեան (ժեռքի-

նան Թախտանեանի եղբայր), Օննիկ Վարդանեան եւ Բիւզանդ Էմինեան:»

Հանոյք մըն է ինձ աշխարհի որ եւ է անկիւնը եղող հայ եղբայրներու կենցաղով հետաքրքրուիլ եւ անոնց մասին տեղեկութիւններ արձանագրել Տարեցոյցիս մէջ: Այս իսկ պատճառով տեղ տուի Հոռոգոսի այս հակիրճ նկարագրականին:

Ալճիէրի (Իսպաղի բանաստեղծ) կ'ըսէ թէ «Երաժշտական խագերուն մինչեւ վերջ տգէտ մնալուս պատճառ կը գտնուի անյարմար տեսն դաս առնելս, այսինքն անմիջապէս կերակուրէն ետեւ, վասն զի բոլոր կենացս մէջ յայտնի տեսած եմ որ այն ժամանակը հակառակ է իմ որ եւ իցէ մտաւոր գործողութեանս եւ մինչեւ քղքի կամ ուրիշ բանի վրայ նայելու: Այնպէս որ այն երաժշտական խագերն ու հինգ հաս նեղ նեղ քառաւոր գծերը աչիս առջեւ կ'երեւային, կը ծածաւնէին, ու դաս առնելու ետք երբ կ'ելլէի դաշնակին առջեւէն, ալ բան չէի տեսներ ու բոլոր օրը հիւանդի պէս ու բուրձ բան մը կ'ըլլայի:»

(Գրուածք յետ մահու հրատարակեալ, հասար ժ.Բ.)

Մասեաց Աղաւնի, Ա. Տարի
Փարիզ 1855, էջ 28

ՅՈՒՆԻՓ ՊՈՂՈՍԻԱՆԵԱՆ

Զուգայի նեմարիս բարերարը

ԶեկոՅՑ. — Հետեւալը կարեւոր աշխատարարներն է մեր վաղեմի աշխատակից հոգեւորհ Տ. Յովակիմ Բարսեղեան (ի Կալկաթա), որուն շահեկան գումարները Տարեցոյցիս նախկին տարիներուն լոյս տեսած են եւ գոհունակութեան առիթ եղած մեր ընթերցողներուն, նուիրուած է եզակի բարերար անձի մը յիշատակին:

Զուգայեցի Պօղոս Պետրոսեանը 1830 աւան թուականներուն թողով իր ծննդավայրը՝ անցած է Թէհրան գործի համար. հոն բախտը ժպտած է իրեն եւ մտած պետական ծառայութեան մէջ: 1839 - 40ին կ'աւուսանայ Դաւթեճի Կատարինէ անուն տղեկան մը հետ եւ 1841 ին կը ծնի անոնց անդրանիկ զաւակը Յովսէփ: Պօղոս իր հաւատարիմ ծառայութեան համար Մահմուտ Շահի օրով կը կարգուի պետութեան զանձատան պաշտօնեայ եւ կը ստանայ խանութեան տիտղոսը, կը կոչուի Պօղոս Խան: Փոքրիկ Յովսէփը տեղական դպրոցի մէջ նախնական կրթութիւն կը ստանայ ու 14 տարեկանին կ'անցնի հօրը հետ Հնդկաստան Հայոց մարդասիրական ճեմարան մտնելու: Կալկաթա հասնելուն բարեկամ մը նկատելով Յովսէփի ընդունակութիւնը կ'որոգեզրէ զանի եւ իր ծախքով ցերեկեայ դպրոց կը դնէ, Սուրբ Պօ-

ղոս դպրոցը. — St. Paul's school — որ դեռ կը շարունակէ մեր Ս. Նազարէթ եկեղեցիին մօտերը: Հոն հազիւ կը սորվի անգղիերէն հասարակ գրել կարգալ կը թողու դպրոցը եւ կը մտնէ ծառայութեան Զուգայեցի Պ. Ոսկանի մօտ, ուր 8 տարի կը մնայ ամսական 20 - 30 ռուփի թոշակով: Բայց լաւ կ'ուսումնասիրէ ջութի առուտուրը, Հնդկաստանի վաճառականութեան ամենաառաջին եւ շահաւէտ միւլը: 26 տարեկանին կը հրաժարի անկէ եւ կ'երթայ ջութի կեդրոն (Dacca) Դաքա քաղաքը եւ կը մտնէ ծանօթ վաճառատուն **Marcar and David Co.,** ուր կ'աշխատէին ուրիշ շատ հայրենակիցներ: Բայց Դաքայի կլիման չյարմարելով իրեն՝ շուտով կը հիւանդանայ եւ բժիշկներու

ՅՈՒՆԻՓ ՊՈՂՈՍԻԱՆԵԱՆ

խորհրդով կ'անցնի Զուգա օդափոխութեան 33 տարեկանին: Յետոյ Հնայելով սակայն գործէ հեռանալով իր յուսահատ վիճակին եւ Հնդկաստանի օդին անյարմարութեան եւ այս եւ Հնդկաստանի օդին անյարմարութեան 5 ամիս վերջ դարձպատճառաւ հիւանդ ըլլալուն՝ 5 ամիս վերջ դարձեալ կ'անցնի Հնդկաստան Դաքա, շարունակելու իր նախկին գործը: Այն տեղ երեւան կուգայ շաքա-

րախտի հիւանդութիւնը: Այս անգամ կ'անցնի Եւրոպայ, վատնելով տնտեսած փորթիկ գումարը, իր միակ յոյսը անկախ գործ գործելու եւ ազատութեւն ծառայական վիճակէ: Հոն վերագտնելով իր առողջութիւնը՝ դարձեալ կը դառնայ Դաքա եւ կը պարապի ջութի գործին: Այդ օրերուն կը բացուի հարաւային Պէնկալի երկաթուղին եւ Յովսէփ իր ունեցած 3 - 4000 ռուփի դրամագլխով Դաքայէն կը փոխադրուի Հէլպազուրի կոչուած մի աննշան գիւղ, ամայի, անտառային վայրի գազաններով եւ թունաւոր օձերով շրջապատուած, եւ կը սկսի ջութի առեւտուր ընել, այդ գիւղին կապուած մնալով մինչեւ իր վերջին օրերը, 30 տարի: Բաց-ի ջութի գործէն, կը ձեռնարկէ նաեւ թէյի առեւտուրի, որով կը հարստանայ. այդ գործը չափազանց կը սիրէ եւ առաջ կը տանի: Իր կեանքը եղած է պարգ, ուղիղ խօսքով տէլրիշական կեանք, այնպէս որ իր թուած գումարներն յօգուտ ազգին, եղած են կեանքի անհրաժեշտ ծախսերէն խնայուածով գրկանքով, եւ տնտեսութեամբ: Ամուրի ապրած է:

դիտմամբ զիս կը գրկեմ, որպէս զի կարենամ ուրիշ-
ներու ցաւերը ամոքել: Կ'ատէր բաղաբի կենսքը,
որու մէջ կը գտնէր զեղիւսթիւն եւ դրամի մսխում:
Իր ամենօրեայ ուտեստը եղած է ամենհասարակ եւ
ածանազին հնդկական կերակուր խոի-բաղ (խաշած
բրինձ եւ ոսպաջուր), այն ալ իր եղբորորդոյն հետ:
Իրեն համար չեն սինէյմ. թատրոն, ծիարշաւ, սրճա-
րան, զինքերուք եւ պէս պէս զուարճութիւններ: Ի ընէ
շատ կատակախօս եւ հիւրասէր: Հակառակ իր թերի
կրթութեան, օժտուած է առեւտրական ընդունակու-
թեամբ եւ հեռատեսութեամբ. ասով ունեցած է մեծ
յաջողութիւն: Կը գործածէր մի փոքրիկ հասարակ
մատիոտ, թելով մը վզէն կախուած, որով 30 տարի
իւր հաշիւները գրած է: Իր բոլոր առեւտրական հա-
շիւները առանց մէկու մը օգնութեան արժանագրած
է իր տօմարներու մէջ, միմիայն իր պատմական մա-
տիոի եւ մտաւոր կարողութեան շնորհիւ: Իրեն յս
տիոի եւ մտաւոր կարողութեան շնորհիւ: Իրեն յս
պատմական եւ հետ քրքրական մատիտը պահած է
վզէն կախ մինչեւ իր մահը: Բայց թէ մահէն վերջ
որո՞ւ յիշատակ պիտի մնայ, այդ չեմ կարող ըսել:
Սովոր է տարեկան միայն մի ռուբլի վճարել հնդկի
սափրիչին, ըսելով: «Այս մի ռուբլին քո տարեկան
վարձն է զլխիս եւ ծնօտիս մագերը կտրելու եւ
ածիլելու համար:» Բոլոր իրեն հասած նամականներն
ու թերթերը հաւաքելով կը ծախէր եւ դրամ կը շի-
նէր: Իր ամսական մուտքն է մօտաւորապէս 2-3000
ռուբլի, սակայն ոչ մի ժամանակ չարաշահութիւն ու-

նեցած չէ, եւ ոչ իսկ իր ամենասիրելի բարեկամին տոկոսով եւ կամ փոխարինութեամբ զրամ է տուած, ինչպէս նաեւ ոչ որի հետ ապառիկ առեւտուր է ունեցած, միշտ կրկնելով. «Քիչ օգուտ, բայց կանխիկ եւ առանց զխացալի:» Իր այս կերպ ընթացքի մասին դիտողութիւն ընդդէմուն կը պատասխանէր. «Անտեղի ծախսելէ, ապառիկ հաշիւներէ եւ շտաշլութենէ կը զզուիմ. կը պահեմ ազգիս թշուառներուն օգնելու:»

Ամէն տարի ջրօրհնէրի եւ Զատիկի խթման երեկոնները համադրամ կերակուրներով առատօրէն կը զարդարէր սեղանը եւ կը հրաւիրէր բոլոր իր բարեկամներն ըսելով. «Հրամեցէք, կերէք, այսօր ինչքան ուտէք, քանի որ իմ զօնադն էք. մարդ տարին մի անգամ ուտէ եւ լաւ ուտէ, այդ ալ բաւ է եւ այն ալ մեր ջրօրհնէրին կամ Զատիկին, որ մի համ ու հոտ կ'ունենայ, գոնէ տարին մի անգամ քրիստոնէութեան համ առնենք եւ միտք բերենք այս դարիւր աշխարհում թէ մենք քրիստոնեայ ենք. այս մի անգամն ալ բաւ է:» Այս պատճառաւ իր կտակին մէջ առանձին կտակ է թողած տարեկան 500 ռուբլի, որ ամէն տարի ջրօրհնէրին եւ խթման երեկոյին կալվաթայի եկեղեցին առատ փիլաւ եւ քուրու կերակուր կը պատրաստուի եւ կը քաշխուի բոլոր աղքատներուն, քանի որ ինքն ալ միշտ կը կրկնէր. «Զեմ գիտեր ինչո՞ւ մեր Զատիկին, ջրօրհնէրին քուրու փիլաւը շատ համեղ է եւ ամէն մի խեղճ էլ

կ'ուզէ որ այդ երեկոյին ուտէ առատօրէն այդ մեր Զուղայի սովորական կերակուրը:»

(Զուղայի մէջ հայերը սովորութիւն ունին ջրօրհնէրի եւ խթման երեկոնները քուրու փիլաւ եփել. քուրուն հաւկիթ է կանանչեղէնով միացած, եւ լաւ զարնելէն յետոյ լւղով կը տապկեն եւ փիլաւին հետ կուտեն:)

Թէպէտ եկեղեցի չէր յաճախեր եւ ինքզինքը չերմեռանդ հաւատացեալ ցոյց տուած չէր, բայց եղած է յոյժ առարինի եւ երկիւղած. վկայ իր թողած գումարները Զուղայի, Պուշիրի եւ Շիրազի եկեղեցիներու նորոգութեան համար, ինչպէս նաեւ հոն պաշտօնավարող քահանայներու: Երբ հանդիպէր Պարսկաստանէ գացողներուն, առանձին հետաքրքրութեամբ տեղեկութիւններ կը հարցընէր Շիրազի եւ Պուշիրի եկեղեցիներուն համար եւ կ'աւելցնէր. «Զուղայէ հօրս հետ Շիրազի, Պուշիրի վրայով Հընդկաստան գալուս, քանի օրեր մնացինք Շիրազի եւ Պուշիրի եկեղեցիները, հանգստացանք մեր ուղևորական յոգնածութենէ եւ նեղութիւններէն, ուր, ո՞վ գիտէ, քանի քանիներ ինձ նման օրեր եւ ամիսներ մնացել են այդ եկեղեցիներ եւ յետոյ իրենց ճամբան շարունակած, եւ եթէ այդ ժամերը չըլլային, ի՞նչ պիտի ըլլայինք մենք եւ ուրիշ ճամբորդներ. ուրեմն պէտք է քան մը մտածենք, որ այդ եկեղեցիներ միշտ հաստատ եւ շէն մնան: Նոյն իսկ եթէ

ժողովուրդ ալ չունենան, զոնէ՛ ճամբորդներու համար յոյս մ'է, օթեւան մը։»

(Ոսկէ 10 տարի առաջ երբ դեռ ինքնաշարժը մուտք գտած չէր Պարս'լաստան, Զուղայէն Շիրազ մօտաւորապէս 90 մղոն, ճամբորդը կը հասնէր 15 օրէն ջորիով, անցնելով անջուր եւ անապատան անապատներէ, շարունակ ենթակայ աւազակներու յարձակումներուն։ Նոյնպէս ալ Շիրազէն Պուշիր հազիւ թէ 60 մղոն ճանապարհ, բայց ո՛րքան նեղութիւններ եւ մէկ ամիսէ աւելի ջորիով ճամբորդութիւն, այսօր այն ճամբայէն մարդիկ կ'անցնին 2 օրէն շատ հանգիստ եւ երջանիկ, թափաբեր ինքնաշարժերու շնորհիւ։)

Իսկ իր կտակով սահմանած է, ի շարս Զուղայի եկեղեցիներու նորոգութիւն նաեւ Պուշիրի եւ Շիրազի եկեղեցիքը եւ մնան հաստատուն, ուր որ շարունակ ապաստան կը գտնեն բազմաթիւ ճամբորդներ։ Առանձին սէր եւ յարգանք ունեցած է Զուղայի կոյսերու համար։ «Այս կոյսեր մարրակենցաղներ են, որոնք մտած են մեր վանքը, օր ու գիշեր կ'աղօթեն եւ ժամասացութիւն կը կատարեն։ Ես ալ այդ կոյսերէն մէկն եմ։ Անոնց նման աշխարհէ հրաժարած. ուստի ատոնց համար պէտք է մտածենք որ հանգիստ ապրին եւ սրտանց աղօթեն։» Զուղայի կուսաստանին մէջ այժմ կոյս չէ մնացած. վերջին կոյսը Թագուհի անուն մեռաւ 1932 ին, որով եւ ընդ միշտ կոյսեր պահելու հարցը փակուեցաւ, ինչպէս վաղուց որոշուե-

ցաւ։ Ներկայիս կուսանաց վանքը կը ծառայէ իրեւ աղջկանց որբանոց, գորգագործարան եւ կանանց բարեգործական միութեան կեդրոնատեղի։

Այս բարեգործ անձը կ'օգնէր աղքատներուն, ծածուկ կերպով, նոյն իսկ աղքատը չգիտեր թէ ո՞վ է օգնողը, ըստ աւետարանական պատուէրի թէ ողորմութիւն ընես, թող ծախդ չիմանայ թէ ի՞նչ կը գործէ աջդ։ Եթէ նպաստը կալը զինքը ճանչնար, խստիւ կը պատուիրէր ոչ ոքի չըսել իր մասին։ Շատ աղքատներու կը մերժէր անձամբ օգնել եւ երբ այսպիսիներ, իրմէ հեռանային, իր նպատակը կ'ուղարկէր անոնց հասցէին առանց մի գրութեան, թղթակէր անոնց հասցէին առանց մի գրութեան, որոնք այսօր միջոցով։ Իրմէ օգտուած են շատեր, որոնք այսօր լաւ դիրքի եւ հարստութեան տէր են։ Երբ մի Պարսկաստանցի տեսներ, շատ կ'ուրախանար եւ իր տունը կը հրաւիրէր։ (Եթէ կարելի է տուն կոչել իրեն բնակարանը խեղճուկ խրճիթը։) Լաւ կը հիւրասիրէր եւ երկար տեղեկութիւններ կը հարցնէր Զուղայի եւ Թէհրանի, իր ծանօթ դէմքերու, տուններու, այգիներու, եկեղեցիներու, պտուղներու եւ կանանչեղէններու մասին։ Իր սիրտը միշտ կը բաբախէր Զուղայի համար, որու համար ապրեցաւ, գործեց եւ մեռաւ, իր բոլոր հարստութիւնը կտակելով որբերու եւ տնանկներու համար։ Կենդանիներու մէջ շատ կը սիրէր կատուն, ասոր համար իր խրճիթը լեցուն էր 10 է աւելի մեծ ու փոքր կատուներով, որոնց վրայ չափազանց կը գուրգուրար։

1904 ին գրած է իր կտակը 15 յօդուածներով, եւ իր բոլոր ունեցածը յանձնած է պետութեան պաշտօնական աւանդապահին գործադրել համաձայն իր ցանկութեան: Իր հարստութիւնն էր գրեթէ պատրաստ հնչուն դրամ երեք հարիւր հազար հնդկական ռուփի: Այս գումարով գնած է շատ պակաս արժէքներով ապրանքներ, որոնց արժէքները իր մահէն յետոյ մանաւանդ համաշխարհային պատերազմի օրերուն քառապատկուեցան, բերելով լաւ տոկոսներ: Վերջերս տնտեսական տագնապի հետեւանքով դարձեալ նուազած են արժէքները:

Համաձայն իր կտակի Ա. յօդուածին, պիտի վճարուի տարեկան իր եղբոր եւ զաւակներուն եւ մի ուրիշ մօտիկ ազգականին 3000 ռուփի, Կալկաթայի աղքատներուն 600, Զուղայի մէջ պաշտօնավարող քահանայներուն 1000 ռուփի, Զուղայի կոյսերուն 200 ռուփի, ի հարկէ բոլորն ալ տարեկան, իսկ մնացեալը յօգուտ Զուղայի աղքատներուն, թշուառներուն, գործադրելու այսպէս. քնդհանուր եկամուտէն զեղչելով իր ազգականներուն եւ մասնաւորներուն վըճարուելու տարեկան 4800 ռուփին, մնացորդ եկամուտի կէսը յատկացնելու Զուղայի մէջ հաստատելու մի ծրի հիւանդանոց, հետեւեալ վերտառութեամբ. «ՅՈՂՍՄԷՔ ՊՕՂՈՍԻԱՆԵԱՆ ԶՐԻ ԴԵՂԱՐԱՆ ԵՒ ԶՐԻ ՀԻԻԱՆԴԱՆՈՅ»: Հիւանդանոցը պարտաւոր է բոլոր չքաւորներուն հայթայթել ծրի ղեկգորայր, սնունդ եւ ամէն բժշկական օգնութիւններ: Մնացորդ եկամուտի

1/4 մասը պէտք է բաժնել ծերերու եւ աղքատներու եւ 1/4 մասն ալ յատկացնել Զուղայի, Շիրազի եւ Պուշիւրի եկեղեցիներու նորոգութեանը:

Իր կտակը գրելէն յետոյ հազիւ թէ կ'ապրի տարի մի եւս: 1905 ին յանկարծ կը հիւանդանայ թորատապէ, իր բնակարանէն կը փոխադրուի հիւանդափոխուի Ս. Նազարէթ եկեղեցւոյ սեղանի արեւելակողմը, որուն մարմարեայ տապանագրին արձանագրուած իւրն է.

Այս է շիրիմ

Պարոն Յովսէփայ Պողոսիանեան

Առն բազմաւաս բարեգործի Նոր Զուղայեցւոյ, որ զմեծ մասն յարդեանց բռնաբոր վաստակոց իւրոց, կտակաւ երող յազգս հաստատելոյ ի Նոր Զուղայ ճրի ազգային դեհաստատելոյ ի Նոր Զուղայ ճրի ազգային դեհաստատելոյ մի եւ յօգուտ որոց եւ աղքատաց, նաեւ վասն նորոգութեան Ս. Եկեղեցեաց Նոր Զուղայ եւ Կալկաթայ, Շիրազայ եւ Պուշիւրայ ի Պարսկաստան:

Հանգեալ ի հաւակի 64 ամաց

14 Նոյ. 1905 ի Կալկաթայ,

Ապրելով յաշխարհիս ցաւոց
Գործեաց ի սփոփանս առապելոց:

(Այս հայերէն արձանագրութեան հետ քանդակուած է նոյնպէս նոյնին անգղիերէնը.)

Իբր օրհնութիւն արդարոյն յիշատակին, անվախճան երանութիւն եզական բարերարին:

22 Յուլիս 1933

Կալկաթա

ՅՈՎԱԿԻՄ ՔՀՆԱ. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

ՈՍԿԵՓՈՐԻԿ. — Լուսամբիս Ամիրան. —

Ճէգայիրեան Հովաքեանց Մկրտիչ Ամիրան է Թուրքիոյ մէջ շեքաւարութեան արուեստին ծաւալման եւ զարգացման մեծ սաստիկ եւ խախտուողը:

Նա բաշարեց Ֆրանսայի երկրագործական համալսարանէն վկայեալ Յակոբ Կրեյկեանը յօրինել շեքաւարութեան արհեստին նուիրուած այս գիրքը, որ է **մեքաւարութիւն** կամ աղէկ մեքաւա շինելու արհեստը 1846 ին, ընկիր սպագրութեամբ եւ 8 հաս մեծ ու պզտիկ պատկերներով, ցուցակներով, Տպ. Յ. Միւհէնթեան, Կ. Պոլիս: Ասով չբաւականացաւ ան, այլ եւ եւրոպա յոյց օժտուած պատանիներ ուսման եւ գիտութեան հետեւելու, որոնք յետոյ եղան նշանաւոր անձեր, զոր օր. Գրիգոր Աղաքանը, Նիկիզոս Զօրայեանը. եւ ուրիշներ: Սա մեկեանս եղաւ Զօրայեանի **Հնքեր-ցասիրութիւն** անուն կարեւոր երկասիրութեան: Անա նշամբիս ազգասիրութիւն:

Ա Բ Ի Կ Ո Ւ Ն Ճ Ե Ա Ն

(1836-1903 Օգոստ. 13)

Արիկ Ունճեան, անհատապէս բացառիկ անձնաւորութիւն, արծուեղէն թռչններով սաւառնած ընկերական բարձրագոյն ոլորտներու մէջ, ինչպէս առասպելներ կը վիպասանեն թէ դիւցազներ, դեռ երախայ, որրանի մէջ իսկ, իրենց գոյութեան սպառնացող օժիւր խեղդամահ ըրած են, այսպէս ալ Ունճեան ըրախտին ամէն դաժան յարձակումներուն շատ կանուխէն յաջողած է յաղթել հւ գրաւած է իշխանական դիրք, մեծաշուք եւ պատկառազող, այնպէս որ պարզուկ մանրավաճառը Գասթէմունիի մէջ՝ կ'ըլլայ ուր ուրեմն առաջնակարգ վաճառական Պօլսոյ մէջ, պետական շրջանակներու մէջ գնահատուած եւ մեծամեծներու համարման արժանացած:

Աչալուրջ իր գործառնութիւններուն մէջ, ուղղամիտ եւ ձեռներէց եւ այսպէս յառաջադիմութիւններ ունեցած: Բարձրագոյն շրջանակներու հետ շրջման մէջ ոչ երբեք ստորնաբարձ եւ բծնող, այլ խոհական եւ ազնուական իր եսով զամէնքը սիրաշահող, ոչ երբեք վատօրէն ազգին շահերուն դաւաճանող անձնական շահեր ապահովելու համար, այլ միայն անկախ ոգիով ընդարձակած իր յարաբերութիւնները պետական պաշտօնատուներու հետ, որոնց

հայթայթիչը եղած է, ի վերջոյ Սպարապետութեան Դրան։ Սկիզբէն իվեր իր եղբօր հետ գործակից՝ հաւատարիմ եւ պատուաւոր ընթացքով իր համբաւը Օսմ. Արքունիքին մէջ արծազանգ գտնելով, պալատին ալ հայթայթիչ կը կարգուի եւ կը պատուուի **պալաւի** աստիճանով եւ Օսմանիյէ աւաջին եւ Մէ-ճիտիյէ երկրորդ պատուանշանով։ Ծովային նախարարութեան հետ մշակած սիրալիր յարաբերութիւններով կը յաջողի շոգենաւային առանձին ընկիրութիւն մը հաստատել, իր ազդեցութիւնը այնքան մեծ էր որ Մարմարայի գծին վրայ երթեւեկող շոգենաւներն իրենց՝ ըստ ժամանակացուցի ճշդուած ժամերուն մանաւանդ վեջին շոգենաւները յապաղումներ կ'ունենային ի պատիւ Ունճեանի. որովհետեւ այս մեծահոգի անձնաւորութիւնը իր քնակած Գատը-գիւղի շուկացիներուն ծառայութիւն մը ընելու մտօր ամենէն վերջ մուտք կը գործէր շոգենաւ. այս պատճառով շոգենաւը ուշ կը մեկնէր կամուրջէն։ Այս պարագան թէպէտ դժգոհութեան առիթ տուաւ Գատը-գիւղ քնակող Անգղիացիներուն, բայց որ եւ է հետեւանք չունեցաւ, որովհետեւ անկէ յետոյ վերջին շոգենաւը 20 վայրկեանի յապաղումի ենթարկուեցաւ պաշտօնապէս։

Քնական է որ այսպիսի եզական դիրք գրաւող մէկը նախանձոտներ եւ գրպարտիչներ յարուցանէ, որոնք չարախօսութիւններով արատաւորեցին Ունճեանը եւ յաջողեցան դատափետել, նոյն իսկ առ-

ժամեայ քանտարկութեան դատապարտել տալով, որմէ ի վերջոյ անպարտ արձակուեցաւ։

* * *

Ունճեան իր պետական ծառայութեանց մէջ երբիք չէ մոռցած իր ազգը։ Իր նկարագրին զլխաւոր չիզն եկեղեցասիրութիւնը եղած է։ Անխաբան ամէն կիւրակէ եւ տօն օրեր կը յաճախէր եկեղեցի։ Նախանձախնդիր եկեղեցւոյ բարեկարգութեան, չեքմեռանդ հաւատացեալ։ Անդամակցած է նախ Բերայի, ապա Գատըգիւղի թաղական խորհուրդներու, Հիւանապա Գատըգիւղի թաղական խորհուրդներու, զանոցի հոգաբարձութեան, Սովետոյ յանձնաժողովին, զանոցի վարժարանի խնամակալութեան, Արմաշու դպրեւանքին, նոյնպէս Սանասարեանի Պոլսոյ մաշու դպրեւանքին, նոյնպէս Սանասարեանի օգտախնամակալութեան, եւ չէ բաւականացած իր օգտախնամակալութեան, արժեքներով արժեքներով իր ներկայութիւնը, կար խորհուրդներով օժանդակած է կրթաւյլ եւ առատ նպաստներով օժանդակած է կրթական, եկեղեցական, բարեսիրական հաստատութեանց նիւթական պէտքերուն, նոյնպէս բազմաթիւ կարօտեալներու արցունքներ սրբած, մեծ մասամբ ի ծածուկ գումարներ յատկացնելով այնպիսիներու։ Արմաշու դպրեւանքին մեծագոյն բարերարը հանդիսացած է. նոյն հաստատութեան տաճեկան բացը գոցելով։ Ասկէ վառ Սկիւտարու Նոր-Թաղի Ս. Կարապետ եկեղեցին վերաշինած է 1887 ին ի յիշատակ իր ծնողաց, նոյնպէս Ազգ. Հիւանդանոցի Գ. Թեւին «Ունճեան յարկաբաժնին», շինութիւնը կատարած է։

Հազար օր փոստս, որ այսպիսի կեանք մը, իր մեծ անունին հմայքով փառաւոր, ցվերջ բարիքներ տեղացող, օրհնութիւնը իր ցեղին, սփոփանք եւ ուրախութիւն իրեններուն, բնական մահով չվերջացաւ ինչպէս Նէյ մարաշլիստը ճակատամարտներու մէջ աներկիւղ սուրացող, մահէն չսարսափող, նոյն իսկ անոր ծարաւի, այնպէս որ կը տենչար թշնամի զընդակները իր փորը մտնէին, որուն համար Հիւկու կը բացազանչէ. անբախտ զու, քուկիններու գնդակներով պիտի մահանայիր: Այնպէս ալ Ունճեան եղբայր-ասպան գնդակին զոհ ինկաւ, օրերով իր կորուստին համար գաղտագողի իր ետեւէն շրջող չարագործէ մը, որուն եթէ դէմ առ դէմ կարենար գալ, իր հուժ-կու գարշապարներուն տակ կը ճզմէր անոր գլուխը: Ի՞նչ ահաւոր ոճիր, որուն հարուածը ազգին սրտին ուղղուած՝ անլուելի բողոք մ'է ամէն զգայուն խղճերէ բարձրացած:

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ. —

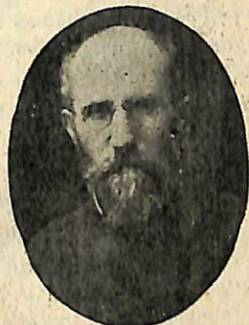
Դաշտավայրերու բամին իր քմահանայքին համեմատ սերմը կը բշէ ու կը տանի. սիրոյ բամին իր սերմը կը ծգէ հոն, ուր հասելի է իրեն:

— Եթէ կեանքս զետեղէի ձեռքիս կայուստակին մէջ, զողերու տրամադրած պիտի ըլլայի: Ճակատագիրը ամենէն ասպասելի եւ ամենէն ճարտար գողն է. որուն յանձնուած է մեր կանքը: ԼԷՈՆ ՍԱՂՖ

ՄԻ ՔԱՆԻ ՌԻՐԱՆ ԽԱՊՐԻԿՆԵՐ

ԽՈՍՐՈՎ Վ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Տարեցոյցս սիրով կ'ողջունէ մուտքը բարեպաշտ հոգիի մը՝ Պոլսոյ հայ կղերին չափազանց նոսրացած շարքերուն մէջ: Խոսրով վարդապետն է այն, որ իր միջ զգալով նուիրումի հրայրքը, Մայիս 7 ին հանդիսաւորապէս ուխտեց հայ եկեղեցիին ծառայել: Այս շարժումները կարծես հանրաքուէով ընդհանուր հաւանութեան արժանացած՝ գոհունակութիւն պատճառեց: Որովհետեւ ներկայիս Պոլիս Դպրեվանքի գոյութենէն զուրկ կը տառապի եւ օրուան իշխանութիւնը անկարող կ'զգայ ինքզինքը այս պէտքը լրացնելու, գէթ փոքրիկ Ընծայարանի մը հաստատութեամբ, եւ երբ այս մարզին մէջ անհատ ազնուական բնագոյէ մը յորդորուած, ուսումը մը, ազնուական բնագոյէ մը յորդորուած, նուիրելու եկեղեցիին սպասարկ'ընէ, իր կեանքը նուիրելու եկեղեցիին սպասարկութեան, ի՞նչ կը պարտինք այնպիսուն, միայն մեր լաւագոյն մաղթանքները՝ կոչումին նուիրակա-

ԽՈՍՐՈՎ Վ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

նութիւնը իրմով յաւէտ փայլեցնելու:

Պ. ԴԱԻԻԹ ԴԱԻԻԹԵԱՆ

Ձուդայեցի այս ազգասէր անձը արժանագրեցին մեր թերթերը նուիրատու 150,000 ռուբլի յօգուտ Թէհրանի ազգային վարժարանին:

Այս գումարը պիտի կազմէ հիմնադրամ, որուն տարեկան տոկոսը պիտի ստանայ Թէհրանի Ազգային վարժարանը, պայմանաւ որ ամէն դասարանի համար օրական կէս ժամ յատկացուի Քրիստոսի դաստիարակութեան ըստ հայ Ս. Եկեղեցւոյ, որովհետեւ ըստ նուիրատուին տեսութեան՝ որ եւ է դաստիարակութեան կերպ՝ որ անշատ է կրօնքէն, կը նմանի անդէկ նաւի մը՝ կեանքի ալեծով ծովուն վրայ: Տիար Դաւիթ Դաւիթեան, կանուխէն Հնդկաստան գացած եւ կալիֆայի մարդասիրական Տեմարանին մէջ ուսանելէ յետոյ նիւթապահ կարեւոր դիրք մը շինած է Ալլահապատի մէջ, օգտակար դեր ստանձնելով Ազգ. ժողովներու մէջ: Երեսունեւինը տարիէ ի վեր իր անունով աղջկանց վարժարան մը հաստատած է, որ ուղղակի իր հսկողութեան տակ կը շարունակուի ցարդ: Ահա հանրօգուտ մէկը, իր օրինակելի կեանքով հանրային գնահատման արժանի:

Ուրախ ենք որ Պարսիկ պետութիւնն ալ իր շքանշանով պատուած է այս գերամեծար հայազգին:

ՌՈՒԲԷՆ ՄԱՍՈՒԼԵԱՆ

Տարեցոյցս անցեալ տարի հանդիմ ունեցած էր, իբր ազգասիրական պարսէ, մի քանի տղեր նուիրել ժողովական համբաւ վայելող հայազգի այս մեծ արուեստագէտին տաղանդին համար ներկայացնելով զանի իր ընթերցողներուն, իբր հայութեան պարծանք: Ուրախ ենք որ մեր ազնիւ հայրենակիցը կանգ չ'առնար իր տաղանդի բարձրութեան վրայ, այլ կարծես նոր քափ առած, հետզհետէ կը խոյանայ աւելի բարձրեր: Այս մասին Եւրոպական եւ Ամերիկեան թերթերու մէջ հօդաւորէ կը նուիրեն պանծացումի խօսքեր այս եղական հայ տաղանդին, որով կը փառաւորեն մեր ազգային ետր:

Յիշեալին ցարդ բեմադրած հրաշակեցներուն մէջ դեռ նոր հանդիսացուցած է **Մեզ Մեզոցը**, որով Մամուլեան կը հռչակուի աւելի շնոր փառով, եւ հեռու չէ այն օրը, որ Թիֆլիսեցի այս մեծատաղանդ հայ երեսասարդը աշխարհի բոլոր հռչակաւոր բեմադրիչները գերազանցելով, առաջնութեան մրցանիք խէլ յաւաքուի: Բայց հայ ցեղին:

Այս առթիւ քաղցր յուզմամբ կը յայտնեմ թէ մասաչուսի սիրավառ պարմանին կամ պարմանունին նուազ յափեսակութեամբ կ'ընկուցի սիրացող, քան որ չափ ցնձաղին ընդունեցայ անցեալ տարի Մայիս 2 ամսաթուով **Հովիվուէն** ինձ ուղղուածն Ռուսիէն

Մամուլեանի, որ ազնուական ոգւով իր տառապայման գրադուսմենուն մէջ կը հաճէր ուղղել հետեւեալը՝ Տաւրեցոյցը երկասիրողին:

Յարգելի Տիար Դարամանեան

Շնորհակալութեամբ ստացայ Ձեր կազմած Տարեցոյցը, որոյ մէջ գովեստով կը գրէք իմ մասին: Անկեղծ ցաւակցութիւնս արտայայտելով Ձեր հիւանդ վիճակին համար, կը ցանկամ կատարեալ առողջութիւն եւ կրկնակի եռանդ:

Յարգանքով

ՌՈՒԲԷՆ ՄԱՍՈՒԼԵԱՆ

Ահա օտար քջանակներու մէջ եւ ընդհանուր սխալ-
շացումի արժանացած հայ արուեստագէտ մը՝ որ երբեք
չէ մոռցած իր լեզուն եւ զայն իր գրչին տակ կը փա-
ռաւորէ: Կեցցէ՛ հայրենասէրն ՄԱՍՈՒԼԵԱՆ:

Հետաքրքիր գիտելիքներ. — Մարդկանց 10 էն
7 ին մէկ աչքը զօրաւոր է՝ միւսը սկաւ, եւ 15 էն մէկ
հոգիի հագիւ երկու աչքերը նման են: Չայնի նուրբ
քրքուսները մէկ ականջով լաւագոյն կը լսուին: Ե-
ղունգները հաւասար արագութեամբ չեն մեծնար, ա-
մենէն աւելի՝ միջամասինը կը մեծնայ, ամենէն նուազ՝
բոյրամասինը: Հարիւրէն 54 ին ձախ ոտքը միշտ աչէն
փչւ մը կարն է:

ԼՂԻԿ ԶԵՄԱՐԱՆ (ԱԿԱԴԵՄԻԱ)

Համասանի մէջ (Պարսկաստան) հռչակաւոր Ակա-
դեմիա մը կար, որու մէջ առաջին արձանը յետագայ
վերնագիրն ունէր: «Ակադեմականները պիտի մտածեն
շատ, գրեն սակաւ եւ կարելի եղածին չափ աւելի
սակաւ:» Այն կը կոչուէր լոյի Ակադեմիա եւ Պարս-
կաստանի մէջ չկար ուսումնական մը, որ անոր ան-
դամ ըլլալ չցանկար: Տոքթ. Ջէր, գեղեցիկ գրի մը հե-
ղինակ, իմացաւ որ Լոյի Ակադեմիայի մէջ պարսպ
տեղ կար, իսկոյն նամբայ կ'ելնէ եւ Համասան հասնե-
լուն պէս ներկայանալով այն դահլիճի դրան առաջ,
ուր հաւաքուած էին Ակադեմականները, կը խնդրէ
դոնապանէն՝ նախագահին յանձնել իր նամակը. «Տոքթ.
Ջէր խոնարհաբար կը խնդրէ պահել Ակադեմիայի պա-
րսպ տեղը:» Դոնապանը յանձնարարուի քիւնը իսկոյն
կը կատարէ: Բայց Տոքթորը եւ նամակը ուժ հասած
ըլլալով, տեղը արդէն գրաւուած էր: Ակադեմիան շատ
ցաւեցաւ այս մասին: Նախագահը ուզեց այս բանը
տեղեկացնել Տոքթորին: Բայց շուտով էր. փոքր ինչ
մտածելէ վերջը հրամայեց ջուր լեցնել մեծ գաւաթի մը
մէջ, այնպէս որ կարիք մը աւելի ջուրը պիտի բափ-
ուէր: Յետոյ նշան ըրաւ որ թեկնածուն ներս բերուի,
նախագահը ցոյց տուաւ խորհրդաւոր գաւաթը: Տոքթորը
հասկըցաւ որ տեղ չկայ: Բայց չվիտեցաւ, ոտքին առ-
ջեւ ինկած վարդի տերեւ մը նշանեց, ձեռք առաւ եւ

զգուշութեամբ դրաւ զայն լի գաւաթին վրայ եւ այ մէկ կարիլ քափեցաւ: Այս կերպով Տոբոքը ընդունուեցաւ Ակադեմիա:

ՊՃՆԱՍԷՐՆ

Աղուոր դէմքի կոկիկ՝ մի զարդ՝ է պարզ խնդիր ճաշակի: Զոր չունեցողն անընտրաբար քսակ պարպէ նորոյթի: Համեստ դէմք մ'ալ բընականով կը յաջողի հրապուրել: Ծաղրելի է տան մէջ հաւիլ՝ դուրսն հնդկահաւ երեւել:

Յ. ՈՍԿԱՆ

ՇՈՂՈՒՌՈՐԹՆ

Բազմապատիկ կենդանի, գիտէ սողալ եւ սուզիլ, Ըստ իւր հաշուոյ պահանջման՝ ոտտնուլ, թարչիլ կամ փոխչիլ: Տեսքովն անկեղծ, մերթ սպուշ, բայց իրօք միշտ երկդիմի,

Շահու համար բարեկամ, շահու համար թշնամի: —

Յ. ՈՍԿԱՆ

Վշտակութիւնն մի վսեմութիւն է. քիչերու տըրուած է այս թռիչ, որ մինչեւ Աստուած կը բարձրացնէ:

Մ. ԶԵՐԱԶ

ԳԻՏԵԼԻՔ. — Աղանին յատկութիւն մը ունի, այն է՝ իր սորված տեղէն զատուիլ չուզելն եւ շատ շուտ թռչիլը, որով իւր սուրհանդակ գործածուած է:

ՀԱՅՈՒ ՄԸ ԳԻՒՏԸ. — Բորցուլէնտ մէյնի «Իվնինկ երբարէս» թերթը իր Ապրիլ 15 թուով կը գրէ թէ հայ ճաշարանապետ մը տեղւոյն մէջ, Ֆրէնք Վարդանեան, որ պատահաբար գիւտեր ալ կ'ընէ, վերջերս թէլէֆոնի համար գործիք մը հնարած եւ ասոր շնկկընէն: Վարդանեանի գիւտին շնորհիւ մէկը պիտի կրնայ առանց իր ձեռքերը գործածելու թէլէֆոն ստանալ եւ ընել: Գործիքը կրնայ զրուիլ զրպանի մէջ կամ զետեղուիլ գրասեղանի վրայ: Այս գիւտը հետաքրքրութիւն չարժած է եւ կարգ մը գործի հաստատութիւններ հնարչին հետ բանակցութեան մտած են գնելու համար: Վարդանեան 23 տարի առաջ եկած է Ամերիկա: Ասկէ առաջ ալ երկու ելեքտրական գիւտ՝ ըրած ու մենաշնորհ ստացած է անոնց համար:

Եղուարդ Ռաֆայէլ, ազգասէր վաճառական Մատթասու, վախճանեցաւ 1791 ին եւ կտակ ըրաւ վարժարան բանալ աղքատ տղոց: 1835 ին անոր որդիքը Թովմաս Բակպուրն ասպետին հետ, որ կտակին խնամական էր, վարժարանին յարմար տեղ ընտրեցին Վենետիկը եւ յանձնեցին Մխիթարեանց հսկողութեան: Կտակուած գումարն էր 46,000 սթէրլին, որուն տարեկան տոկոսն էր 1380 սթէրլին: Այս գումարը Անգղիոյ պանքան թողուած էր:

Իտէալը կատարելութիւնն է իրականին, ինչպէս փոքրիկ սերմը ամբողջ ծառ մըն է իր բոլոր ճիւղերով ու տերեւներով, իր բոլոր ծաղիկներով ու պտուղներով. Սերմին իսէալն է այդ ծառը:

—

Կաղինը որչափ փոքր է կաղնիին բով, բայց կաղնին ուրիշ բան չէ, բայց եթէ սնած ու զարգացած կաղին մը:

Նոյնն է մարդս:

Մարդկային սաղմը մօր արգանդին մէջ իբր հողի մէջ ինկած՝ կը ծծէ սնունդ եւ յետոյ մայրենի շնչերակէ մը կ'ընդունի սննդալից արիւն, որով կը մեծնայ մինչեւ ինն ամիս: Այսպէս կ'աւարտէ իր բուսական մակարդի ստորնագոյն շրջանը եւ լոյս աշխարհ գալով ժամանակ մըն ալ արիւնի տեղ կաթ կը խմէ, այսինքն բոլորովին պատրաստ սնունդի տեղ կ'ընդունի մարսուելու պէտք ունեցող հեղուկ մը եւ այսպէս կը շարունակէ 10 - 19 ամիս, մինչեւ որ իր ականները բուսնին եւ ներքին մարտդական գործարաններն ալ զարգանալով, կարող ըլլան հաստատուն կերակուր մարսել: Ալ այնուհետեւ մանուկը կը դադրի մայրը ուտելէ եւ ուրիշ բուսական ու կենդանական կերակուրներով կը սնանի:

ՏՈՒԹ. Մ. Ս. ԳԱՐԻԻԷԼԵԱՆ

ԼՈՅՍ, գիտական, բարոյական,
իմաստասիրական հանդէս, Նիւ-Եօրք, 1902, Բ. տարի:

ՋՈՅԳ. ՕՐԻՆԱԿՆԵՐ ՄՏԱԻՈՐԱԿԱՆ ԵՒ ՖԻԶԻԿԱԿԱՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԿԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ

Զիբէր գերազանցութիւններ են, մասնաւորներու յատկ: Յիշենք անոնցմով օժտւած ազգայիներ:

Մօսկի անցեալին մէջ Պուտյ մէջ յայտնութիւն մը եղաւ յանկարծ իբր հմուտ հայագէտ ՏԻԳՐԱՆ ԵՆԼԻՆՃԵԱՆ, զոց շուկային քոմուրնիս մէջ մխրճուած այն եզակի հայր, ոսկիի եւ արծաթի գնահատիչ վարպէտ մը, անակնկալ կերպով փախեցաւ գրական ասպարէզին մէջ, ամենէն համբաւեալ մասնաւորացներու հետ չափուելով եւ շատ անգամ յաղթահարելով անոնց: Ժամանակակիցներ զիսեմ քէ ԵՂԻՔՆԵԱՆ այս մարզին մէջ դափնիներ խլեց:

Սա արտակարգ յիշողութեան ձիբն ունէր, որով գրաբար մատենագրութեանց մէջ գործածուած բառ մը իր որոշ տեղովը կը յիշէր, առանց մեծ Հայկագետին վկայութիւններուն դիմելու: Անմիջապէս ուզուած բառը կը յայտնէր, եւ կ'ըսէր քէ նոյն բառը Ոսկեբեւանի մեկնութեան Մասքի գրքին այս ինչ էջին մէջ գործածուած է:

Կ'ըսուի քէ մի անգամ խնդիր եղած է բառի մը համար, երբ հմուտ Մխիթարեան հայր մը յիշեալին կրպակը այցելութեան պահուն՝ Մխիթարեանը տարակոյս յայտնած է խնդրոյ նիւթ եղող բառին համար եւ ըսած է քէ ընտիր մատենագիր մը զայն գործածած ըլ-

լալը չի կարծէր: Եկեղեցեան հակառակը պնդած է եւ անմիջապէս մօտակայ գրավաճառէ մը գիրքը բերել
սալով ցոյց տուած է այդ բառը:

Եկեղեցեաններ շուտով չեն մոռցուիր, կ'ապրին
յիւսասկով:

Մտաւորական կարողութեան այս տիպարէն վերջ
յիշենք ժողովական կարողութեան տէր օրինակ մը: Մեր
յիշողութեան մէջ դեռ չէ ջնջուած տարիներ առաջ իր
արտակարգ ուժով փայլող Սեբաստացի բմբիւր, ՍԻՄՈՆ
ՓԷՂԻՎԱՆ անունով համբաւեալ, նախապէս, Կա-
վանի վանառանցան գիշերապահ: Այդ բարի օրերուն
Պալատ ամէն առեւտրական մեծ հաստատութիւններ Հա-
յաստանցի հովիտը եւ միանգամայն հստատարիմ հայե-
րու պահապանութեան յանձնուած էին: Գիտէն Պալատ
հայերը թէ Սիմոն՝ Փանանի անուն յոյն բմբիւր մը հետ
մրցելով, առաջին բախումին զանի գետին տապալեց,
մեծ հարուած տալով յունական պարծենկոտութեան եւ
անհուն խանդավառութիւն առթելով հայ ժողովուր-
դին: Սիմոնի համբաւը Օսմ. Արքունիքին մէջ արձա-
գանք գտնելով հրաւիրուեցաւ հոն. բայց ան խոհակա-
նութեամբ իր ոյժը սանձեց եւ Կայս. շնորհներու ար-
ժանացած՝ իր ծննդավայրը փառուեցաւ:

Ս. Գ.

ՊԵՏԱԳՐԲԱԿԱՆ ՎԱՅՐԵՐ

Պոլիս ունի Բիւզանդական հնագոյն յիւսասկա-
րաններ, հետաքրքրութեան արժանի, զորս կը ներկայա-
ցնեն հետեւեալ կերպով:

Անոնց ամենէն փառաւորն է Զիարձակարանին
մեծ հրապարակը, Յունարէն Լիփսոսը, Թուրքերէն Ար
Մէյսանը: Անոր մասին տարիներ առաջ Տարեցոյցիս մէջ
գրած է արդէն ռըբացեալ ուսուցիչ մը Կարապէտ Պո-
սիկեան: Բայց կը յաւելում ինչ ինչ մանրամասնու-
թիւններ: Զիարձակարանը շինել տուաւ Սելեուս կայսրը
Քրիստոսի 306 թուին: Մեծն Կոստանդիանոս լրացուց
զայն եւ սիւներով, արձաններով ու գեղեցիկ շինուած-
քներով զարդարեց, ձի վագոնելու եւ նման հանդէսներու
համար: Հիմայ անոր զարդը Սուլթան Ահմէտի փառա-
ւոր մզկիթն է, որ անոր մէկ կողմը գրւած է: Հրա-
պարակին երկայնքն է 250 ֆայլ, լայնքը 150. մէջեղը
60 ոսք, բարձր կոթող մը կայ եզրիցստէն բերուած
միակնոյր կրանիդ փառք, վրան եզրիցստէն ոչ հին գրե-
նով, որ արքայադուռ կ'ըսուին եւ խիստ սիրուն փոր-
ուած են: Պատուանդանը ներմակ մարմարին է 7 ոս-
կանաչի բարձր, վրան այլ եւ այլ կերպարաններ փոր-
ուած, որոնց մէջ կայ նաեւ Մեծն Թէոդոսի պատկերը,
բայց շատ չձեւ փորուածներ են եւ յայտնի է թէ ան
աւետները անձանագործութիւնը շատ սկաւ է եղեր:
Այդ պատուանդանին վրայ կեցած է կոթողը չորս պղնձե
ոսքերով. տակը խաւիսիս մը կայ, որ հիմայ կէս մը հո-

ղին մէջ քաղուած է. անոր արեւմեան կողմը յունա-
րէն գրուած է թէ Թեոդոս կայսր Պրոկլ քաղաքագե-
տին ձեռնովը 32 օրուան մէջ կանգնել տուաւ: Հիմայ
միայն առջի տողերը հողէն դուրս մնացած ըլլալով՝
հազիւ կը կարդացուին: Միւս երկու կողմերուն՝ մե-
կուն վրայ փորուած է այն կոթողը հաստառող գործա-
ւորներուն ու մեքենաներուն պատկերը, մէկուն վրայ
ալ Զիարձակարանին պատկերը, որ հիմայ որոշ չեն
սեանուիր: Այս կոթողին ծայրը ասեմով պղնձէ զունն
մը կայ եղեր որ գետնաւարձէն ինկեր է:

Զիարձակարանին դիմացը ծայրը կտր կտր քարե-
րով շինուած սիւն մը կայ 94 ոտք բարձր: Ասիկա հար-
իւրաւոր տարի առաջ ալ հիմակուան պէս հին ու
փլփլած է եղեր, բայց բոլոր քարերը իրարու հետ երկա-
թով կապուած ըլլալուն՝ չէ կործանած: Պատուանդա-
նին արեւելեան կողմը յունարէն գիր կայ, որ հիմայ
հազիւ կէս մը կը կարդացուի: Այս գիրէն կ'իմացուի
որ Կոստանդին Պետրեոսովնէն կայսրը նորոգել է այս
սիւնը: Այլ եւ այլ նշաններէն ալ կ'երեւայ որ ասեմով
պղնձապատ է եղեր: Կոթողին ու սիւնին մէջեղը կե-
ցած է պղնձէ օձապտոյտ սիւնը. ասոր ձեւէն ալ կ'երե-
ւայ որ երեք օձեր են մէկմէկու պլլուած բարձու-
քիւնն է 10 ոտնաչափ, շրջապատը 4. վերի ծայրը կոտ-
րած է հիմայ, որ երեք օձերուն գլուխներն են եղեր եւ
ասոնք մինչեւ Ժ. դարուն ասեմը կան եղեր, բայց
Գանունի Սուլթան Սիւլէյմանին՝ Խպրահիմ փաշա ա-
նուն վեզիրը հանդիսաւոր օր մը լախսովը դիպումով

Վարկեր կոտրել է: Ասեմով ուրիշ շատ սիւններ ու ար-
ձաններ ալ կան եղեր այս հրապարակին վրայ, բայց
օսմանցիք հետզհետէ որք վերացել են, որն ալ ուրիշ
տեղ փոխադրել են:

Վեզիր Խանի դիմացի կոթողը, որ **Տիֆլիս քաւ**
կամ **Զեմպերի քաւ** քիւրտի, հին ասեմէն ի վեր
խիստ անուանի է. անոր
բարձուքիւնն է 90 ոտ-
նաչափ. շրջապատը 33
երկաթէ գոփներով կապ-
ուած, բոլորը 8 կտր
Պոլիսեան կիճէ շին-
ուած է ու ամէն մէկ
կտրին վրայ ալ եւ այլ
դափնիէ պատկերներ վոր-
ուած են: Վերի ծայրը
տարբեր տեսակ քար է
վրան յունարէն գրով. որ
կ'ըսէ թէ ասեմ անցնելով
այս սիւնը քայքայել է եւ
Մանուէլ Կոմեննոս
կայսրը նորոգեց:

Օսմանցիոց ասեմն ալ շատ անգամ կրակէ վնասուած
է այս սիւնը, որովհետեւ պատուանդանը փայտաւն
դռներով շրջապատուած է, բայց հիմայ սիւնին վարի
կողմը մեծամեծ քարերով ամրացուցել են: Այս սիւնը
Մեծն Կոստանդիանոս Հոսթին բերել է եւ կանգնել է
այն տեղը՝ որ ժամակին Կոստանդիանոսի՝ հրապարակ

ԶԵՄՊԵՐԻ ՔԱՎ

կ'րառի եղեր, վերի ծայրն ալ Ապոդոմի արձանը կանգ-
ներ է Աթենքէն բերել տալով. աջ ձեռքը տուր է եղեր
քաղաւորական գաւազան, ձախ ձեռքը՝ աշխարհի,
վրան խաչ, զլուխը ֆրիսոսի բեւեռներէն մէկը խո-
քեր է, ձեռքն ալ խաչափայտին մէկ կտորը: Արձանին
պատուանդանին՝ վրայ ալ փորագրել տուր է ֆրիսոսի
բազմացուցած հացերուն 12 ստիպուր եւ 7 զամբիւղը:
Նմանապէս Նոյի տապանը եւ Յիսուսի օծուած իւղին
ամանը այս արձանագրութեամբ. — «Բեզ, ֆրիսոսի
տեառնդ աշխարհի» յանձն առնեմ զգաղափառ զայս եւ
զամենայն գորութիւն Հոռովայեցոց, պահեա զա-
յամենայն չարէ մինչեւ ի սպառ:» Հին ասէնը ամեն
տաքի քափօրով Յունաց Պատրիարքը կուգայ եղեր մին-
չեւ այս սեան հով: Ալեքս Կոմենենոս կայսեր ասէնը այս
արձանը ստասիկ հովէն ինկեր է ու տեղը խաչը կանգ-
ներ են: Անուանի է նաեւ Արկադեոսի սիւնը, որ ա-
ռանձին սան մը գաւիթին մէջն է, նմանապէս Յուս-
փանոսիւնը, որ քաղաւորական պարտէզին ծայրն է՝
Սարայ պուռնուին հովը, եւ ուրիշ սիւներ ու կո՞-
թողներ:

Յիշատակութեան արժանի են Պին պիր տիրէ բւ-
եւէր պաթան սարայը. այս վերջինին շատ զբօսաւոր-
ջիկներ կ'այցելեն հիմայ:

Պինպիր տիրէ բոլորածը գետնի տակ ահագին
ժիւղածք մըն է սիւներով ու կամարներով զարդա-
րուած: Հիմայ մէջը փայտէ սանդուղներով վար կ'իջնան
եւ մեծաքի թիւ կը շինեն: Սիւները բոլոր մարմար են,

մէկմէկէ երկերկու գրկաչափ հեռու: Կ'ըսեն թէ ասե-
նով այս սիւները երեք կարգ են եղեր վրայէ վրայ շին-
ուած: Հիմայ մէկուկէս կարգը կ'երեւայ, միւս մասը
գետնի տակ ծածկուր է: Այս շէնքը Մեծն Կոստանդիա-
նոս շինած է, որ լեռներէն իջած ջուրերը հոն ժող-
վուին եւ անկէ գետնափոր նամբաներով այլ եւ այլ տե-
ղեր բաժնուին. մինչեւ հիմայ ալ պատին վրայ դնակի
պէս ծակեր կ'երեւան տեղ տեղ, ասկից ջուրը հոս կու-
գայ եղեր:

Երէ պաթան սարայ. — Այս ալ Մեծն Կոս-
տանդիանոս շինած է, նոյնպէս ջրեղջ: Երկայնութիւնը
136 ասք, լայնութիւնը 182: Չեղուրը կամարներով շին-
ուած է 136 մարմար սիւներու վրայ: Ասի միշտ ջրով
լեցուն է ու ձմեռը աւելի կը լեցուի, մէջը ձկներ ալ
կան, բայց գետնի տակ ու խիստ մութ բլլալուն բան
չերեւան: Հիմայ մասնաւոր խնամք տարած են անոր
մասին, որով շատ այցելուներ կը յանախեն հոն:

(Քաղուածք)

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԹՈՒՍԿԱՆՆԵՐ

1654 Օգոստ. 2 [արեգակի կատարեալ խաւարում
եղաւ եւ ասդերը երեւցան ինչպէս գիշեր ժամանակ:
1776 Մարտ 10 առաջին անգամ հայերէն օրացոյց
ստուեցաւ Պոլիս:

1839 Մարտ 14 Սուլթան Մահմուտ Կալսքա Սա-
րայի վարժարանը հաստատեց:

1845 Ապրիլ 7 Բ. Դրան հրամանով փոխուեցան
հայ եկեղեցականներու գլխարկները: Եպիսկոպոսնե-
րուն եւ վարդապետներուն՝ մանիսեակազմը քաղիւ,
իսկ Բահաններուն՝ սեւ ասուիւ: Առաջները փաթթոյ
կը դնէին մեր Բահանները:

ՏՆԱԿԱՆ ԴԵՂԱՐԱՆ

— Անոնք որ շատ անգամ անգար (migraine, կէս
գլխու ցաւ) ունենան, պէ՛տ է որ կտոր մը շաքարի
(սիւլպէն) մէջ պզտիկ պտուղացի մը փաթած Բաճուր
(Բեաճիւր) դնեն ու ականջնուն մէջ խոթեն, ցար շու-
տով կ'անցնի:

— Երբոր մէկուն ակուն ցաւի, բամբակի կտոր
մը պէ՛տ է կտրէ, վրան մէկ կամ երկու կաթիլ Բաճու-
րու կաթեցրնէ ու ցաւած ակունքին կողմի ականջին
մէջ դնէ, մէկէն ցար կ'անցնի՝ որչափ այ սաստիկ ըլ-
լայ: Երկու կաթիլէն աւելի պէ՛տ է դնել, վասն զի
այնչափն այ մեծ ճաճութիւն կը պատճառէ:

— Մէկուն քիւն սաստիկ արիւն եկած ժամանակ,
փղիւն (քորդան) ճգմելու, ջուրն առնելու, մէջը ափ
մը այծամազ (քիթքիթ) քաթխելու ու ռնգունքին վրայ
բռնելու է, մէկէն արիւնը կը կտրէ:

— Մասնաւորօրէն (սօլամա) որ անճանելի ցաւ կը
պատճառէ, երեք օրուան մէջ աներեւոյթ կ'ըլլայ քէ որ

ճերմակ սոխ մը շաքարի մէջ եփես ու վրան պա-
տէ: Օրը երկու անգամ սոխը փոխելու է:

— Ուրիւնը (թեմէլի) մէկ շաքարուան մէջ
կ'անցնի քէ որ օրը երեք անգամ վրան խոզի պաղած
քարմ հարպ դնես:

— Ոսկի կոճակ ալ կտրելու կերպը գիտցողին բան
չէ, վասն զի ամիսը անգամ մը կտրելով ամենեւին ճե-
ղաթիւն չիմանար. կտրելու համար ռմանք սովորութիւն
ունին Բաճուրի մը չափ ոսկերին շաքարի մէջ դնել.
որպէս զի կոճակ կակուղնայ, եւ յետոյ սուր զմեղիւնով
մը կը կտրեն: Շաքարի մէջ դնելով կակուղացնելն ամե-
նեւին հարկ չէ. այնպէս կարծր եղած ժամանակ սուր
զմեղիւնով մը — բայց ոչ երբեք անելով — պէ՛տ է քիչ
քիչ վրայէն բարակ մաշիկի պէս առնուլ, մինչեւ որ
արմատին հասնելով ցաւ զգալու պէս ըլլայ. մեծ ու-
շաղթութիւն ընելու է որ խորունկ կտրելով արիւն չելլէ:

Ասիկայ սովորական եւ ամենէն դիւրեմ կերպն է.
սեռնենք ուրիշ կերպեր ալ:

— Քաղախի մէջ եփած մանր սոխեր կան որ ուրիշ
պտուղներու հետ ժելեան մէջ կը վաճառուին. հաս մը
առ, երկու կտրէ, կոճակն վրայ կապէ ու ամեն իրիկուն
փոխէ. Բանի մը օրուան մէջ այնպէս կը կակուղնայ
որ ձեռնով կրնաս Բաճուր փրցնել: Երբոր ճորճն սկսի
բուսնիլ, դուն ալ գործողութիւնը ճորճն սկստ: Եթէ
կ'ուզես որ բոլորովին աներեւոյթ ըլլայ, ամեն օր քիչ
մը վրան կիզիչ ճկաղ (potasse caustique) քսէ, որ
դեղագործներուն քիչ կը գտնուի:

Կոսթի համար ուրիշ դիւրին դեղ մըն ալ կայ, սխտորի պէնդ մը քաւ մոխիրի մէջ եփէ ու գիւտերն անկողին մտած ժամանակ կոսթին վրայ դիր, լաքով մը կապէ, այնպէս կը կակղցնէ զայն, որ երկու երեք օրուան մէջ արմատով կը փրքի կ'ելլէ. յետոյ զաղջ ջրով ոտքը լուալու է: Շատ աւելի ազդու կ'ըլլայ եթէ բաւեր չորս ժամուան մէջ երկու երեք անգամ սխտոր փոխուի:

(Մասեաց Աղաւնի, Գ. տարի 1857. էջ 168)

ՏԱՆՏԻԿԻՆԻՆ ԲԱՃԻՆԸ

Մածունով շողքամ. — Շողքա ֆներուն կեղեւները հանելով բոյորակներ կտէ՛, քիչ մը աղով կակուղնալու չափ եփէ՛, ջուրը մզէ եւ ազնիւ ալիւրի մէջ քաքխելով վրան քիչ մսի ջուր կամ իւր ջուրը դիր եւ քիչ մը եռացուր եւ վրան մածուն լեցրնելով բրինձ խաւելու պէս կարագ իւղը քաւ քաւ վրան անցուր եւ յետոյ անուշ քէ:

Խեցաս (կիւլէն). — Միսը մաքէ՛, մանրէ՛, պտուկը լեցուր, հետք առաս լուխկ, կանաչ պղպեղ, քիչ մը կուսասուկ (պամեա), բանի մը աքբուկ. քիչ մը կանաչ լուբիա, դդում, սոխ, ազաւթեղ եւ կոսեմ. աղէ՛, պղպեղէ՛, մէջտեղը սոխ լեցուր եւ բերանը լաւ մը զոգէ՛, փուրը ֆէ եւ երեք ժամ եփէ:

Գառնուկի մտով կանաչ սոխ (Գափամա). — Գառնուկի միսը կանաչ սոխով եփէ, հետք աղցան ալ դիր, ջուրը չափաւոր ըլլայ, քիչ մըն ալ կարագ աւելցուր, եթէ միսը իւղոս չէ:

ՀԱՆՏԵԼՈՒԿՆԵՐ

Ա.

երկու տառ եմ. անհրաժեշտ ժամանակին՝ երբ հարկ ըլլար հասցէն գրել մեր նամակին. Տառ մ'աւելցո՛ւր. ահա եղայ — դիտէ՛ ատ բան — Բանուկ ապրանք, զոր կը քէ Կարապետեան. Տառ մը եւս. առանց ինծի՝ չէ կարելի Մարքագործում ամբողջակի ու լիուլի. Վերջին տառ մ'ալ. գիտունները կը փափաքին չոն մուտք գործել, տեղ գրաւել իրենց կարկին:

Բ.

Ա. ծական մը հինգ տառերով. աւա՛ղ, դատարկ եմ շարունակ. Տառս դ սրճել օգուտ չունի. նոյն դատարկն եմ միօրինակ. Զարմա՛նք, սակայն. լծողութիւն մը կցելով՝ զիս բայ լրին. Իլ մասնիկով. ա՛լ դատարկ չեմ, ես կ'զբաղիմ. որբա՛ն զիւրին:

Կ, Պոլիս

ՏԻԿ. ՖԻՄԻ Կ. ՊԵԿԵԱՆ

Անօթ մըն եմ խիստ կարեւոր
 եւ յատակս է բաւական խոր,
 Ընկեր մ'ունիմ ինձ ձեռնտու
 Հրամաններուս պատրաստ հըլու,
 Խոշոր նիւթեր միշտ կը մանրէ,
 Պինդ կըտորներ ամէն բոպէ,
 Օր մը սակայն, ո՛հ, ինչ աղէտ,
 Պոչըս եղաւ յանկարծ անհետ,
 Փոփոխ վիճակ մը առի ես
 Զրկուելով իմ գործակցէս,
 Բայց առջինէն ալ աւելի
 Եղայ տիրոջս սիրելի,
 Որովհետեւ ես լաւագոյն
 Կը գործէի անոր հաշւոյն,
 Սակայն դարձեալ դժբախտ եւ հէք
 Ռւբախ չեղայ բընաւ երբէք,
 Գլխատուեցայ, ո՛հ, այս անգամ
 Զարագործէ մը անըզգամ:
 Այս վիճակիս մէջը թշուառ
 Շողաց աչքիս լոյս մը պայծառ,

Որովհետեւ, ի՞նչ հըրաշք մեծ,
 Դերանունով մ'ինձ բախտն օժտեց:
 Կարծեմ, դիւրին է, սիրելիս
 Արալ լուծում հանելուկիս:

Էթիւ Ս. ՆՇԱՆԵԱՆ

Լուծումներ անցեալ տարւաւն հանելուկներուն Ա.

1. ընտանի
2. ընկեր
3. քաժ
4. հիմա
5. լույ
6. ի

Սոյն բառերուն տառերով ճիշդ առ ճիշդ կը կազմուի հետեւեալ առածը «Հավիճ բերածը քամի՛ն կը բանի:»

Բ.

Բառն է (ակ), բովը չոր խոտ (խար) զետեղելով՝ կ'ըլլայ (խարակ). սոյն վերջնոյն վրայ երկու տառով մանկական բառը (նա՛) աւելցնելով՝ կ'ըլլայ ՃԱՆԱՐԱԿ:

Միակ լուծողն եղաւ շատ անգամներ լուծելու յաջող Օր. Էթիւ Ս, Նշանեան (Պէպէք):

ՏԽՐՈՒՆԻ

Հ. ՅԱԿՈԲՈՍ Վ. ՏԱՇԵԱՆ, Մկրտտութեան անունով Ֆրանչիսկոս. — Ծնած է Երևանոյ Արծաթի գիւղը, 25 Հոկտ. 1866 ին: Ֆրանչիսկոս դեռ յոյժ մատաղատի՝ աչքի ծանր հիւանդութեամբ վարակած՝ հուսկ ուրեմն կ'առողջանայ իր բարեպաշտ ծնողքին ըրած ուխտին շնորհիւ՝ իրենց զաւակը Աստուծոյ սուրբ սեղանին նուիրել, երբ բուժուի: Ուստի Ֆրանչիսկոս 1880 Նոյ. 20 ին Վիէնայի Մխիթարեան հայրերու միաստանը կը մտնէ: Ուշիմպատանին հան իննամեայ ընթացքով կ'աւարտէ ուսումները եւ կը քահանայանայ Գեր. Ա. Այոլընեանի ձեռքով 1883 Դեկտ. 25 ին: Նախ ուսուցիչ կը կարգուի վանքին մէջ, յետոյ ի սէր բանասիրութեան կը հրաժարի ուսուցչութենէ, հետամուտ կ'ըլլայ մատենագրական արարապումներու, որով կը հանդիսանայ անստղիւտ եւ անխոջ մշակ հայ դպրութեան: Իր ուսումնական հետազօտութիւններուն, իր կորովի եւ

Հ. ՅԱԿՈԲՈՅ Վ. ՏԱՇԵԱՆ

անսպառ ջանքերուն արդիւնք են այն բազմաթիւ գործերը, որոնցմով ճոխացուց հայ մատենագրութիւնը: Իր սիրովով ճոխացուց կր փառաւորեն անոնք, որոնց մէջ նշանաւոր են **Յուզակ Հայերէն ձիւ գրաց,** **Ուսումն դասական Հայերէն լեզուի:** Աստիճակաբար կարգին դժուար է իր բազմաթիւ երկասիրութիւններու ցանկը, տպիւտ եւ անտիպ ներկայացնել, որոնց մամուլը շահեցուցած են իրեն քաջահոգի հայերէնագէտի, ներհուն բանասէրի համարը Հայ եւ եւրոպական ամենամեծ գիտուններու կամօրին մէջ. իրով մանաւանդ **Հանգէս Ամստերդամ** քննական հայագիտութեան գանձարան իշխել, օտար բանասէրներու ուշը հրաւիրելով:

Բանասիրության աշխատակազմի նախագահ Վահագն Կարամյանը հայտարարեց՝ «Հայաստանի պատմություն» գրքի մասին:

ԱՌԱՔԵՆ, ԲԱՆԱՆԱՆԵԱՆ (Լէօ). —
Երեւելի պատմաբան, ծնած Շուշի, 1860 Ապրիլ 6 ին,
մեռած 1932 Նոյ.ին: Դրական բեղուն կեանք մը ու-
նեցած է, նախ մնայուն աշխատակից ըլլալով Գրի-
գոր Արծրունիի **Մշակին** (1895-1906): 1906 ին Լէօ
կը կարգուի Գէորգեան ձեմարանի գրականութեան եւ
պատմութեան ուսուցիչ եւ կը վարէ զայն երկար
տարիներ: Հետգհեաէ կը հրատարակէ նախ վէպեր
Ղարապաղի կեանքէն, որոնք հետաքրքրութեամբ
կը կարդացուին: Բայց իբր արժէքաւոր գործ յայտնի

ԱՌՂՔԵԼ ԲԱԲԱԽԱՆԵԱՆ.

1908 ին տօնուեցաւ իր գրական գործունէութեան 25 ամեակը: Այսպիսի մէկը եւրոպացի րանսէրի մը հաւասար արժէքով մեր գրականութեան անմահներէն էր:

ՏԻՐԱՅՐ Ծ. Վ. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ, ծնած
 Բերա, Բանկալթի. 1873 ին, մկրտուած Ս. Գրիգոր
 Լուսաւորիչ եկեղեցի. անունը Երուանդ, ծայնը աղու
 եւ քաղցր, ուստի իրը դպիր կը յաճախէ Բերայի Ս.
 Երրորդութեան եկեղեցին եւ Թաղ. Խորհրդոյ Ատենա-
 պետ Նուրեան էֆ. ձրի կ'ընդունի Նարեկեան դպրոց,
 ու ըկէ վերջ կ'աշակերտի Կեղրոնականին, որուն շըր-
 չաւը սուրսելով կը մտնէ Արմաշու Դպրեվանքը
 1890 ին, հոն ուսնելով կ'ստանայ քաւական հմտու-
 թիւն, եւ ուր վանքին մէջ հաստատուած Որբանոցին

եղաւ գրական-պատմական
գործերով, ինչպէս Հայ
Ցալագուրբեան Պաս-
մուրիւն երկհատոր, Ս.
Մեսրոպ, Քննական
Հայոց Պասմուրիւն,
Յովսէփ Նպիսկ. Ար-
դուրեանց, Երեք հատոր
Նենսագրութիւն Պրի-
գոր Արժուոնիի, Ռու-
սահայոց Վրականու-
րեան Պասմուրիւն եւ
ուրիշ բազմաթիւ երկեր:

ՏԻՐԱՅՐ Ե. Վ. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

ուսուցիչ կը կարգուի: Կը գործուրայ որբերուն վրայ իբրեւ հայր եւ միշտ կը կրկնէ անոնց սա խօսքերը. «Ես ձեր հայրն եմ, իսկ Դուրեան Սրբազան (վանքին վերատեսուչ) ձեր մեծ հայրն է:» Այս ոգին ցոլացուց ցվերջ, եղաւ միշտ բարեսէր եւ գթամ: 1907 Սեպտ. 28 ին Սամաթիոյ Ս. Գէորգ եկեղեցւոյն մէջ վարդապետ ձեռնադրուեցաւ Օրմանեան Սրբազանէ, կոչուելով Տիրայր (Օրմանեանի գրական անունով): 1911 ին Բաբերդի առաջ-

ներդ եւ կաթողիկոսական սինդակատի Ե. Վ. ՄԱԳԱՐԵԱՆԻ
մանրութեան ատեն Օր-
մանեանի տալով իր բռնէն, ստիպուեցաւ հրաժարիլ
իր վիճակէն եւ անպաշտօն մնալով, վերջապէս 1913 ին
Ամերիկա մեկնեցաւ եւ Քալիֆոռնիոյ Ֆաուլըրի Ս.
Դրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ բարոզիչ եղաւ եւ
մինչեւ իր եղբրական վախճանը հոն պաշտօնավա-
րեց, որովհետեւ ինքնաշարժի արկածով մահացաւ
Հոկտ. 31 ին: Լաւ բեմքասաց եւ զրոյ, այս արժանի-
քով չգոհացաւ, այլ ունէր ազգասէր հոգի, որով
կրօնի այս բարի պաշտօնեան իր կեանքի ապահո-
վագրութեամբ բախտաւորուեցաւ յետ մահու նուի-
րել իր ապահովագինը 10,000 տոլար: Ասկէ զատ

Քաժին հանեց իրեններուն եւ Ֆառլըրի եկեղեցիին։ Այնպէս որ նոյն տեղւոյն եկեղեցասիրաց միութեան կողմէ վարձուած օդանաւին՝ իր հողակոյտին վրայ տեղացուցած ծաղիկները հանրային ջերմ համակրանքը կը խորհրդանշեն։

Սարգիս Սպիսկ.

Տէր Սարգսեան. —

Ծնած Ռոսոսթոյ 1872 ին, կանուխէն Պոլիս եկած եւ արժանագրուած Փրկչեան Ազգային Որբանոցի սան, անկէ երուսաղէմ գացած ժառանգաւորացի աշակերտ, որուն շրջանը աւարտելէ վերջ սարկաւագ եղած բաւականատեւն, 1902 ին վարդապետ, ժամանակ մը վերջ ան յուզուած խնդիրներուն պատճառաւ կը հեռանայ

ՍԱՐԳԻՍ ՆՊԻՍԿ. ՏԵՐ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

վանքէն եւ Պոլիս կուգայ զանազան թաղերու քարոզիչ, ի մասնաւորի Գում-գաբուի դրսի եկեղեցւոյն՝ որուն հետ իր կապը չխզէր մինչեւ իր մահը։ Համաշխարհային պատերազմէն վերջ, զինազաղարի

օրերուն, պաշտօնով Պրուսա կ'ուղեւորի եւ օգտակար կ'ըլլայ տեղւոյն վերադարձող հայութեան, զաղթականներու գետնումն եւ Պոլիս դառնալէ վերջ կրկին քարոզչական պաշտօններ կը վարէ եւ 1924 ին իրեն Պրուսայի առաջնորդ եպիսկոպոս կը ձեռնադրուի եւ իրեն ժողովական եւս որոշ չափով գործունէութիւն կ'ունենայ։ Թէեւ ուսումնապէս միջակ, բայց անշահախնդիր եւ անձնուէր եկեղեցական, նոյնպէս բարեսէր եւ գթած՝ սիրելի եղած հայ ժողովրդեան եւ յորջորջուած իրաւամբ հայր հասարակաց։ Կը վախճանի Մայիս 8 ին։

ՅԱԿՈԲ ՍԷԼԵԱՆ, ծնած Թալաս 1850 ին,

ազգասէր վաճառական ի Մարսէյլ, նոյն տեղւոյն հայութեան **Տաւապէս** կոչուած, բարի, ազնուական, ազգային պարտականութեանց խոր գիտակից եւ բոլորանուէր, ամէնուն դիւրահաղորդ եւ զուարթախօս, կանուխէն Թալասէն Պոլիս խըրկուած, աշակերտած Ֆրէշներու վարժարանը։ 29 տարեկանին Մարսէյլ գացած եւ

ՅԱԿՈԲ ՍԷԼԵԱՆ

հոն առեւտրական ասպարէզին նոնիրուած մինչեւ իր մահը:

Տարեցոյցս գուրգոնանում կը պահէ յիշատակը այս տարին հայուն՝ որ ցվերջ իր սիրոյ կապը անբախտելի պահեց այս փոքրիկ համեստ գրական ձեռնարկի երկասիրողին հետ:

Մահագրութեան սոյն ցուցակը կը փակենք յիշելով **ԲԻԻԶԱՆԻ ՊՕԶԱՃԵԱՆԻ** եւ **ՆՇԱՆ ԶԻՎԱՆՆԱՆԻ** (Հօրոյ) կորուստները, ասոնք երկուքն ալ գրական գործունէութեան շրջաններ ունեցած են անցեալին մէջ ծառայելով Պոլսոյ հայ լրագրութեան, մանաւանդ Հօրոյ, որ հրատարակութեամբ մեծ ազմուկ հանեց:

ՅԱՆԿ ՆԻԻԹԵՐՈՒ

Տարեցոյց 11 - 47.

Արեւու ծագումը եւ մայրամուտը 48 - 49.

Վեհափառ Տ. Տ. ԽՈՐԷՆ Ս. ԿԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅԷ
ՀԱՅՈՑ 51.

Կենսագր. ՎԱՀԱՆ ԹԷԲԷԱՆ. — Գրական, Բանասիրական, Սղոնիսի Յարութիւնը, *Le conte de liste*, թարգմ. Ե. Ե. Դ. 54.

Փոքրիկ անուանակցիս, սիրոյ արմըղան, ԹՈՐԴՈՄ
Ս. ՊԱՏՐԻԱՐԲ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ 56.

Ս. Ներսէս Շնորհալի, Ս. Գ. 57.

Ո՛վ է Սուրբիաս Վ. Պարոնեան 60.

Այցելութիւն մը Թովմաս Թէրզեանի հողակոյտին,
Հ. Եփրեմ Ծ. Վ. Ապրոյեան 63.

Կենսագր. Հ. ԵԲՐԵՄ Ծ. Վ. ԱՊՐՈՅԵԱՆ 69.

Նարեկ, ԲԱՐԴԷՆ ԱԹՈՌԱԿԻՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԿԻՒԼԻ-
ԿԻՈՑ 71.

Նոյն, Արշակ Զօպանեան 72.

Նարեկ զիւղն, Գարեգին Եպիսկ. Սրուանծտեանց 73.
75 ամեակ բժիշկ Անդրէաս Փոփսվիչ, Տօրթ. ՎԱՀ-
ՐԱՄ Յ. ԹՈՐԴՈՄԵԱՆ 75.

Բարենշան մակդիրներ, Ս. Գ. 80.

Սկիւտարու ձմարանը, Յիշատակներ, անուշ սար-
սուռներ Ս. Գ. 84.

Րաֆֆի տունը, Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ, Կենսագր. Ա. ԱՐ-
ՓԻԱՐԵԱՆ, Մի քանի լատ մայրենի սիրոյ համար
Pour l'amour — V. Hugo 91.

Քերթողական նշխարներ Պուէտ Խաչատուր Միսաք-
եանէ Ս. Գ. 97.

Կենսագր. ԽԱՉԱՏՈՒՐ Պ. ՄԻՈԱՔԵԱՆ, Բիւզանդական
հայ կայսրերու կեանքէն, Արտաւազդ, Եղ. Ալեանաք-
եան 105.

Ազգային զրոյցներ 115.

Անցեալի զէպեր, Ներկայի պէտքեր, ՄԵՍՐՈՊ ՔԶՆՅ.
ՕՐՁԱՆԵԱՆ 121.

Բրոֆ. Գէորգ Պայեսկի, Խոկումներ, ԽիզԱՐ 127.
 Իրպանի տարեցոյցս եւ իւր հեղինակը, Հ. ԵՓՐԵՄ
 Ծ. Վ. ԱՊՐԱՅԵԱՆ 128.
 Գիտական, առողջաբանական այլ եւ այլք, ՍԵՊՈՒՀ
 ՍՏՖՈՆԵԱՆ 140.
 Կոպեռնիկոս, 146.
 Գիտութեան հայր մը, Արքիմէդէս 150.
 Կաթը, ԼԵՒՈՆ ՏԱՔԷՍ, Բժշկական տեսութիւններ
 կաթի մասին ՏՈՔՐ. Մ. Ս. ԳԱՐԻԷԼԵԱՆ 156.
 Զուկ կերէք, ԳԱՐԵԳԻՆ ՏԵՎԷՃԵԱՆ 163.
 Արգէտս կամ էրճիէշ լեռ, ԹԵՔԵԼ ակնարկ մը Հոռոս
 կղզիին անցեալին եւ ներկային վրայ 168-175:
 Յովսէփ Պօղոսխանեան, ՅՈՎԱԿԻՄ ՔԶԵՅ. ԲԱՐՍԵՂ-
 ԵԱՆ 176.
 Արիկ ունճեան, 187.
 Մի քանի ուրախ խապրիկներ, Խոսրով Վ. Միսաք-
 եան, Պ. Դաւիթ Դաւիթեան, 191.
 Ռուբէն Մամուլեան 193.
 Լոիկ ձեմարան 195.
 Զոյգ օրինակներ մտաւորական եւ ֆիզիքական ար-
 տակարգ կարողութիւններու, Ս. Գ. 199.
 Պոլսոյ հետաքրքրական վայրեր 201.
 Տնական դեղարան 206.
 Տանտիկ, նին բաժինը 208.
 Հանելուկներ 209.
 Տխուռնի 212:

ԵՐԿՈՒ ՏՈՂ

Տարեցոյցիս վերջին էջերուն հասած, հարկ կը
 համարիմ յայտնել թէ ներկայիս Պոլսէն հեռացած՝
 հաստատուած եմ Փարիզի մօտ գեղեցիկ հայաշատ
 արուարձան մը Լէ ՎԱԼԷ անունով: Ծանօթ է թէ այս
 ֆրանսերէն բառին նշանակութիւնն է **ձուր** եւ ես
 զայն կը նոյնացնեմ մեր բնաշխարհի ծաղկոցածորին
 հետ եւ այս անունով կը մկրտեմ, օղով եւ ջրով
 յանձնարարելի: Պոլսոյ բարեկամներ երկիւղ ունէին
 թէ նոր միջավայրը չափի գոհացնէ ծննդավայրիս
 բնական գեղեցկութիւններու սիրահար հոգիս. ի զո՛ւր
 էր այդ երկիւղ:

Պոլսէն մեկնումովս Տարեցոյցիս հրատարակումը
 փոքր ինչ յապաղեցաւ: Ուրախ եմ որ ազնիւ տպագ-
 րիչս իմ բացակայութիւնս անզգալի ըրաւ, աջակից
 ունենալով սիրելի թարեկամս, Տիար Յովնան Փալա-
 գաշեան, որ ազնուարար փոխանորդից ինձ, եւ
 տպագրական փորձերու հսկողութեամբ երախտա-
 պարտ թողուց զիս:

Նոր հասցէս է.

1, Place de la gare des Vallées

(France)

Bois Colombes. (Seine)

ՏՊԱՐԱՆ “ՍԷԼԱՄԷԹ”,

ԴԱՆԻԷԼ ԹՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Ֆինանսերու եօդուհու

Կ. ՊՈԼԻՍ

Ներկայիս սպազրական գործը մեր համայն-
քին շատ ապերախս գործ մը՝ րլլալուն հակա-
ռակ, Պ. Դանիէլ Յովհաննէսեան իր բոլոր ջան-
քերը կը նուիրէ այս գործին՝ անոր զեղարուես-
տական հրապոյրէն տարուած, նախապէս մար-
զուած րլլալով Պոլսոյ հրապարակին վրայ հռչա-
կաւոր ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ մեծ հաստատութեան մէջ:

Տարեցոյցս յիշեալին բարեացակամ ոգով
բախտաւորուած՝ պարտք կ'զգայ իր ջերմ շնոր-
հակալութիւնները յայտնելու իրեն, խնդրելով այս
առթիւ արուեստի սիրահարներէն՝ որ լաւագոյն
սպարանքի մը բնորութեան տեսնելու ցկացի ունենան
ՍԷԼԱՄԷԹ՝ Տպարանը:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

այ, առաջին էջերը ցոյց կուտան խմբանկարը յարուեստական վկայեալ շրջանաւարտներու, ինքնով կրնայ պարծիլ Պ. Սեպուհ Ստեփանեան, ինքով. ահա ես եւ մանկուցի իմ:

ՀԱՌԱՏԱՅԵԱԼԻՆ ԿՈՆՈՒՄԸ. — ՅՈՎՍԷՓ ԱՆՈՒՅԵԱՆ. Տպ. «Մէլամէթ», 1933: Բարեպաշտիկ գացուածերով հիւսուած գրքոյի մըն է սա, որ յօրինոյին ոգին կը ցոյցացնէ: Ասով Պ. Յովսէփ իր ինքնութիւնը կը յայտնէ իրր երկիւղած հաւատացեալ, քասիրտ անձ, ծնողասէր զաւակ, իր գործը այս եւեր նպատակն այ կ'ընդգրկէ: Ամբողջ հասոյթը Սկիւարու Սղբատախանամիս նուիրած է: Իրաւամբ Հ. փրեմ Ծ. Վ. Ապրոյեան այս գիրքը կոչած է սկեգրքոյի:

ՅՈՐԴԱՆԻՆԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐԶԱՆ ՄԱՐԻՍԱԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ. — 1905 - 1930, սփրէ, Վենետիկեան շրեղ տպագրութեամբ լոյս տեսած այս գործ կը խօսի նոյն Վարժարանի քան Վենգամեակի մասին: Արժան էր որ Մանիսալան քոյրեր ընդունէին միահամուռ զրուատիր, այց ինչ կ'արժեն շողակնեայ խօսքերու պատկներ: — Այնչ, մինչդեռ հաստատութիւն մը նիթական զէտքեր ունի: Մանիսալեաններ յաղթեցին ամէն ժուարութիւններու եւ փառաւորուեցան: Այս հաւորը կ'արձանագրէ միայն ապարդիւն խանդավարութիւն մը, եւ գործնական գնահատանք՝ ոչինչ:

ՀԱՅ ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՏԱՐԵՅՈՅՅԸ. — Ա. արի, 1933, հրատ. Հայ Մայրերու Միութիւն Լիօնի, Խախտեանարկ Տ. Վարդան քնյ. Ժամկոչեան. — Ահա զեղեցիկ գործ մը, որ նպատակ ունի հայ ցեղը նստար աստղերու տակ այլասերումէ փրկել, ինչ որ Խախտեանարկի կ'ընէ այս ծնունարկ:

ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԱՐ ՕՂԶԻԿ. — ԿՈՂՈՎ ՄԸ ՅՈՒԱԿ. — Այս գոյգ մը սիրուն զաւեշտներ, Հրատ. Յ. Գ. ՓԱՂԱԳԱՇԵԱՆԻ, կը յանձնարարուի ջերմապէս:

ՀՈՒՍԿ ԲԱՆ

Հայ գրականության լուսադրիւրին
անձուկն ունիմ: Որքան որ անգորու-
քեամբ ընկնուած, բայց դեռ կ'արմկա-
հարեմ ինձմէ աւելի հզօրենք անոնց
կանառին մէջէն ինձ անցք բանալու եւ
կուծս լեցնելու գրականութեան աղէն:

Ես չեմ թոռն եմ մեր հայրերուն՝ որ
միշտ պաշտած են լուսադրիւրներ, սուրբի
մը յիշատակին նուիրուած եւ կամ
բժեղաբար նկատուած:

Հայ գրականութեան սուրբերը որո՞նք
են. պատասխանը բազմաւոր է. ՍՍ.-
ՀԱՆ եւ ՄԵՍՐՈՊ:

Թող ներուի ինձ որ բոս Թուրք ա-
ռածին « Կադ, անարգ անասունով մը
կարուստին կը խառնուիմ:»

Իմ կուծս փոքրիկ Տարեցոյցս է, որ
ստանեւիկնց տարիներ իմ ցեղակից հո-
գեհաստներուս մէջ ձեռքէ ձեռք յաճե-
լու հայ տառի ծառար յագեցնելու:

Ս.հա միակ դերը Տարեցոյցիս:

Ս. Գ.

059

Գ-13

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0148393

13468